

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

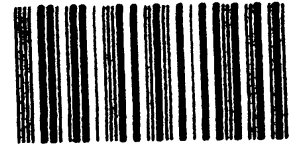
(ΒΟΗΘΗΜΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2003

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000276388

947
ΛΑΣ

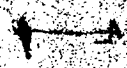
+

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

EX-101 THE BUREAU
H. H. BUREAU THE BUREAU

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

(ΒΟΗΘΗΜΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2003

INVESTIGATION OF THE
INVESTIGATION OF THE

INVESTIGATION OF THE

INVESTIGATION OF THE

INVESTIGATION OF THE

INVESTIGATION OF THE

INVESTIGATION OF THE

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Φύση και άνθρωποι	7-14
-------------------	------

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΣΙΑ	15-16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Χωριστικές τάσεις	17-30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η άνοδος της Μόσχας	31-38

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ	39-40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Ο ανταγωνισμός Μόσχας και Τβερ	41-48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η γέννηση της νεώτερης Ρωσίας	49-62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Οι πρώτες προστριβές της Μόσχας με τη Βίλνα	63-72

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΣΤΗ ΧΡΥΣΗ ΟΡΔΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΟΣΧΑ	73-74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η διάσπαση της Χρυσής Ορδής	75-80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Εμφύλιος σπαραγμός	81-96

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ	97-98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η επέκταση της Ηγεμονίας της Μοσχοβίας	99-116

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΟ ΑΠΟΓΕΙΟ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΒΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΡΩΜΗΣ	117-118
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Νέες κατακτήσεις	119-134
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ιβάν ο Τρομερός (1533-1584)	135-148

ANNOUNCEMENT

IN THE CITY

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

ANNOUNCEMENT

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Ο ΘΕΟΣ

Εισαγωγικά

ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

100-100000

100-100000

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΒΙΑΣ

Η ΡΩΣΙΚΗ ΓΗ

φύση και άνθρωποι

- ο χώρος:
-από τον π. Βίσλα και τη Βαλτική μέχρι τα Ουράλια,
-από τον Βόρειο Παγωμένο μέχρι τη Μ. Θάλασσα-Αζοφική και Κασπία.
- ρωσική πεδιάδα:
-απέραντο, επίπεδο τοπίο.
-πυκνό υδάτινο δίκτυο.

Η μεγάλη ρωσική πεδιάδα -ή αλλιώς Ανατολικοευρωπαϊκή πεδιάδα- περιλαμβάνει ένα τεράστιο χώρο που εκτείνεται από τον ποταμό Βίσλα και τη Βαλτική θάλασσα μέχρι τα Ουράλια Όρη και από τις ακτές του Βόρειου Παγωμένου ωκεανού μέχρι τις ακτές της Μαύρης Θάλασσας, της Αζοφικής και της Κασπίας.

Αυτό που πράγματι προκαλεί εντύπωση είναι πως η απέραντη αυτή έκταση δεν διακόπτεται από βουνά και οροσειρές παρά μόνο από ένα πυκνό δίκτυο ποταμών με άφθονα ύδατα, που κυλούν ήρεμα.

τούντρα

- τούντρα:
-χαμηλοί θάμνοι.
-υποτυπώδης βλάστηση.
-αρκούδες, τάρανδοι, ελάφια, αγριόγατοι, αλεπούδες, νυφίτσες, κάστορες, ικτίδες, κουνάβια.

Ανάλογα με τη μορφολογία του εδάφους και το είδος της βλάστησης ο χώρος χωρίζεται σε ζώνες.

Στο βορειότερο σημείο και κατά μήκος των ακτών του Παγωμένου ωκεανού και με κατεύθυνση από τα δυτικά προς τα ανατολικά εκτείνεται η τούντρα, μία τεράστια έκταση που καλύπτεται από βρύα, λεπτούς θάμνους και χαμόδεντρα και που το μεγαλύτερο διάστημα του χρόνου βρίσκονται κάτω από τους πάγους και τα χιόνια. Κατά συνέπεια το έδαφος δεν προσφέρεται για καλλιέργεια.

Από το βασίλειο των ζώων στην τούντρα παλαιότερα υπήρχαν: αλεπούδες, νυφίτσες, κάστορες, ικτίδες, κουνάβια, καθώς και ελάφια, αγριόγατοι, τάρανδοι και αρκούδες.

- δάση:

- βελονοφόρα-φυλλοφόρα δάση με πηλώδες και αμμώδες έδαφος.

- στέπα:

- πλούσιο έδαφος για καλλιέργεια.

- άγονη έρημος:

- αλατούχα και αμμώδη εδάφη.

- 14^{ος} αι.:

- η παρουσία Σλάβων.

- 15^{ος} αι.:

- μόνιμη καλλιέργεια.

- εκτατική καλλιέργεια.

- 15^{ος} αι.

- αγρανάπαυση.

δάση

Κατόπιν, νοτιότερα, στο ύψος του Κιέβου- Αριόλ- Καζάν, εκτείνεται η δασώδης περιοχή, όπου τα παλιά τα χρόνια υπήρχαν πυκνά και αδιαπέραστα βελονοφόρα και φυλλοφόρα δάση με ένα πηλώδες και αμμώδες έδαφος.

Ακόμη νοτιότερα ακολουθεί η ζώνη όπου εναλλάσσεται το δάσος με τη στέπα με ένα έδαφος από μαυρόχωμα. Προχωρώντας πιο κάτω ακολουθεί μία στέπα χωρίς δένδρα, αλλά με ένα πλούσιο έδαφος κατάλληλο για καλλιέργεια.

Τέλος, ακόμη πιο νότια, στη νοτιοανατολική γωνία της απέραντης αυτής πεδιάδας και στις βόρειες ακτές της Κασπίας εκτείνεται μία άγονη περιοχή με αλατούχα και αμμώδη εδάφη.

η παρουσία των Σλάβων

Κατά τον 14^ο ήδη αιώνα γίνεται αισθητή η παρουσία των Σλάβων στις περιοχές της βόρειας και ανατολικής Ρωσίας και από τον 15^ο αιώνα στις καλλιέργειες θα αρχίσει να καθιερώνεται το σύστημα της μόνιμης καλλιέργειας.

η καλλιέργεια της γης

Ο παραδοσιακός τρόπος καλλιέργειας της γης, ο εκτατικός, δηλαδή η εκχέρσωση της γης με τη φωτιά, που εξασφάλιζε μία καλή σοδειά για 6-7 περίπου χρόνια και που στη συνέχεια υποχρέωνε τους ανθρώπους να κάνουν το ίδιο σε κάποιο άλλο σημείο του δάσους, εγκαταλείφτηκε, γιατί λόγω της αύξησης του πληθυσμού τα παρθένα εδάφη προς εκχέρσωση άρχισαν να λιγοστεύουν. Έτσι από την περίοδο αυτή (15^{ος} αι.), αφήνοντας ένα μέρος για αγρανάπαυση, οδηγήθηκαν στην εκ περιτροπής καλλιέργεια.

κλίμα

- πολύ χαμηλές θερμοκρασίες
- σύντομο καλοκαίρι
- μακρύς και βαρύς χειμώνας
- παγετοί.

Οι θερμοκρασίες είναι πολύ χαμηλές τον χειμώνα. Το κλίμα στο εσωτερικό μπορεί να χαρακτηριστεί ως ηπειρωτικό και ζεστό, αλλά σχετικά με σύντομο καλοκαίρι και με μία μικρή περίοδο βλάστησης.

Ο χειμώνας είναι όχι μόνο μακρύς, αλλά και δριμύς με παχύ στρώμα χιονιού και χιονοστρόβιλους.

Το επίπεδο και εντελώς ανοιχτό στα βόρεια τοπίο είχε αρνητικές επιδράσεις κατά τον Μεσαίωνα, γιατί τα κρύα ρεύματα της αρκτικής, τη νύχτα προκαλούσαν παγετούς ακόμη και το καλοκαίρι.

ο ρόλος του δάσους

- προστατής και φίλος.
- δάσος:

Το δάσος, το ποτάμι και η στέπα είναι τα τρία στοιχεία της ρωσικής φύσης τα οποία έπαιξαν βασικό ρόλο στη ζωή του λαού.

«Το δάσος –όπως επιγραμματικά παρατηρεί και ο Κλουτσέβσκι-για αιώνες στάθηκε το σταθερό εκείνο σκηνικό της ρωσικής ζωής, καθώς μέχρι το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα η ζωή του μεγαλύτερου τμήματος του ρωσικού λαού διαμορφώθηκε μέσα στα δάση της πατρίδας μας».

Το δάσος πρόσφερε στον Ρώσο πολύτιμες υπηρεσίες, γιατί του εξασφάλισε: προστασία, φωτιά, κατοικία, έπιπλα, οικιακά σκεύη και θεράπευσε πολλές από τις ανάγκες του.

δάσος: πηγή αγαθών

- τροφή, ενδύματα και πηγή εσόδων,

Με το κυνήγι το δάσος του έδωσε τροφή, ζεστά ενδύματα και η γούνα των μικρών ζώων έγινε πηγή εσόδων και για πολλούς αιώνες τόσο για τον ίδιο όσο και για το κράτος στις συναλλαγές έπαιξε το ρόλο του χρήματος.

- μέλι, κερί.

Ακόμη στην παλαιά Ρωσία, όταν η ζάχαρη ήταν άγνωστη, το μέλι του δάσους χρησιμοποιήθηκε για την παρασκευή γλυκών

και διάφορων ποτών, ενώ το κερί βασικά για την παρασκευή κεριών.

καταφύγιο των αδυνάτων

- πολιτικό και θρησκευτικό καταφύγιο.
- έπαιξε τον ρόλο του βουνού.

Τέλος, στην πορεία της ρωσικής ιστορίας το δάσος έπαιξε τον ρόλο του βουνού και ήταν αυτό που πρόσφερε μεγάλες υπηρεσίες. στον πολιτικό και θρησκευτικό τομέα, γιατί έγινε το καταφύγιο στις επιθέσεις των εξωτερικών εχθρών, αλλά και τόπος όπου βρήκαν την πνευματική γαλήνη οι ασκητές και οι ησυχαστές της θρησκείας.

αλόγιστη χρήση των πηγών

- οικολογική κατάστροφή.
- ανεξέλεγκτο κυνήγι των μικρών γουνοφόρων ζώων.
- 17^{ος} αι.
- σπανίζει το κουνάβι στον Ιενεσέι.

Ωστόσο ο αλόγιστος και ανεξέλεγκτος τρόπος του κυνηγιού των μικρών γουνοφόρων ζώων είχε ως αποτέλεσμα αυτά πλέον να γίνονται δυσεύρετα.

Μεταξύ αυτών το κουνάβι ήταν αυτό που είχε τη μεγαλύτερη ζήτηση και γι' αυτό από τις αρχές ακόμη του 17^{ου} αιώνα άρχισε να εξαφανίζεται από τα δάση της περιοχής ανατολικά του Ιενεσέι¹.

τα ποτάμια

- ποτάμια:
- πηγή τροφής και μέσο επικοινωνίας.

-χειμερινοί και καλοκαιρινοί υδάτινοι δρόμοι.

- ποτάμια:
- πηγή ζωής.

Εξάλλου πολύ σημαντική υπήρξε και η ιστορική σημασία των ρωσικών ποταμών, που όχι μόνο υπήρξαν πηγή άφθονης τροφής, αλλά και άνετοι χειμερινοί και καλοκαιρινοί δρόμοι επικοινωνίας, γιατί το χιόνι που έλιωνε την Άνοιξη και οι συνεχείς βροχές το Φθινόπωρο δημιουργούσαν όγκους από λάσπη και παρέλυαν κάθε κίνηση. Έτσι μόνο τον χειμώνα που τα ποτάμια καλύπτονταν από χιόνια και πάγους, άνθρωποι και αγαθά διακινούνταν με τα έλκηθρα.

Επίσης την περίοδο του καλοκαιριού, καθώς τα ποτάμια ήσαν πλωτά, γέμιζαν από μικρές και μεγάλες βάρκες και από πολεμικά πλοία, αλλά και εμπορικά που μετέφεραν διάφορα φορτία προς κάθε κατεύθυνση.

η ψυχική επαφή

- άνθρωποι-ποτάμια-δάση:
-ψυχικά δεμένοι

Τα ποτάμια βοήθησαν την εξάπλωση του πληθυσμού, ο οποίος με την εγκατάστασή του στις όχθες δημιούργησε μία σειρά από πόλεις, χωριά και ιχθυόσκαλες. Αυτό συνέβαλε στην επικοινωνία, οι άνθρωποι δέθηκαν ψυχικά με το ποτάμι («ожил с нею душа в душу», Ключевский), που έγινε το αγαπημένο θέμα στα τραγούδια τους.

υδάτινοι δρόμοι

- «από τους Βαράγγους στους Έλληνες».

Οι υδάτινοι δρόμοι στην παλαιά Ρωσία δεν είχαν μόνο τοπική σημασία, αλλά παγκόσμια. Ένας από τους σημαντικότερους δρόμους ήταν αυτός που πέρασε στην ιστορία με τη χαρακτηριστική ονομασία των Ρώσων χρονογράφων «από τους Βαράγγους στους Έλληνες», δηλαδή από τη Σκανδιναβία στο Βυζάντιο.

- διαδρομή:
(φιννικό κόλπο- Νέβα-Λαντόζκι-Βολχόβ- Ιλ-μέν-Λοβάτ- Δνείπερος, Μ. Θάλασσα-Κπολη).

διαδρομή

Ο υδάτινος αυτός δρόμος ξεκινούσε από τον φιννικό κόλπο και ακολουθώντας τον Νέβα έφθανε στη λίμνη Λαντόζκι. Κατόπιν ακολουθώντας τον Βολχόβ έβγαινε στη λίμνη Ιλμέν και από εκεί μέσω του ποταμού Λοβάτ, μερικών παραποτάμων και σε κάποια σημεία σέρνοντας τις βάρκες στο έδαφος, έβγαινε στην περιοχή του άνω ρου του Δνείπερου. Στη συνέχεια ακολουθώντας τον Δνείπερο έβγαινε στη Μαύρη Θάλασσα και παραπλέοντας τα δυτικά παράλια κατέληγε στην Κωνσταντινούπολη.

- οι Βυζαντινοί

το ενδιαφέρον των Βυζαντινών

Γύρω στα 950 στη σημασία αυτού του υδάτινου δρόμου από τους «Βαράγγους στους Έλληνες» αναφέρεται και ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος².

Καθώς ο δρόμος αυτός για τους Βυζαντινούς δεν είχε μόνο εμπορική σημασία, αλλά χαρακτηριζόταν και ως βασικό μέσο

- Δνείπερος:
-εμπόριο,
-πολιτικές και πολι-
τιστικές σχέσεις.

- εδώ:
-κατά μήκος του Δνεΐ-
περου αναπτύχθηκε η
«ρωσική γη».

ανάπτυξης πολιτικών και πολιτιστικών σχέσεων, οι τελευταίοι δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον και για την ασφαλή διακίνησή τους. Κατά μήκος του ποταμού είχαν αναπτυχθεί σημαντικές εμπορικές πόλεις από τις οποίες σπουδαιότερες ήσαν στο βορειότερο σημείο το Νοβγκορόντ και στο νοτιότερο το Κίεβο. Η διαδρομή, λοιπόν, αυτή Δνεΐπερου-Βολχόβ έγινε ο πολιτικός, οικονομικός και πολιτιστικός εκείνος άξονας γύρω από τον οποίο αναπτύχθηκε η «ρωσική γη».

- στο Κίεβο:
-πώληση εμπορευμά-
των.
-διαμόρφωση τιμών.

εμπορικές δραστηριότητες

Από το Νοβγκορόντ και μέχρι το Κίεβο οι κάτοικοι των περιοχών τον χειμώνα κατασκεύαζαν τις ειδικές βάρκες και την άνοιξη, με το λιώσιμο των πάγων, από το Νοβγκορόντ, το Σμολένσκ, τη Λιουμπέτσα, το Τσερνίγκοβ και από άλλες πόλεις κατέπλεαν στο Κίεβο και πωλούσαν στους Ρώσους και Έλληνες εμπόρους τα προϊόντα τους. Εδώ ανάλογα με την αφθονία των αγαθών διαμορφώνονταν και οι τιμές.

Τον Ιούνιο το πλωτό караβάνι καλά οπλισμένο έπλεε από το Βιτετζέβι³, νότια του Κιέβου, με προορισμό την Κωνσταντινούπολη. Ύστερα από μία κοπιαστική και με πολλούς κινδύνους διαδρομή η αποστολή έφθανε στην Ολβία⁴ και από εκεί παραπλέοντας τα δυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου κατέληγε στην Κωνσταντινούπολη.

- εμπορεύματα:
(πολύχρωμες ψηφίδες,
κεραμικά,
κατασκευές από γυαλί,
κοσμήματα,
νομίσματα,
χρυσοϋφαντα,
βότανα,
ποτά,
φρούτα,
μπαχαρικά)

Τα είδη που την περίοδο αυτή το Βυζάντιο προμηθεύεται από τη Ρωσία του Κιέβου είναι κυρίως δέρματα, ψάρια παστά ή αποξηραμένα στον ήλιο, κερί, μέλι και ζωντανό εμπόρευμα, δηλαδή δούλοι των δύο φύλων και αιχμάλωτοι, ενώ οι Έλληνες έμποροι, που διεξάγουν το εσωτερικό εμπόριο από το Κίεβο μέχρι το Νοβγκορόντ⁵ και σε διάφορες άλλες πόλεις, πωλούν χρυσά και ασημένια κοσμήματα, χρυσά βυζαντινά νομίσματα, χρυσοϋφαντα μεταξωτά και άλλα πολυτελή υφάσματα, έτοιμα ενδύματα, σκούφους και καλυμμαύχια, έργα τέχνης κατασκευασμένα από διάφορα μέταλλα, κατασκευές από γυαλί, εκκλησιαστικά σκεύη, κρασί για τη Θεία κοινωνία, διάφορα θεραπευτικά βότανα, μεγάλες ποσότητες από κεραμικά,

πολύχρωμες ψηφίδες για την κατασκευή ψηφιδωτών, μάρμαρα, κρασιά, φρούτα, μπαχαρικά και διάφορα άλλα είδη⁶.

ο υδάτινος δρόμος της Ανατολής

Υπήρξαν και άλλοι υδάτινοι δρόμοι, και ο καθένας έχει την δική του ιστορία και τους θρύλους του. Ένας πολύ γνωστός, αλλά και παλαιότερος από τον προηγούμενο είναι αυτός που κατευθυνόταν νοτιοανατολικά ακολουθώντας το ρεύμα του Βόλγα, στη γη των Βουλγάρων του Βόλγα και στο βασίλειο των Χαζάρων και ακόμη πιο πέρα στην Κασπία θάλασσα.

- Βόλγας:
-ένας άλλος υδάτινος δρόμος.

η στέπα

Το Τρίτο στοιχείο της ρωσικής φύσης είναι η στέπα, μία στέπα αχανής και απέραντη, μία στέπα που για αιώνες υπήρξε για τον Ρώσο η αιώνια απειλή και η παντοτινή πηγή κινδύνου, επιδρομών και λεηλασιών.

- στέπα:
-πέραςμα λαών, φυλών και άτακτων ορδών.

(Ούνοι, Άβαροι, Ούγγροι, Βούλγαροι, Χαζάροι, Πετσενέγοι, Κουμάνοι, Τάταροι).

Ανάμεσα από τις «πύλες των λαών», όπως συνηθίζουν να την αποκαλούν αυτή την έκταση μεταξύ Ουραλίων και Κασπίας θάλασσας στρατιές ολόκληρες ξεχύνονταν χωρίς διακοπή κατά κύματα στις νότιες στέπες νομάδες ασιατικών λαών: Ούνοι (4^{ος} –5^{ος} αι.), κατόπιν Άβαροι, Ούγγροι, Βούλγαροι, Χαζάροι και από τον 10ο αι. Πετσενέγκοι, Κουμάνοι και τέλος οι Τάταροι.

Όλες αυτές οι ασιατικές ορδές από τον 8^ο αι. και μέχρι τα τέλη του 17^{ου} αιώνα εισέβαλλαν στις νότιες στέπες και στο πέραςμά τους κατέστρεφαν τα πάντα

¹ Η γούνα του κουναβιού (σοβολя=σομπολιά(πληθ) στα ρωσικά, αλλιώς ζιμπελίνα ή σαμούρι στα τουρκικά) ήταν πάντα περιζήτητη. Με τη λέξη αυτή(σομπολιά) και ειδικότερα με τη φράση: «σόμπολνιγε πρόμισλι» αναφέρονταν γενικά στη γούνα όλων των μικρών ζώων. Αυτή, λοιπόν, την πολύτιμη γούνα του κουναβιού από τις αρχές ακόμη του 17^{ου} αι. έπρεπε οι κυνηγοί να την αναζητήσουν στα βάθη της Σιβηρίας, στην περιοχή του ποταμού Λένα και στα άλλα ποτάμια της ανατολικής Σιβηρίας, που από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα βρίσκονταν κάτω από τη μοσχοβίτικη κυριαρχία. Το κυνήγι της ζιμπελίνας ήταν καλά οργανωμένο. Ο έμπορος ή ο πληρεξούσιός του, κάνοντας ένα συμβόλαιο διοργάνωνε την αποστολή και σχημάτιζε μία ομάδα από έμπειρους

κυνηγούς, τη λεγόμενη «βατάγκα». Ο έμπορος από ένα μέχρι και τέσσερα χρόνια που διαρκούσε η αποστολή προμήθευε την ομάδα με τρόφιμα, παγίδες, πολεμοφόδια και έλκηθρα. Στην επιστροφή ο έμπορος έπαιρνε τα δύο τρίτα της λείας και το υπόλοιπο έμενε στον κυνηγό. Από το 1629 το βασικότερο προωθημένο σημείο από τον Ιενισέι στα βάθη της ανατολικής Σιβηρίας ήταν το Ιενισέισκ.

² Στα κεφάλαια 1-12 του έργου του «Προς τον ίδιον υιόν Ρωμανόν» ο Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος (913-959) επισημαίνει ότι η ασφαλής εμπορική επικοινωνία του Κιέβου με την Κωνσταντινούπολη μέσω Δνείπερου αποτελεί και τον βασικότερο παράγοντα προς διατήρηση της φιλίας και της συμμαχίας με τη Ρωσία, βλ. Constantine Porphyrogenitus de administrando imperio, Washington 1967, κεφ. 1-12, σ. 48.-65.

³ Στο Βιτετζέβι, 60 χιλιόμετρα νότια του Κιέβου, γίνονταν οι τελευταίες σχολαστικές προετοιμασίες του караβаниού, γιατί η διαδρομή μέχρι την Ολβία, στις εκβολές του Δνείπερου, εξ αιτίας της παρουσίας των Πετσενέγγων ήταν άκρως επικίνδυνη., βλ. Constantine Porphyrogenitus de administrando imperio, κεφ. 9°, στ. 20, σ. 58· Michel Laran et Jean Saussay, La Russie ancienne, IXe- XVII siècle Paris 1976, σ.34· С. Пушкарев, Обзор русской истории, ο. π., σ. 35· Грушевский, Очерк истории, ο. π., σ. 35. Ακόμη εδώ, στο Βιτετζέβι περίμεναν και τα πλοία που έρχονταν από το Перегясλάβλ.

⁴ Η Ολβία ήταν κτισμένη στη δεξιά όχθη του Μπουγκ (Βορυσθένη). Έφερε και την ονομασία Βορυσθενίς από την ελληνική ονομασία του ποταμού Δνείπερου. Τα ερείπια της αρχαίας πόλης-κράτος βρίσκονται κοντά στο σημερινό χωριό Παροντίνο της περιφέρειας Οτσάκοβ.

⁵ Από το Νοβγκορόντ σημαντικές ποσότητες από ορισμένα είδη διοχετεύονται στις αγορές της Δύσης.

⁶ Ф. Терновский , Изучение византийской истории, ο. π., σ. 37· С. Пушкарев, Обзор русской истории, ο. π., σ. 24· Левченко, Очерки, ο.π., σ. 432· Грушевский, Очерк истории, ο. π., σ. 37.

Μέρος Πρώτο

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΣΙΑ

DECLARATION OF INDEPENDENCE

We the People of the United States, do hereby declare our independence from Great Britain.

In testimony whereof, we have signed this Declaration at the City of New York, this fourth day of July, 1776.

Signed by John Jay

John Jay
Secretary of the Continental Congress

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΧΩΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Η ρωσική γη: χώρα γεωργική

- 12^{ος}-14^{ος} αι.
-κύρια ασχολία
η γεωργία.

Στην άνω περιοχή του Βόλγα κατά τον 12-14 οι κάτοικοι ασχολούνται με τη γεωργία, γιατί η περιοχή βρίσκεται έξω από τους διεθνείς εμπορικούς δρόμους. Μέχρι τον 14^ο αιώνα συνηθίζεται ο εκτατικός τρόπος καλλιέργειας(εκχέρσωση) και από τον 15^ο αιώνα της αγρανάπαυσης.

πρόσθετες ασχολίες

- πρόσθετες
ασχολίες:
-κυνήγι,
-αλιεία,
-χειροτεχνία

Καθώς οι ανάγκες της ζωής δεν καλύπτονται με την καλλιέργεια της γης, οι κάτοικοι συμπληρώνουν τη σοδιά τους με ότι προσφέρει το δάσος και το ποτάμι, όπως: κυνήγι, αλιεία, έργα χειροτεχνίας, που την πρώτη ύλη πλούσια την παρέχει το δάσος.

η ηγεμονία: Ροστόβ-Σούζνταλ

- 12^{ος} αι.(μέσα)
περιοχή Δνείπερου:
-ερημώνεται.
-μετακίνηση πληθυσμών στα ΒΑ(μεταξύ Οκά και Βόλγα).

Από τα μέσα του 12^{ου} αιώνα η πολυάνθρωπη μέχρι τότε περιοχή του Δνείπερου ερημώνεται. Οι εμφύλιοι σπαραγμοί των ηγεμόνων και οι επιθέσεις των Κουμάνων υποχρεώνουν τους κατοίκους να εγκαταλείψουν τα ήπια αυτά κλίματα και να κατευθυνθούν στα βορειοανατολικά στην εκτεταμένη και αραιοκατοικημένη δασώδη περιοχή μεταξύ των ποταμών Οκά και Βόλγα.

- κλίμα δριμύ.
-ήσυχη, ακίνδυνη ζωή.

Εδώ οι κάτοικοι βρίσκουν ένα έδαφος όχι τόσο έφορο και ένα δριμύτερο κλίμα, όμως έχουν εξασφαλίσει μία ζωή ασυγκρίτως

ήσυχη και ακίνδυνη.

παλαιές πόλεις

- παλαιές πόλεις:
-Ροστόβ, Σούζνταλ,
-Μουρόμ, Βλαδιμίρ

στον ποταμό Κλιάζμ,
Γιαροσλάβλ στον Βόλ-
γα.

- 12^{ος} αι.(μέσα):
-ιδιαιτέρη ηγεμονία
(στον Γιούρι Ντολγ-
κορούκι).

Στην απόμερη, λοιπόν, αυτή και αραιοκατοικημένη άκρη, ανάμεσα στους διασκορπισμένους στα δάση φιννικούς συνοικισμούς, βρέθηκαν μερικές παλαιές ρωσικές πόλεις, όπως είναι το Ροστόβ, το Σούζνταλ και το Μουρόμ, που ανεγέρθηκαν από την παλαιά ήδη εποχή του ρωσικού αποικισμού.

Στην εποχή του Βλαδίμηρου και του Γιαροσλάβου ανεγείρεται στις όχθες του ποταμού Κλιάζμ το Βλαδιμίρ και στις όχθες του Βόλγα το Γιαροσλάβλ.

Στα μέσα του 12^{ου} αιώνα στην περιοχή αυτή αναδεικνύεται μία ιδιαίτερη ηγεμονία που παραχωρείται στον Γιούρι Ντολκορούκι, γιο του Βλαδίμηρου του Μονομάχου.

Ο Γιούρι και στη συνέχεια τα παιδιά του Ανδρέας Μπογκολιούμπσκι και Βσεβολόντ είναι οι δραστήριοι ιδρυτές και αποικιστές της περιοχής του Ροστόβ-Σούζνταλ.

οι νέες πόλεις

- 12^{ος} αι.:
-ανέγερση νέων πόλεων
(Μόσχα, Γιούργεβ, Πε-
ρεγιασλάβλ- Ζαλέσκι,
κ.ά).
-ονομασίες από τη νότια
Ρωσία.

-φέρνουν μαζί τους μία
ζωντανή κληρονομιά.

Τέλος τον 12^ο αιώνα εδώ ανεγείρεται μία σειρά πόλεων, όπως: Μόσχα, Γιούργεβ, Περεγιασλάβλ-Ζαλέσκι(πίσω από το δάσος), Περεγιασλάβλ- Ριαζάνσκι, Τβερ, Κοστρομά, Σταροντού, Δημητρόβ, Γκοροντιέτς, Γκάλιτς, Ζβενίγκοροντ, Βίσγοροντ.

Ένα πλήθος πόλεων, χωριών και ποταμών παίρνουν ονομασίες της νότιας Ρωσίας που μεταφέρθηκαν στον μακρινό βορρά του Σούζνταλ από τον νότο του Κιέβου.

Οι άποικοι της νότιας Ρωσίας φέρνουν μαζί τους την ζωντανή παράδοσή τους, που είναι οι πολύτιμες μπιλίνες και τα τραγούδια τους για τον ένδοξο τον ηγεμόνα τους Βλαδίμηρο.

η άνοδος του Βλαδιμίρ

- 12^{ος} αι.(τέλη):
-άνοδος της ηγεμονίας-
Ροστόβ-Σούζνταλ.
- Βλαδιμίρ:
-πρωτεύουσα του πρε-
σβύτερου Ρώσου ηγε-
μόνα.
- μικροί οικισμοί
κατά μήκος των πο-
ταμών.

Γύρω στα τέλη του 12^{ου} αιώνα η χώρα του Ροστόβ-Σούζνταλ όσο πληθαίνει και επεκτείνεται τόσο και υπερτερεί έναντι των λοιπών περιοχών της ρωσικής γης. Στη θέση πλέον του Κιέβου το Βλαδιμίρ στις όχθες του ποταμού Κλιάζμ γίνεται πρωτεύουσα του πρεσβύτερου και ισχυρότερου Ρώσου ηγεμόνα.

Τα πυκνά και ατέλειωτα δάση, οι βάλτοι και οι υδάτινοι δρόμοι των μικρών και μεγάλων ποταμιών, καλύπτουν όλη τη χώρα και μόνο κατά μήκος των ποταμών αναπτύσσονται στις όχθες μικροί οικισμοί που μοιάζουν με μικρές νησίδες, γιατί ανάμεσά τους παρεμβάλλονται μεγάλες ζώνες από δάση και έλη.

χωριστικές τάσεις

- 13^{ος} αι.(αρχές):
-κατακερματισμός της
ρωσικής γης.
- πάλι για την εξου-
σία.
(Βλαδιμίρ, Τβέρ, Ρια-
ζάν, Σμολένσκ, Τσερνί-
γκοβ).

Από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα η ενότητα της Ρωσίας είναι ένα μακρινό όνειρο. Η χώρα είναι κατακερματισμένη σε μία δωδεκάδα κρατών και ο κάθε ηγεμόνας επιδιώκει να πάρει το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα» και να εξουσιάζει τους αντιπάλους του.

Η πτώση του Κιέβου και η μετατόπιση των πληθυσμών προς βορρά, που συνοδεύεται και με μία οικονομική άνθηση, φέρνει τους ηγεμόνες του Βλαδιμίρ-Σούζνταλ πρωτοπόρους στον αγώνα δρόμου για την εξουσία. Ωστόσο οι αξιώσεις αυτές τους φέρνουν αντιμέτωπους με τους ηγεμόνες του Τβέρ, του Ριαζάν, του Σμολένσκ και γιατί όχι και του Τσερνίγκοβ.

οι εξωτερικοί κίνδυνοι

- η εξωτερική απει-
λή από τη Δύση και την
Ανατολή (Ούγγροι, Πο-
λωνοί, Λιθουανοί, Γερ-
μανοί, Μογγόλοι).

Οι χωριστικές αυτές τάσεις αποτελούν ένα επιπόλαιο παιχνίδι με τη φωτιά, γιατί, ενώ οι εξωτερικοί κίνδυνοι αυξάνουν συνεχώς, όλοι οι ηγεμόνες χωρίς εξαίρεση είναι πρόθυμοι να συνεργαστούν με τον εισβολέα αρκεί να κρατηθούν στην εξουσία.

Μάλιστα όλα αυτά συμβαίνουν σε μία στιγμή που από τη Δύση

οι πιέσεις των Ούγγρων, Πολωνών, Λιθουανών, Γερμανών και Σκανδιναβών συμπίπτουν με την εισβολή των Ταταρομογγόλων από την Ανατολή.

η εμφάνιση των Μογγόλων

- η συμμαχία του 1223 δεν απέδωσε καρπούς.

Είναι αλήθεια πως ο φόβος της παρουσίας των Μογγόλων μόνο προς στιγμή ένωσε στην ατυχή σύγκρουση του 1223, στην περιοχή του Αζόφ, τους Ρώσους ηγεμόνες της μεσημβρινής Ρωσίας και τους Κουμάνους, αλλά το μήνυμα για την επερχόμενη απειλή οι Ρώσοι δεν το κατανόησαν. Γι' αυτό και η μεγάλη εισβολή των Μογγόλων στα 1237 τους βρήκε όχι μόνο απροετοίμαστους, αλλά και πάλι διαιρημένους.

τάσεις δουλικότητας

- η εθνική αφύπνιση στα σπάργανα.

Όμως το ανησυχητικό στην περίπτωση αυτή δεν ήταν μόνο ο κατακερματισμός, αλλά και ότι λόγω της δουλικότητας και της συνεργασίας με τον κατακτητή δεν είχε αφυπνιστεί η εθνική συνείδηση.

εξοντωτικοί φόροι

- η λαϊκή εξέγερση στο Τβερ δεν είχε εθνικό χαρακτήρα.

Η μεγάλη φορολογία που είχε επιβάλει ο εισβολέας βάραινε στους ώμους του λαού, αλλά η εξέγερση του πληθυσμού στα 1327 στο Τβερ, παρά την προσπάθεια ορισμένων επιτηδείων να δώσουν χροιά εθνικής αφύπνισης, δεν είχε καθόλου εθνικό χαρακτήρα. Για κάτι τέτοιο ήταν ακόμη νωρίς. Για πατριωτικά αισθήματα μπορεί κανείς να μιλήσει μόνο για τη μάχη του Κουλίκοβο στα 1380.

οι εθνογλωσσικές διαφορές των Ανατολικών Σλάβων

Η γλώσσα των Σλάβων, όπως η ελληνική, η λατινική και η γερμανική, αποτελεί κλάδο της ινδοευρωπαϊκής. Στην εξέλιξη της η κοινή αυτή σλαβική δίνει τρεις διαφορετικές γλωσσικές ομάδες:

- τρεις γλωσσικές ομάδες:

α) στην Ανατολή,
β) στη Δύση,
γ) στον Νότο.

-παλαιοσλαβική-
ρωσική

Α) Η ΠΑΛΑΙΟ- ΣΛΑΒΟΝΙΚΗ

-9^{ος} αιώνας (μέσα):
παλαιοσλαβική (μόνο
γραφτή) για τις ανάγκες
της Εκκλησίας και της
λογοτεχνίας

-τα γραπτά μνημεία
είναι μόνο του 10^{ου} και
του 11^{ου} αι.

-στο Κίεβο:
από την παλαιοσλαβο-
νική και την ομιλού-
μενη ρωσική προκύπτει
η ρωσική σλαβονική.

α) στην Ανατολή τη ρωσική,
β) στη Δύση την τσεχοσλαβακική και την πολωνική,
γ) στον Νότο τη σερβοκροατική, αυτή της Σλοβενίας και τη
βουλγαρική.

Η *παλαιοσλαβική* και η *ρωσική* είναι δυο γλωσσικά
ιδιώματα που ακολουθώντας την πορεία τους
αλληλοεπηρεάζονται. Έτσι:

Α) Η *παλαιοσλαβική* είναι δημιούργημα των Ελλήνων
μοναχών από τη Θεσσαλονίκη Κυρίλλου και Μεθοδίου, οι
οποίοι στα μέσα του 9^{ου} αιώνα μετέφρασαν από τα ελληνικά
τα Ευαγγέλια και διάφορα λειτουργικά βιβλία. Αυτό
σημαίνει πως ποτέ αυτή η γλώσσα δεν υπήρξε η ζωντανή
ομιλούμενη από κάποιο σλαβικό λαό, αλλά μόνο η γραπτή
και λογοτεχνική, για τις ανάγκες της Εκκλησίας και της
λογοτεχνίας. Κατά συνέπεια αυτή την *παλαιοσλαβική* θα
πρέπει να τη δούμε μόνο ως γλώσσα των πρώτων σλαβικών
μεταφράσεων του 9^{ου} αιώνα, από την οποία σήμερα σε μας
δεν έφθασε κανένα κείμενο, γιατί αυτά που σώζονται από
τους 10^ο –11^ο αιώνες είναι απλώς αντίγραφα των πρώτων
εκείνων μεταφράσεων του Κυρίλλου και Μεθοδίου.

Στο Κίεβο η *παλαιοσλαβική* έρχεται σε επαφή με την
ομιλούμενη *ρωσική* την επηρεάζει, αλλά και επηρεάζεται από
αυτή, και στη συνέχεια το νέο σχήμα που προκύπτει είναι η
λεγόμενης *ρωσική σλαβονική*, δηλαδή η εκκλησιαστική και
λογοτεχνική γλώσσα της Ρωσίας του Κιέβου, κατόπιν του
Σούζνταλ και αμέσως μετά της Μόσχας.

Τον 14^ο αιώνα η γλώσσα αυτή στην προσπάθεια της να
επιστρέψει στις πηγές και κάτω από την επίδραση Σέρβων και
Βουλγάρων, που επισκέπτονται τη Μόσχα, υφίσταται πολλές
αλλαγές. Τέλος, στα μέσα του 17^{ου} αιώνα, ύστερα και από την
ένωση της Ουκρανίας με τη Ρωσία (1654), η *σλαβονική* αυτή
του Κιέβου εμπλουτισμένη με άφθονα πολωνικά στοιχεία, αλλά
κυρίως όργανο ενός ανώτερου πολιτισμού και μιας ανώτερης
λογοτεχνίας, επικρατεί στη Μόσχα ως η επίσημη γλώσσα της

λογοτεχνίας.

B) Η ΡΩΣΙΚΗ

B) Από την πλευρά της η **ρωσική** εξελίσσεται και αναπτύσσεται παράλληλα με τη λεγόμενη **ρωσική σλαβονική**. Ειδικότερα,

α) γλώσσα λαϊκή και μόνο προφορική.

α) Η **ρωσική** κάνει την εμφάνιση της ως μία γλώσσα καθαρά λαϊκή και κυρίως στο στάδιο αυτό είναι μόνο προφορική με άφθονα στοιχεία των Τατάρων, κατάλοιπο και αυτό των συνεχών επιδρομών.

-13^{ος} αι.
και γραπτή
-15^{ος} αι. επίσημη γλώσσα της Μόσχας.

Ωστόσο από τον 13^ο ήδη αιώνα η γλώσσα αυτή γίνεται σιγά-σιγά και γραπτή και κερδίζει έδαφος αρχικά βέβαια σε ένα στενό κύκλο. Έτσι, κάτω από αυτές τις συνθήκες, στα τέλη του 15^{ου} αιώνα γίνεται η επίσημη γλώσσα της Μοσχοβίτικης Ηγεμονίας. Αυτή η γλώσσα δεν είναι άλλη από τη λεγόμενη η «**παλαιά ρωσική**», που στη Ρωσία του Κιέβου επηρέαζε και επηρεαζόταν από τη **ρωσική σλαβονική**, και στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, κατά την «Περίοδο των Ταραχών», εμπλουτίζεται με πολωνικές και γερμανικές λέξεις και αργότερα, κατά την περίοδο του Μ. Πέτρου, έρχονται να προστεθούν και οι γαλλικές, ολλανδικές και αγγλικές επιδράσεις.

β) η μοντέρνα ρωσική γίνεται γλώσσα της λογοτεχνίας.

β) Τέλος ακόμη έχουμε τη σύγχρονη (μοντέρνα) **ρωσική** που γεννιέται στα 1775, με την εμφάνιση της *Ρωσικής Γραμματικής* του Λομονόσοφ. Εδώ έχουμε ένα κράμα της ομιλούμενης λαϊκής και της **σλαβονικής** και το κράμα αυτό αρχίζει και γίνεται το όχημα της γλώσσας της λογοτεχνίας που όχι μόνο φιλοξενεί αρχαϊκούς τύπους από τη γλώσσα της Εκκλησίας, αλλά και τον πλούτο της σλαβονικής και κατ' επέκταση της ελληνικής.

-από τη σλαβονική του Κιέβου τα γραπτά λογοτεχνικά μνημεία είναι του 11^{ου} αιώνα

Από την πλευρά της λογοτεχνίας η ρωσική, δηλαδή η **σλαβονική** της περιόδου του Κιέβου, μαρτυριέται από γραπτά μνημεία του 11^{ου} αιώνα θρησκευτικού περιεχομένου, όπως, κατά τη συνήθεια της εποχής, κυρίως ήσαν οι βίοι των αγίων και άλλα ψυχωφελή αναγνώσματα. και αυτή η γλώσσα μέχρι τα τέλη του 13^{ου} αιώνα ήταν μια γλώσσα όχι μόνο κατανοητή, αλλά και κοινή σε όλους τους σλάβους του Νότου, Σέρβους και Βουλγάρους και υπήρξε ο πνευματικός εκείνος αγωγός για

-13^{ος} αι. (τέλη):
κοινή γλώσσα όλων των Σλάβων.
-πνευματικός αγωγός της ελληνικής σκέψης

τη μεταφορά του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής σκέψης στον σλαβικό κόσμο.

-κάμψη:
-13^{ος} – 14^{ος} αι.

-15^{ος} – 16^{ος} αι.

Από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα η πνευματική αυτή παραγωγή για 200 περίπου χρόνια θα εμφανίσει σημεία κάμψης από την επιδρομή των Μογγόλων. Οι δυο αιώνες που θα ακολουθήσουν, δηλαδή ο 15^{ος} και ο 16^{ος}, θα είναι οι αιώνες όπου οι «πάντες θα αμφισβητούν τους πάντες και τα πάντα» και πνευματικά θα είναι εξίσου αρκετά πτωχοί, γι' αυτό και θα αρκεστούν στη μίμηση και στις αντιγραφές γνωστών ήδη έργων.

17^{ος} αι.
-άνοδος.

Όσο για τον 17^ο αιώνα, που θα γνωρίσει έντονες πολιτικές και θρησκευτικές ταραχές, αυτός λογοτεχνικά θα είναι πιο αποδοτικός από τους προηγούμενους. Οι εμφύλιοι σπαραγμοί των αρχών του αιώνα οπωσδήποτε θα δώσουν την ευκαιρία για τη συγγραφή χρονικών που δεν θα είναι εξολοκλήρου κατευθυνόμενα. Το Σχίσμα και αυτό με τη σειρά του θα δώσει την ευκαιρία στη συγγραφή μιας πλουσιότατης πολεμικής εκκλησιαστικής φιλολογίας.

18^{ος} αι. (μέσα):
-η μοντέρνα γλώσσα
και ο διαχωρισμός της
από τη σλαβονική της
Εκκλησίας.

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, όπως ανέφερα, με την πρώτη *Γραμματική* (1775) του Λομονόσοβ εγκαινιάζεται η περίοδος της λεγόμενης σύγχρονης (μοντέρνας) γλώσσας που θα φέρει και τον διαχωρισμό της ομιλούμενης από τη *σλαβονική* της εκκλησίας. Τη μοντέρνα αυτή *ρωσική* με πίστη και αφοσίωση θα την υπηρετήσουν και θα την βελτιώσουν ο Καραμζήν και ο Πούσκηβ.

19^{ος} αι.:
-ο χρυσός αιώνας της
ρωσικής λογοτεχνίας.

Με αυτή τη γλώσσα θα μπορούμε στον 19^ο αιώνα, τον χρυσό αιώνα της ρωσικής λογοτεχνίας, με τα γνωστά σε όλο τον κόσμο ονόματα, όπως: Γκριμπογιέντοβ, Πούσκηβ, Γκόγκολ, Λερμοντόβ, Τουργιένεβ, Γκοντσάροβ, Ντοστογιέβσκι, Λέοντα και Αλεξίου Τολστόι, Οστρόβσκι, Τσέχοβ, Κορολένκο, Γκόρκι, και πάρα πολλών άλλων¹.

• 16^{ος} αι.
τρεις οντότητες:

Τον 16^ο ήδη αιώνα στους Σλάβους της Ανατολής διακρίνει κανείς τρεις μεγάλες διαλέκτους, όπου τα χαρακτηριστικά της

¹ Mme V. Stoliaroff, R. Chenevarde, *Introduction au russe*, Paris 1958, σ.1-5· Γ. Α. Χαδυπραεβ, *Старо-славянскии язык*, Москва 1974, σ. 5-10.

κάθε μιας παρουσιάζουν αρκετές διαφορές.

Έτσι έχουμε:

- Μεγάλη Ρωσία,
α) τη μεγαλωρωσική στα βορειοανατολικά, η οποία με κέντρο τη Μόσχα σήμερα ομιλείται από 300 περίπου εκατομμύρια ανθρώπους και αποτελεί τη βάση της λογοτεχνικής γλώσσας σήμερα.
- Μικρή Ρωσία (Ουκρανία),
β) τη μικρορωσική στα νοτιοδυτικά, που είναι η γλώσσα των Ουκρανών με πρωτεύουσα το Κίεβο και ομιλείται από 55 εκατομμύρια περίπου άτομα, και
- Λευκορωσία.
γ) τη λευκορωσική στα δυτικά, που είναι η γλώσσα των Λευκορώσων με πρωτεύουσα το Μίνσκ και ομιλείται από 20 εκατομμύρια περίπου άτομα. Πρόκειται για μία ενδιάμεση διάλεκτο της ρωσικής και της πολωνικής και η οποία τελικά βρίσκεται πιο κοντά στη μεγαλωρωσική από ότι στην ουκρανική.

διαφωνούν οι Ουκρανοί

- το κράτος της Μόσχας δεν αποτελεί συνέχεια του κράτους του Κιέβου κατά τους Ουκρανούς.
- Το κράτος της Μόσχας σε όλη την ιστορική του πορεία βασισμένο σε μία ενιαία δυναστική, εκκλησιαστική και γλωσσική παράδοση θεωρεί ότι αποτελεί μία συνέχεια του κράτους του Κιέβου, πράγμα που η Ουκρανία όχι μόνο σήμερα, ύστερα από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά από το 1659 με μία δραματική διακήρυξη της στρατιωτικής του ηγεσίας προς τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δείχνει ότι αποτελεί μία τελείως ξεχωριστή εθνότητα από τους Μεγαλωρώσους.

Είναι αναγκαία αυτή η επισήμανση για να γίνει κατανοητό κάτω από ποιες συνθήκες δημιουργήθηκε το Μοσχοβίτικο κράτος, το οποίο ακόμη γύρω στα 1263 ήταν μία πολύ μικρή ηγεμονία υποτελής στη χώρα του Βλαδιμίρ-Σούζνταλ.

η έννοια του κράτους

- η έννοια του Κράτους:
-κάτι το μακρινό.

Να υπενθυμίσω ότι ακόμη και στα 1339, όταν στη διαθήκη του

ο «μεγάλος ηγεμόνας» Ιβάν Α΄ Καλιτά(1328-1341) μοιράζει ανάμεσα στη γυναίκα και στα παιδιά του την πατριαρχική του περιουσία και τα κατακτημένα εδάφη τοποθετώντας τα στην ίδια μοίρα με τα ενδύματά του, με τα έσοδά του και με τους δούλους του, αντιλαμβάνεται κανείς πως η έννοια του Κράτους είναι ακόμη πολύ μακριά.

- 15^{ος}-16^{ος} αι.:
-τα δικαιώματα του πρωτότοκου.

Η αίσθηση του Κράτους θα κάνει την εμφάνισή της τον 15^ο και κυρίως τον 16^ο αιώνα με τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων του πρωτότοκου γιου του ηγεμόνα.

η τακτική της Μόσχας

- τα μέσα ανόδου της Μόσχας:
-Εκκλησία,
-γεωγραφική θέση,
-οικονομική και στρατιωτική υπεροχή,
-Μογγόλοι.

Ωστόσο την περίοδο αυτή τα πράγματα δεν ήσαν τόσο ρόδινα. Οι διάδοχοι του Αλεξάνδρου Νέβσκι(1252-1263) για να επεκτείνουν τις κτήσεις τους και να αυξήσουν το κύρος τους δεν άφησαν τίποτα ανεκμετάλλευτο. Χρησιμοποίησαν στο έπακρο την εύνοια του κατακτητή, τη γεωγραφική θέση, τη στρατιωτική και οικονομική υπεροχή της ηγεμονίας τους, αλλά κυρίως την οργανωμένη δύναμη και την επιρροή της Εκκλησίας.

- εχθροί και φίλοι υπολογίζουν τον ρόλο της Εκκλησίας.

Ο ρόλος της Εκκλησίας ήταν κάτι που δεν πέρασε απαρατήρητο ούτε από τους Μογγόλους, οι οποίοι περισσότερο για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας και λιγότερο τηρώντας την αρχή της θρησκευτικής ανοχής απήλλαξαν τον κλήρο από κάθε φόρο.

ο ζυγός των Μογγόλων

- 13^{ος} αι.:
-η δημιουργία του μογγολικού κράτους.

Στις αρχές του 13^{ου} αιώνα ένας μεγάλος κατακτητής ονόματι Τεμούτσιν ή Μεγάλος Χάνος(Τζενγκίς Χαν) δημιουργεί ένα εκτεταμένο κράτος που ξεκινάει από τον Ειρηνικό ωκεανό μέχρι την Κασπία θάλασσα, επηρεάζοντας βαθιά την ιστορία στον χώρο της ανατολικής Ευρώπης.

- 13^{ος} αι.(μέσα):
-οι Μογγόλοι στις στέπες της Μ. Θάλασσας.

Αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων ήταν κατά το πρώτο μισό του 13^{ου} αιώνα οι ορδές αυτές του μεγάλου Χάνου, προερχόμενες από την Ασία, να εμφανιστούν στις νότιες στέπες

της Μαύρης Θάλασσας.

η αποτυχία Κουμάνων-Ρώσων

- η ήττα στην περιοχή του Αζόφ(1223).

Στα 1223 απειλούν τους Κουμάνους οι οποίοι καλούν σε βοήθεια τους Ρώσους ηγεμόνες. Η αποφασιστική μάχη δόθηκε στον ποταμό Κάλχα, όπου τα στρατεύματα των Ρώσων ηγεμόνων και των Κουμάνων γνωρίζουν μία μεγάλη ήττα. Ο φόβος των Ρώσων είναι τόσο μεγάλος που ο χρονογράφος για το έτος 1223 σημειώνει πως κανένας δεν γνωρίζει κάτι το θετικό γι' αυτούς: ποιοι είναι, από πού προέρχονται, ποια είναι η γλώσσα, η φυλή και η πίστη τους.

οι κατακτήσεις του Μπατού

- Ουγκεντέι:
-μέγας χάνος της Χ.Ο.

- Καζακστάν και Ουράλια:
-παραμένουν στον Μπατού.

Μερικά χρόνια αργότερα, στα 1226 ο μεγάλος χάνος πριν πεθάνει(1227) μοιράζει τις κατακτήσεις του στα παιδιά του, αλλά το αξίωμα του μεγάλου χάνου το αφήνει στον γιο του Ουγκεντέι. Το βορειοδυτικό τμήμα, που περιελάμβανε το Καζακστάν και τα Ουράλια, το έλαβε ο πρεσβύτερός του γιος Τζουτσί. Καθώς όμως ο Τζουτσί πέθανε πριν από τον πατέρα του, τα εδάφη αυτά πέρασαν στον γιο του, τον Μπατού.

- κατακτήσεις του Μπατού:
-υποταγή των Βουλγάρων(1226).

Στα 1226 ο Μπατού συνεχίζει τις κατακτήσεις και τις επιδρομές. Αρχικά υποτάσσει τους Βουλγάρους του Βόλγα και καταστρέφει την πρωτεύουσά τους, τη Μεγάλη Βουλγαρία.

- πτώση του Ριαζάν (1237).

Στα 1237 στέλνει πρέσβεις στον ηγεμόνα του Ριαζάν, απαιτώντας αναγνώριση και τη «δεκάτη από όλα τα εισοδήματα». Το Ριαζάν αντιστάθηκε στέλνοντας το μήνυμα «όταν εμείς δεν θα υπάρχουμε, όλα θα είναι δικά σου» και ταυτόχρονα ζήτησε τη βοήθεια του μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ Γιούρι Βσεβόλντοβιτς.

Όμως τα μίση, τα πάθη, οι προσωπικές φιλοδοξίες, γενικά με μία λέξη οι χωριστικές τάσεις, δεν παραμερίστηκαν ούτε αυτή την ύστατη στιγμή και ο Γιούρι υποτάχθηκε, κάνοντας και αυτός με τη σειρά του ένα μάταιο αγώνα μεμονωμένα.

πέφτει η ηγεμονία του Σούζνταλ

- πτώση της ηγεμονίας του Σούζνταλ (Βλαδιμίρ, Σούζνταλ, Ροστόβ, Γιαροσλάβλ, Περεγιασλάβλ, Μόσχα, Τβερ).

Στη συνέχεια ο Μπατού εισβάλλει στην ηγεμονία του Σούζνταλ, πυρπολεί το Βλαδιμίρ και ισοπεδώνει και τις υπόλοιπες πόλεις της ηγεμονίας, όπως το Σούζνταλ, το Ροστόβ, το Γιαροσλάβλ, το Περεγιασλάβλ, τη Μόσχα, το Τβερ, καθώς και άλλες πόλεις. Η καταστροφή ήταν τόσο μεγάλη που οι επιζήσαντες δεν είχαν πού να καταφύγουν.

- ο Γιούρι ανθίσταται και στα 1238 φονεύεται στον π. Σίτι.

Ο ηγεμόνας Γιούρι μάταια επιχείρησε να ανακόψει τη μογγολική προέλαση και στην προσπάθειά του αυτή σκοτώθηκε τον Μάρτιο του 1238 στη μάχη που δόθηκε στον ποταμό Σίτι.

- 1237-1238:
-υποταγή όλης της βορειοανατολικής Ρωσίας,
-ανθίσταται το Κόζελσκ.

Μέσα σε δύο χρόνια ο Μπατού υπέταξε όλη τη βορειοανατολική Ρωσία με μεγάλη ευκολία. Τη μεγαλύτερη αντίσταση πρόβαλε η μικρή πόλη Κόζελσκ, της οποίας οι Μογγόλοι μετά την κατάληψη φόνευσαν όλους τους κατοίκους.

η πτώση της νοτιοδυτικής Ρωσίας

- 1239-1240:
-υποταγή της νοτιοδυτικής Ρωσίας (Κίεβο, Νότιο Περεγιασλάβλ, Τσερνίγκοβ).

Στα 1239-1240 οι κατακτητές υποτάσσουν τις ηγεμονίες της νοτιοδυτικής Ρωσίας καταστρέφοντας το Τσερνίγκοβ, το Νότιο Περεγιασλάβλ και τέλος την παλαιά πρωτεύουσα της Ρωσίας, το Κίεβο.

η κατάκτηση της Βολυνίας-Γαλικίας

- κατάκτηση της Βολυνίας-Γαλικίας (Δανιήλ Ρωμάνοβιτς).

Στα 1241 οι ορδές των Τατάρων προχωρούν και καταστρέφουν τις δυτικές ηγεμονίες Βολυνία και Γαλικία. Η κατάληψη αυτή είχε τυπικό περισσότερο χαρακτήρα και έγινε για να φρονηματιστεί ο ηγεμόνας Δανιήλ Ρωμάνοβιτς (1221-1264), ο οποίος την περίοδο αυτή βρισκόταν στην Ουγγαρία και αναζητούσε βοήθεια.

η προέλαση των Μογγόλων μέχρι τη Ραγούζα

Εντωμεταξύ ο χάνος Μπατού κάνει για λόγους εντυπωσιασμού

- προέλαση μέχρι τη Ραγούζα.

μία αστραπιαία προέλαση, όπου, μετά την υποταγή της Ουγγαρίας, εισβάλλει στην Κροατία και φθάνει μέχρι τη Ραγούζα, στην Αδριατική. Ένα μέρος του στρατού, διασχίζοντας την Πολωνία και τη Σιλεσία φθάνει στη Μοραβία.

ο Μπατού στην Ασία

- ο Μπατού στην Ασία:
-θέματα διαδοχής (1242).

Την Άνοιξη του 1242 ο Μπατού πληροφορείται τον θάνατο του μεγάλου χάνου Ουγκεντέι και εσπευσμένα επιστρέφει στην Ασία, γιατί διαισθάνεται πως σύντομα θα αρχίσει ένας εξοντωτικός αγώνας για τη διαδοχή στο εσωτερικό της αχανούς αυτής αυτοκρατορίας.

- ο Μπατού διατηρεί τα παλαιά εδάφη και τη Ρωσία.

Αυτή τη φορά η μεταβίβαση της εξουσίας στον νέο μεγάλο χάνο έγινε ειρηνικά, χωρίς μεγάλους κραδασμούς και εντυπωσιακές αλλαγές. Ο χάνος Μπατού διατήρησε τη διακυβέρνηση στα Ουράλια και στον χώρο της Ρωσίας.

- Σαράι:
-έδρα της Χρυσής Ορδής.

Έδρα του στρατοπέδου του(= Ορδής, Χρυσής Ορδής) ο Μπατού έκανε τον Κάτω Βόλγα, βόρεια της Κασπίας και πήρε την ονομασία Σαράι.

- ο χάνος της Χ.Ο.:
-γίνεται αυτεξούσιος.

Η Χρυσή Ορδή κατά την πρώτη περίοδο ήταν κάτω από την εξουσία του «μεγάλου χάνου» στη Μογγολία, αλλά καθώς με τον καιρό το Μεγάλο Μογγολικό κράτος έφθινε και κατέρρεε ο χάνος της Χρυσής Ορδής γινόταν αυτεξούσιος. Έτσι οι στέπες γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα, τα Ουράλια, ένα μέρος της δυτικής Σιβηρίας και οι ηγεμονίες της Ρωσίας ανήκαν στην απόλυτη εξουσία του Μπατού.

οι απαιτήσεις της Χ.Ο.

- οι απαιτήσεις της Χ.Ο.:
-η υποτέλεια των Ρώσων ηγεμόνων.

Η κατεστραμμένη και ερειπωμένοι ρωσική γη έγινε υποτελής στον χάνο των Μογγόλων, αλλά ο χάνος δεν αναμείχθηκε διόλου στην πολιτική διοίκηση των Ρώσων ηγεμόνων. Οι Ρώσοι ηγεμόνες μόνο όφειλαν να αναγνωρίζουν ότι τελούσαν κάτω από την εξουσία του και ως αντάλλαγμα αυτής της υποταγής ασκούσαν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα στην ηγεμονία τους.

επισκέψεις στο Σαράι

- επισκέψεις στο Σαράι:
-για την επιβεβαίωση της πατρικής κληρονομιάς.

Στα 1244 γίνεται μνεία πως οι Ρώσοι ηγεμόνες με τη συνοδεία τους πήγαιναν στους Τατάρους και επισκέπτονταν τον χάνο Μπατού προς επιβεβαίωση της πατρικής τους κληρονομιάς· τότε ο Μπατού ικανοποιημένος για την τιμή που του γινόταν και αφού διαλεγόταν με τον επισκέπτη επιβεβαίωνε την παραχώρηση της πατρικής κληρονομιάς και τον προέπεμπε με ιδιαίτερες τιμές.

επιβεβαίωση των κυριαρχικών δικαιωμάτων

- το «γιαρλίκιο»:
-για το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα».

Και ενώ αυτό συνέβαινε με τον κάθε ηγεμόνα προς επιβεβαίωση των κυριαρχικών του δικαιωμάτων, ο χάνος ακόμη είχε το προνόμιο με το λεγόμενο «γιαρλίκιο»(ярлик), ένα επίσημο διαπιστευτήριο, να απονέμει το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» σε όποιον ηγεμόνα ήθελε.

- αρχικά:
-ήταν τίτλος χωρίς περιεχόμενο.

Ο κάτοχος αυτού του τίτλου –αρχικά ένας τίτλος τελείως τυπικός, αλλά στη συνέχεια πολύ ουσιαστικός-, όποια και αν ήταν η ηγεμονία του και χωρίς να εγκαταλείπει την έδρα του, είχε την κυριότητα και της ηγεμονίας του Βλαδιμίρ, όπου ανήκαν οι πόλεις: Βλαδιμίρ, Περεγιασλάβλ Ζαλέσκι(= πίσω από το δάσος), Κοστρομά, Γκοροντιέτς και Νίζνι Νοβγκορόντ.

- ο χάνος της Χ.Ο. συνήθως λάβαινε υπόψη την ηλικία(Γιαροσλάβ Βσεβολόντοβιτς, Σβιατοσλάβ, Ανδρέας Γιαροσλάβιτς, Αλέξανδρος Γιαροσλάβιτς).

Ο χάνος άλλοτε λάβαινε υπόψη και άλλοτε όχι την ηλικία του υποψηφίου. Έτσι στα 1243 ο χάνος απένειμε το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» στον Γιαροσλάβ Βσεβολόντοβιτς, αδελφό του Γιούρι που το 1238 σκοτώθηκε στον ποταμό Σίτι. Ωστόσο ο Γιαροσλάβ δεν πρόλαβε να χαρεί αυτό τον τίτλο, γιατί πέθανε(ψιθυριζόταν ότι τον δηλητηρίασαν) στα 1246, ενώ ακόμη βρισκόταν στη Χρυσή Ορδή. Κατόπιν ο τίτλος πέρασε στον Σβιατοσλάβ, που ήταν αδελφός του θανόντος Γιαροσλάβ και στη συνέχεια δόθηκε στα παιδιά του, στον Ανδρέα Γιαροσλάβιτς και στον Αλέξανδρο Γιαροσλάβιτς. Ο Αλέξανδρος Γιαροσλάβιτς Νέβσκι έλαβε από τον χάνο τον τίτλο στα 1252, γιατί ήταν ο μεγαλύτερος από όλα τα αδέλφια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

Μόσχα: μία ασήμαντη πόλη

- 12^{ος} αι.:
-μία μικρή και άσημη
πόλη στην ηγεμονία του
Ροστόβ.

Η Μόσχα, μία μικρή και άσημη πόλη αρχικά, δημιουργήθηκε τον 12^ο αιώνα στο νότιο άκρο της χώρας του Ροστόβ και του Σούζνταλ, όχι μακριά από τα βόρεια σύνορα της χώρας του Τσερνίγκοβσκι, πράγμα που σημαίνει ότι βρισκόταν στο κέντρο του τότε ρωσικού κόσμου.

Μόσχα: μία άσημη ηγεμονία

- ηγεμονία:
-μόνο μετά από τα με-
σα του 13^{ου} αι.(Δανιήλ
Αλεξάνδροβιτς Νέβσκι)

Αν και στα ρωσικά χρονικά η Μόσχα για πρώτη φορά αναφέρεται το 1147, ωστόσο ούτε κατά το πρώτο μισό του 13^{ου} αιώνα δεν είναι έδρα ηγεμόνα, γιατί μόνο μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου Νέβσκι(1252-1263) αυτή παραχωρείται στον μικρότερο γιο του, τον Δανιήλ(1261-1303).

Ο ηγεμόνας του Μεγάλου Νοβγκορόντ Αλέξανδρος Γιαροσλάβιτς έλαβε την προσωνυμία ο «Νέβσκυ», καθώς στα 1240 επιτυχώς αντιμετώπισε στον ποταμό Νέβα τους Σουηδούς σταυροφόρους της Καθολικής πίστης και στα 1242 τους Τεύτονες υπότες στη λίμνη Τσουντ. Οι επιχειρήσεις αυτές έγιναν, γιατί οι Καθολικοί σταυροφόροι επιχείρησαν να καταλάβουν την περιοχή του Μεγάλου Νοβγκορόντ που δεν περιήλθε στην κατοχή της Χρυσής Ορδής.

τα αίτια της ανόδου

- οι λόγοι της υπεροχής της Μόσχας έναντι της Βίλνα και του Τβερ.

Το πώς η Μόσχα από μία άσημη πόλη κατόρθωσε τον 14^ο αιώνα πολύ σύντομα να συνενώσει κάτω από την ηγεσία της όχι μόνο όλη τη ρωσική γη, αλλά και να εξουδετερώσει ισχυρούς και ισάξιους ανταγωνιστές της, όπως το Τβερ και τη Βίλνα, πρέπει να συνέτρεχαν σοβαροί λόγοι.

Οι λόγοι αυτοί είναι και πολλοί και σημαντικοί, αλλά απλώς υπάρχει μεγάλη διαφωνία στην ιεράρχησή τους.

Οι βασικότεροι λόγοι που κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει είναι:

α) η γεωγραφική θέση

α) η γεωγραφική θέση:

Πρώτο, η γεωγραφική θέση της Μόσχας. Καθώς η Μόσχα βρισκόταν στο κέντρο του τότε ρωσικού κόσμου, δέσποζε σε τρεις βασικές οδικές αρτηρίες που διέρχονταν:

εμπορικές αρτηρίες

1. από τη Δύση στην Ανατολή (Δνείπερος-Βλαδιμίρ).

1) Από τη Δύση στην Ανατολή, ήτοι από τον άνω Δνείπερο προς την πόλη Βλαδιμίρ επί του ποταμού Κλιάζμ και στη συνέχεια στη χώρα των Βουλγάρων του Βόλγα,

2. από τα νοτιοδυτικά προς τα νοτιοανατολικά (Κιέβο-Περεγιασλάβλ Ζαλέσκι).

2) Από τα νοτιοδυτικά στα νοτιοανατολικά, ήτοι από τον νότο του Κιέβου και του Τσερνίγκοβ προς το Περεγιασλάβλ-Ζαλέσκι και το Ροστόβ, και

3. από τα βορειοδυτικά προς τα νοτιοανατολικά (Νοβγκορόντ-Ριαζάν).

3) Από τα βορειοδυτικά στα νοτιοανατολικά, ήτοι από τη χώρα του Νοβγκορόντ στη χώρα του Ριαζάν, που τροφοδοτούσε το Μεγάλο Νοβγκορόντ με σιτηρά, μέλι και κερί.

- Μόσχα: -κόμβος χερσαίων και υδάτινων δρόμων.

Η Μόσχα, λοιπόν, είχε επικοινωνία με όλα τα μεγάλα και μικρά ποτάμια, όπως τον Βόλγα, τον Δον και τον Δνείπερο και αποτελούσε τον μεγαλύτερο κόμβο των υδάτινων και χερσαίων δρόμων.

β) οικονομικοί λόγοι

β) οικονομικός παράγοντας.

Πολύ νωρίς αυτές οι τρεις εμπορικές αρτηρίες κατέστησαν τη

Μόσχα κέντρο του εμπορίου, ιδιαίτερα στα σιτηρά, πράγμα που της έδωσε όχι μόνο οικονομική άνεση, αλλά και δύναμη.

Έτσι το άφθονο χρήμα τους έδωσε τη δυνατότητα όχι μόνο να «αγοράζουν» το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» από τον μεγάλο χάνο, αλλά και να κυριαρχήσουν στο εμπόριο.

- ασφαλές καταφύγιο από τις εχθρικές επιθέσεις.

Ακόμη, η ηγεμονία της Μόσχας, έχοντας στα νότια τη χώρα του Ροστόβ-Σούζνταλ, αλλά και στην ίδια την ηγεμονία απέραντες ζώνες από πυκνά δάση, αποτελούσε την πιο ήσυχη και ακίνδυνη περιοχή. Οι εχθρικές επιθέσεις από την Ανατολή, τον Νότο και τη Δύση πάντα εκτονώνονταν με τις εισβολές στις χώρες του Σμολένσκ, του Τβερ, του Ριαζάν και του Κάτω Νοβγκορόντ και με τον τρόπο αυτό αποτελούσαν μία ασπίδα προστασίας για την απομακρυσμένη ηγεμονία της Μόσχας.

- εδώ συρρέουν από παντού.

Το γεγονός αυτό συνετέλεσε ώστε από κάθε γωνιά της ρωσικής γης οι απειλούμενοι από τους εξωτερικούς εχθρούς να συρρέουν στην ηγεμονία της Μόσχας και με τον τρόπο αυτό να ενισχύουν τη δύναμη της.

- διευκολύνσεις σε παλαιούς και νέους εποίκους με αποτέλεσμα την οικονομική άνοδο της Μόσχας.

Ακόμη, η μεγάλη οικονομική άνεση έδινε τη δυνατότητα στη Μόσχα να στηρίζει με φορολογικές απαλλαγές και με άλλες διευκολύνσεις τους παλαιούς και νέους εποίκους της ηγεμονίας με αποτέλεσμα τη συνεχή αύξηση των εσόδων της.

γ) η μεταφορά της έδρας του μητροπολίτη Ρωσίας στη Μόσχα

- γ) η μεταφορά της εκκλησιαστικής έδρας στη Μόσχα.

Μεγάλη σημασία στο θέμα της ανόδου της Μόσχας είχε και η μεταφορά της έδρας του μητροπολίτη Ρωσίας από το Βλαδιμίρ στη Μόσχα.

- έγινε στα 1325 από τον μητρ. Πέτρο για ηθική στήριξη της Μόσχας.

Η κίνηση αυτή έγινε στα 1325 από τον μητροπολίτη Κιέβου και πάσης Ρωσίας Πέτρο(1308-1326), για να ενισχύσει και ηθικά τον ηγεμόνα Γιούρι Δανίλοβιτς (1303-1325) και ιδιαίτερα τον αδελφό του Ιβάν Α΄ Καλιτά(ο Πουγγής) (1328-1340), με τον οποίο είχε μεγάλη φιλία.

Ο Ρώσος μητροπολίτης Πέτρος αγιοποιήθηκε ένα χρόνο μετά

τον θάνατό του, στα 1327, και έκτοτε θεωρείται ο ουράνιος προστάτης της Μόσχας.

- **Μόσχα:**
-εκκλησιαστική
πρωτεύουσα όλης
της Ρωσίας.

Ο Έλληνας διάδοχος του Πέτρου Θεόγνωστος(1328-1353) είναι αυτός που οριστικά πλέον εγκαταστάθηκε στη Μόσχα και την κατέστησε εκκλησιαστική πρωτεύουσα όλης της Ρωσίας.

δ) η συνεργασία με τον δυνάστη

- ανοιχτή η συνεργασία της Μόσχας με τη Χ.Ο.

Η εύνοια των Μογγόλων προς τη Μόσχα σε κάποιες αποφασιστικές στιγμές που η τελευταία έδινε τη μάχη της να ανέλθει έπαιξε μεγάλο ρόλο στην άνοδο της.

- δουλικότητα, δωροδοκίες και δολοπλοκίες:
-είναι αυτά που φέρνουν το αξίωμα στη Μόσχα.

Η δουλικότητα της Μόσχας προς τον κατακτητή, αλλά και οι δωροδοκίες και οι δολοπλοκίες, ήταν ένας από τους λόγους που το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» Παρέμεινε συνεχώς στη Μόσχα εκτός από πολύ ελάχιστες περιπτώσεις.

ε) η εδαφική επέκταση της ηγεμονίας

- η διεύρυνση των ορίων της ηγεμονίας συνέβαλε και αυτή στην άνοδο της Μόσχας.

Η οικονομική άνεση της Μόσχας έδωσε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του 14^{ου} αιώνα τη δυνατότητα στους ηγεμόνες της, χρησιμοποιώντας θεμιτά και αθέμιτα μέσα, όπως: την αγορά πόλεων, χωριών και μεγάλων περιοχών και τη βίαιη καταπάτηση των κληρονομικών δικαιωμάτων των μικρών και άσημων ηγεμόνων, να επεκτείνουν τα όρια της ηγεμονίας τους και κατά συνέπεια να αυξήσουν και το προσωπικό τους κύρος.

στ) η αρχή της πρωτογενείας

- το δικαίωμα της διαδοχής στον πρωτότοκο γιο.

Τέλος η Μόσχα πλεονεκτεί και στο θέμα της διαδοχής, καθώς η εξουσία περνά πλέον όχι στον πρεσβύτερο του δυναστικού οίκου, αλλά στον πρωτότοκο γιο του ηγεμόνα που εκλείπει.

- στον πρωτότοκο το ½ της κληρονομιάς.

Ο Βασίλειος Β΄, ο Σκοτεινός, ύστερα από τη μεγάλη δοκιμασία που είχε σε θέματα διαδοχής, αφήνει στον

διάδοχο γιο του, Ιβάν Γ΄(1462-1505) τα μισά εδάφη της ηγεμονίας ώστε όλοι οι υπόλοιποι να μην έχουν την ίδια δυνατότητα πολιτικής ανόδου και κατά συνέπεια, σύμφωνα με τις πνευματικές διαθήκες των ηγεμόνων, όλοι να τάσσονται με το μέρος του ενός.

ζ) η Εκκλησία

(η άνοδος της Μόσχας: πολιτική βούληση της ΚΠολης)

- μεγάλη η συνδρομή της Εκκλησίας στην άνοδο της Μόσχας.

Πολύ μεγάλη η συμβολή της Εκκλησίας στην προσπάθεια της Μόσχας να συνενώσει κάτω από την εξουσία της όλη τη ρωσική γη.

- η άνοδος της Μόσχας αποτελεί πολιτική βούληση της ΚΠολης.

Και καθώς η Εκκλησία της Ρωσίας αποτελούσε μία των Μητροπόλεων του Βυζαντίου και για αιώνες η Κωνσταντινούπολη έστελνε τον μητροπολίτη της αρεσκείας της, η θέληση αυτής της Εκκλησίας σε μεγάλο βαθμό κατευθυνόταν από την Κωνσταντινούπολη.

- Μητρόπολη Ρωσίας:
-την ιδρύουν και την οργανώνουν οι Έλληνες.

Μητρόπολη Κιέβου(988-1240)

Η Εκκλησία της Ρωσίας που ιδρύθηκε και οργανώθηκε από τους Βυζαντινούς αποτέλεσε μία των Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου με έδρα το Κίεβο και ο τίτλος του μητροπολίτη ήταν ο «Κιέβου και πάσης Ρωσίας».

- η Ρωσία του Κιέβου δέχεται:
-την ιεραρχία, την παιδεία, τη φιλολογία και την ιδεολογία του Βυζαντίου.

Η Ρωσία του Κιέβου μαζί με την πίστη δέχτηκε από το Βυζάντιο την εκκλησιαστική του ιεραρχία, την παιδεία του, τη φιλολογία του, την τέχνη του και -το σημαντικότερο- την ιδεολογία του.

- Σλάβοι:
-μέτοχοι και κοινωνοί της ελληνικής σκέψης.

Με μία λέξη ο σλαβικός πολιτισμός οφείλει πολλά στο Βυζάντιο, γιατί οι Βυζαντινοί, κινούμενοι με ιλιγγιώδη ταχύτητα μέσα σε ένα ανώτερο πολιτισμό με κύρος και αυθεντία, δεν περιορίστηκαν στη μετάδοση της θρησκείας, αλλά πρόσδεσαν στο άρμα τους τους Σλάβους και τους έκαναν μέτοχους και κοινωνούς της ελληνικής σκέψης και

κάθε πολύτιμης εμπειρίας, όλα βιώματα και απόρροια πνευματικών και υλικών μόχθων πολλών αιώνων.

Ένας από τους παράγοντες που συνετέλεσαν στην αφομοίωση της πατερικής διδασκαλίας και το πέραςμα της Παράδοσης στον κόσμο των Σλάβων ήταν και η διοίκηση της ρωσικής εκκλησίας από Έλληνες κληρικούς.

- πνευματικά και ηθικά οφέλη.

Έτσι, λοιπόν, όχι μόνο η πνευματική υπαγωγή, αλλά και η απευθείας διοικητική εξάρτηση αυτής της τεράστιας Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε τεράστια πνευματικά, ηθικά και υλικά οφέλη στη διοργάνωση και ανάπτυξη του νεοφώτιστου Κράτους.

η αρχή του ενός μητροπολίτη

- η αρχή του ενός μητροπολίτη εξασφαλίζει:
-ειρήνη, γαλήνη,
-ενότητα, συνεργασία.

Η αρχή του ενός μητροπολίτη, ο οποίος αποστελλόταν στη Ρωσία από την Κωνσταντινούπολη, διασφάλιζε τη γαλήνη και την ενότητα, χωρίς η επιρροή και η δύναμη της Εκκλησίας να γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους διάφορους κατά τόπους ηγεμόνες.

Ακόμη η αρχή του ενός μητροπολίτη στάθηκε πηγή ενότητας, συνεργασίας και αποφυγής αιματοχυσιών στις σχέσεις μεταξύ των μικρών και μεγάλων ηγεμόνων της Ρωσίας.

μητροπολίτης Νικηφόρος

- αδέκαστοι στις σχέσεις τους και αφοσιωμένοι στο έργο τους.

Με αυτή την ιδιότητα και με αυτό το ηθικό ανάστημα στα 1195 ο Έλληνας μητροπολίτης Κιέβου Νικηφόρος Β΄(1183-1201) έπεισε τον ηγεμόνα του Κιέβου Ριούρικ(1180-1201) να ειρηνεύσει με τον Βσεβολόντ Τσόρνι, ηγεμόνα του Τσερνίγκοβ, λέγοντας: «Δούκα! Εμείς είμαστε τοποθετημένοι στη ρωσική γη από τον Θεό για να σας φυλάμε από την αιματοχυσία».

το κύρος των μητροπολιτών

- άνθρωποι εγνωσμένου κύρους.

Όσο για τα αποστελλόμενα άτομα, αυτά ήσαν εξέχουσες προσωπικότητες του πνεύματος από τον χώρο της Εκκλησίας ή της κυβέρνησης με αυξημένες αρμοδιότητες και που έχαιραν της ιδιαίτερης εκτίμησης του αυτοκράτορα και του πατριάρχη.

«παλαιόν έθος»

- η αποστολή μητροπολιτών από την ΚΠολη γίνεται έθος.

Η αποστολή και τοποθέτηση του μητροπολίτη Ρωσίας από την Κωνσταντινούπολη, εκτός από διάταξη του εκκλησιαστικού δικαίου, είχε γίνει «έθος» και από τις δύο πλευρές.

Και αν αυτό το «παλαιόν έθος» ελάχιστες φορές, για λόγους ανωτέρας βίας, δεν πραγματοποιήθηκε, ωστόσο ως θεσμός ήταν ριζωμένος βαθιά στη συνείδηση του Ρώσου και κράτησε μέχρι το 1459.

- οι Ρώσοι έμειναν πιστοί στο δόγμα του Βυζαντίου.

Η προσήλωση της Ρωσίας στο πολιτικό δόγμα του Βυζαντίου αποτελεί γεγονός ανεπανάληπτο και η προσπάθεια να υποβαθμιστεί τόσο η σημασία αυτού του θεσμού όσο κατ' επέκταση και ο βαθμός επίδρασης της βυζαντινής σκέψης στη διαμόρφωση του ρωσικού πολιτισμού, είναι ενέργειες που πέφτουν στο κενό.

μόνο δύο Ρώσοι μητροπολίτες

- όλοι ήσαν: Έλληνες στη σκέψη και Ρώσοι στη διακονία.

Η έρευνα αναφερόμενη σε αριθμούς επισημαίνει πως στην προμογγολική περίοδο όλοι οι μητροπολίτες Ρωσίας ήσαν Έλληνες, εκτός από δύο οι οποίοι ήσαν Ρώσοι. Προσωπικά θα έλεγα ότι όλοι οι μητροπολίτες Ρωσίας στη σκέψη ήσαν Έλληνες και πως στη διακονία όλοι ήσαν Ρώσοι.

η αυτοθυσία των μητροπολιτών

- άνθρωποι της θυσίας και του καθήκοντος.

Τα άτομα αυτά αφοσιώθηκαν στα ποιμαντικά τους καθήκοντα και εργάστηκαν με αίσθημα ευθύνης για τη

δημιουργία παιδείας, σχολείων, βιβλιοθηκών, ευαγών ιδρυμάτων, για την αντιγραφή και μετάφραση πατερικών κειμένων, τη διδασκαλία, το κήρυγμα, την καταπολέμηση αιρέσεων, τη διακονία, την εικονογράφηση ναών, τη διδασκαλία εκκλησιαστικής μουσικής κ.ά.

μετέδωσαν την παράδοση

- μετέδωσαν την παράδοση και εμπέδωσαν την ορθόδοξη συνείδηση.

Για πολλούς αιώνες οι ατέλειωτες στρατιές από κληρικούς, καλλιτέχνες και λόγιους, τα επώνυμα και ανώνυμα αυτά άτομα, περιερχόμενα από το ένα άκρο της αχανής Ρωσίας στο άλλο, καλλιέργησαν και στήριξαν αυτό που λέγεται βυζαντινή παράδοση, ορθόδοξη συνείδηση.

Μητρόπολη Βλαδιμίρ(1299-1325)

- το Κίεβο δεν είναι πλέον ασφαλές.
- η Λιθουανία συνεργάζεται με τον κατακτητή.
- 1299:
-ο Μάξιμος στο Βλαδιμίρ.

Στα 1240 η Χρυσή Ορδή καταλύει το κράτος του Κιέβου και παραδίνει την πρωτεύουσά του στις φλόγες.

Το γεγονός αυτό δίνει την ευκαιρία στη Λιθουανία να συνεργαστεί με τον κατακτητή και να επεκταθεί στα εδάφη του πρώην κράτους του Κιέβου πράγμα που κάνει τις μετακινήσεις του μητροπολίτη Ρωσίας επικίνδυνες.

Οριστικά αλλά ανεπίσημα εγκαθίσταται στο Βλαδιμίρ ο Έλληνας μητροπολίτης Μάξιμος το 1299.

Μητρόπολη Μόσχας(1326-1589)

- το 1325 ο μητρ. Πέτρος μεταφέρει την έδρα στη Μόσχα.
- την τακτική αυτή ακολουθεί και ο Θεόγνωστος.

Και ο διάδοχος του Μαξίμου Πέτρος(1308-1326) προτίμησε και αυτός το Βλαδιμίρ, αλλά όταν ο ηγεμόνας του Τβερ Μιχαήλ ήλθε σε σύγκρουση με τον Γιούρι της Μόσχας για το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα», τότε(Άνοιξη του 1325) ο Ρώσος μητροπολίτης Πέτρος μετέφερε την έδρα της Μητρόπολης στη Μόσχα για να στηρίξει ηθικά την ανερχόμενη πλέον Μόσχα. Την τακτική αυτή ακολούθησε και ο Έλληνας διάδοχος του Πέτρου Θεόγνωστος(1328-1353).

ΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ
Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

[illegible]

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the situation.

100-111270-4000 (100-111270-4000) (100-111270-4000)
 100-111270-4000 (100-111270-4000) (100-111270-4000)

THE UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE
WASHINGTON, D. C. 20535
OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL
DIVISION OF INVESTIGATION
WASHINGTON, D. C. 20535
TELEPHONE (202) 512-2000
FACSIMILE (202) 512-2000
MAILING ADDRESS: 400 ANDERSON DRIVE, N.W.
WASHINGTON, D. C. 20535

[illegible]

DECLASSIFIED BY: 60321 UCBAW/STW

100-443887-100

[illegible]

Page 10

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1940-1941

1. The first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

[The following page contains extremely faint, illegible markings.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΟΣΧΑΣ ΚΑΙ ΤΒΕΡ

Δανιήλ Αλεξάνδροβιτς

- Δανιήλ Αλεξάνδροβιτς: ο γενάρχης των ηγεμόνων της Μόσχας.

Ο Δανιήλ(1261-1303), γιος του μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ Αλεξάνδρου Νέβσκι(1252-1263), είναι ο γενάρχης των ηγεμόνων της Μόσχας, η οποία περιήλθε στη δικαιοδοσία του στα 1276 από τον αδελφό του Δημήτριο. Η ηγεμονία του ήταν ομαλή, χωρίς απρόοπτα και ιδιαιτερότητες, καθώς η ηγεμονία της Μόσχας βρισκόταν στα σπάργανα και ήταν ακόμη άσημη. Στα 1300 προσάρτησε την Κολομνά με κάποιες άλλες επαρχίες και στα 1303 το Περεγιασλάβλ-Ζαλέσκι

Γιούρι Δανίλοβιτς

- ο Γιούρι διεκδικεί τον τίτλο του μεγάλου ηγεμόνα
- διαμάχη ανάμεσα στη Μόσχα και στο Τβερ.

Τα πράγματα όμως δεν ήσαν το ίδιο ομαλά και για τον γιο τον Γιούρι Δανίλοβιτς (1303-1325), ο οποίος πολύ σύντομα εγείρει αξιώσεις και με εχθροπραξίες διεκδικεί το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» που δικαιωματικά από το 1305 κατέχει ο ηγεμόνας του Τβερ Μιχαήλ. Ας σημειωθεί μάλιστα πως ο Μιχαήλ Γιαροσλάβιτς είναι ο πρώτος ηγεμόνας που τιτλοφορείται ως μεγάλος ηγεμόνας «πάσης Ρωσίας».

η Μόσχα κερδίζει την εύνοια της Ορδής

- ο Γιούρι κερδίζει την εύνοια της Ορδής. -το Μ. Νοβγκορόντ δίνεται ευμενώς προς τη Μόσχα.

Και καθώς οι πολεμικές αναμετρήσεις δεν φέρνουν κανένα αποτέλεσμα, ο Γιούρι με μηχανογραφίες και με επιδέξιους χειρισμούς κερδίζει την εύνοια της Χρυσής Ορδής.

Στα 1312 πεθαίνει ο χάνος Τόχτα(1290-1312) και τον διαδέχεται ο Ουζμπέκ(1312-1342). Έτσι, καθώς στα 1314 ο

Μιχαήλ Γιαροσλάβιτς του Τβερ κατευθύνεται στο Σαράι για να παρουσιαστεί στον νέο χάνο, ο Γιούρι βρίσκει την ευκαιρία να θέσει υπό τον έλεγχό του την πόλη-κράτος Νοβγκορόντ.

ο Γιούρι ελέγχει το Νοβγκορόντ

- 1316:

-το Νοβγκορόντ αποκρούει την κηδεμονία του Τβερ.

Στα 1316 το Νοβγκορόντ αποκρούει την κηδεμονία του Τβερ και τότε τα στρατεύματα του Μιχαήλ κινούνται απειλητικά κατά της πανίσχυρης αυτής εμπορικής πόλης του βορρά. Ωστόσο τα στρατεύματα αυτά ποτέ δεν έφθασαν στο Νόβγκορόντ, γιατί έχασαν τον δρόμο και επέστρεψαν με μικρές απώλειες, αφού προηγουμένως ο Μιχαήλ αποφεύγοντας την πλήρη ρήξη ήρθε σε μία συμφωνία φιλικών σχέσεων.

- η σημασία ελέγχου της πόλης-κράτος του Νοβγκορόντ για τη Μόσχα ήταν τεράστια.

Συνεπώς η κίνηση του Γιούρι στα 1317 να ελέγχει την ηγεμονία αυτή είχε μεγάλη βαρύτητα, γιατί ενώ το Νοβγκορόντ από τη μια μεριά δεν είχε πολιτικές βλέψεις και δεν φιλοδοξούσε να λάβει μέρος στη διαμόρφωση των πολιτικών εξελίξεων από την άλλη ήταν η πόλη-κράτος με ισχυρή οικονομία, με ιδιαίτερες εμπορικές, πολιτικές, εκκλησιαστικές και πολιτιστικές επαφές και σχέσεις με το Βυζάντιο και με τη Δύση, και τέλος το σπουδαιότερο, κατά παράδοση στήριζε και αναγνώριζε τον εκάστοτε «ηγεμόνα του μεγάλου Βλαδιμίρ». Ωστόσο η τελική υποταγή του Νοβγκορόντ στη Μόσχα θα πραγματοποιηθεί μόνο με τη βία των όπλων στα 1478.

ο Γιούρι παντρεύεται την κόρη του χάνου

- 1317:

-ο Γιούρι συγγενεύει με τον χάνο.

Στα 1317 ο Γιούρι ενισχύει ακόμη περισσότερο τη θέση του, καθώς παντρεύεται την Κοντσάκα, κόρη του Ουζμπέκ, η οποία βαπτίστηκε και πήρε το όνομα Αγκάθια.

ο Γιούρι διαβάλλει τον Μιχαήλ

- ο Γιούρι διαβάλλει τον Μιχαήλ στην Ορδή.
- 1319:
-η δολοφονία του Μιχαήλ στο Σαράι.

Ένα χρόνο αργότερα, στα 1318, οι δύο αντίπαλοι, Γιούρι και Μιχαήλ, ξαναβρίσκονται στο Σαράι. Ο Γιούρι με τη βοήθεια της γυναίκας του και του Τάταρου αξιωματούχου Καβαδία συκοφαντεί τον Μιχαήλ και κατορθώνει να πάρει το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα». Ένα χρόνο αργότερα(1319) ο Μιχαήλ, ύστερα από εντολή του Ουζμπέκ, κατακρεουργείται στο Σαράι.

Έτσι μέσα σε ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα η Μόσχα με δολοπλοκίες και με αθέμιτα αποκτά μέσα από τον κατακτητή το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα».

Δημήτριος του Τβερ: μεγάλος ηγεμόνας του Βλαδιμίρ(1322)

- 1322:
-μεγάλος ηγεμόνας ο Δημήτριος του Τβερ.
-δολοφονεί στο Σαράι τον Γιούρι(1325).
- 1326:
-με εντολή του χάνου φονεύεται και ο Δημήτριος.

Ωστόσο πολύ σύντομα, στα 1322, ο χάνος Ουζμπέκ, ύστερα από καταγγελίες του ηγεμόνα του Τβερ Δημητρίου, γιου του δολοφονημένου Μιχαήλ, ότι ο Γιούρι υπεξαιρεί τον φόρο υποτελείας και φοβούμενος και τη ραγδαία άνοδο της Μόσχας με την κατοχή και του Νοβγκορόντ, παραχωρεί το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα» στον Δημήτριο του Τβερ. Ο τελευταίος πολύ σύντομα, στα 1325, βρήκε την ευκαιρία, εκδικούμενος τον θάνατο του πατέρα του, να δολοφονήσει στο Σαράι τον Γιούρι, πράξη που τελικά επέσυρε την οργή του Ουζμπέκ και στα 1326 είχε και αυτός το ίδιο άδοξο τέλος.

Αλέξανδρος του Τβερ: μεγάλος ηγεμόνας του Βλαδιμίρ

- και πάλι ο Ουζμπέκ παραχωρεί το αξίωμα στο Τβερ(1326).

Τον ίδιο χρόνο(1326) ο Ουζμπέκ προτιμάει και πάλι το Τβερ και παραχωρεί το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα» στον Αλέξανδρο, αδελφό του Δημητρίου.

- 1327:
-εξέγερση στο Τβερ για τη φορολογία.

Τα μίσση και τα πάθη δεν έχουν τελειωμό. Στα 1327 μία εξέγερση του πληθυσμού του Τβερ εξαιτίας της βαριάς φορολογίας έχει ως αποτέλεσμα τον θάνατο του πρεσβευτή του χάνου Σεβκαλά και πολλών μελών της ακολουθίας του.

η συνεργασία του Καλιτά με την Ορδή

- ο Καλιτά με την Ορδή ερημώνει και λεηλατεί όλη την επαρχία του Τβερ.
- το αξίωμα του μεγάλου ηγεμόνα στον Καλιτά(1328).

Ο ηγεμόνας της Μόσχας **Ιβάν Α΄ Καλιτά**(Πουγγής1328-1340) δεν χάνει την ευκαιρία μεταβαίνοντας εσπευσμένα στο Σαράι να εκμεταλλευτεί το περιστατικό αυτό και να εκδικηθεί το Τβερ. Επικεφαλής των ανδρών του, αλλά και ενός στρατιωτικού τμήματος Τατάρων επιστρέφει και με λεηλασίες, πυρπολήσεις και φόνους ισοπεδώνει και ερημώνει την επαρχία του Τβερ. Για τις υπηρεσίες αυτές προς τον Ουζμπέκ ο Ιβάν αμείβεται με το αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα».

οι πιέσεις κατά του Αλέξανδρου του Τβερ

- χάνος και Ιβάν αναζητούν τον Αλέξανδρο του Τβερ.

Έντρομος ο ηγεμόνας του Τβερ Αλέξανδρος καταφεύγει αρχικά στο Πσκοβ. Ο Ουζμπέκ δίνει εντολή να παρουσιαστεί ο Αλέξανδρος στο Σαράι. Στα 1330 ο Ιβάν και ο μητροπολίτης Θεόγνωστος από το Νοβγκορόντ, όπου βρίσκονται, διαμηνύουν στον Αλέξανδρο να μεταβεί στη Χρυσή Ορδή, για να μην τιμωρηθούν αθώοι χριστιανοί.

ο Αλέξανδρος από το Πσκοβ στη Λιθουανία(1330)

- Αλέξανδρος: -καταφεύγει στη Λιθουανία.
- Θεόγνωστος: -τον αφορίζει μαζί και τους κατοίκους του Πσκοβ(1330).

Προς στιγμή ο Αλέξανδρος είναι έτοιμος να συμμορφωθεί, αλλά τον αποτρέπουν όλοι οι κάτοικοι του Πσκοβ, γιατί είναι βέβαιο πως θα τον θανατώσουν. Ο Ιβάν στέλνει εναντίον του Πσκοβ στρατεύματα, ενώ ο Θεόγνωστος κατά προτροπή του Καλιτά αφορίζει και θέτει εκτός Εκκλησίας τον Αλέξανδρο και τους κατοίκους του Πσκοβ, που τον έθεσαν υπό την προστασία τους. Τότε ο Αλέξανδρος, για να αποφευχθεί η αιματοχυσία εγκαταλείπει το Πσκόβ και βρίσκει καταφύγιο στη Λιθουανία.

ο Αλέξανδρος συμφιλιώνεται με τον χάνο(1337)

- 1337: -ο Αλέξανδρος στο Σαράι.

Στα 1337 ο Αλέξανδρος μεταβαίνει στο Σαράι και ζητάει και πάλι αναγνώριση των δικαιωμάτων του στην πατρική του

-συμφιλιώνεται με τον χάνο.

κληρονομιά και επιστρέφει με τη γυναίκα του και τα παιδιά του στο Τβερ.

η δολοφονία του Αλέξανδρου στο Σαράι(1339)

- 1339:
-δολοφονείται ο Αλέξανδρος και ο γιος του Θεόδωρος.

Στα 1339 μεταβαίνει στην Ορδή και ο Ιβάν με τα παιδιά του Συμεών τον Περήφανο και τον Ιβάν και ζητάει -κατά την άποψη του Ρώσου χρονογράφου- από τον Ουζμπέκ να κληθεί και ο Αλέξανδρος Μιχαήλοβιτς με τον γιο του Θεόδωρο. Εδώ πατέρας και γιος, οι ηγεμόνες του Τβερ, βρήκαν φρικτό θάνατο.

πολιτικές δολοφονίες: σημείο μεγάλης ηθικής κατάπτωσης

- αδίστακτα όλοι οι ηγεμόνες οργάνωσαν αναρίθμητες πολιτικές δολοφονίες.

Είναι προφανές πως η πολιτική αυτή των χάνων με τη δουλική συνδρομή των διαφόρων Ρώσων ηγεμόνων και ιδιαίτερα της Μόσχας αποδυναμώνει τη Ρωσία, δημιουργεί πάθη, μίσση και πολιτικές δολοφονίες, όπως των ηγεμόνων: Μιχαήλ, Γιούρι, Δημητρίου και Αλεξάνδρου, λεηλασίες και πυρπολήσεις πόλεων και σφαγές αθώων πολιτών και αποτελεί ένδειξη μίας έσχατης ηθικής κατάπτωσης.

το προφίλ του Καλιτά από ένα χρονογράφο

- ο Ρώσος χρονογράφος προσπερνά το θέμα της συνεργασίας του Καλιτά με τη Χ.Ο.

Ύστερα από όλα αυτά ο Ρώσος χρονογράφος έρχεται χαρακτηριστικά για τη βασιλεία ου Ιβάν Α΄ Καλιτά να σημειώσει: *«Αφότου ο μεγάλος δούκας Ιβάν Δανίλοβιτς ανήλθε στη μεγάλη ηγεμονία, επικράτησε μεγάλη ηρεμία σε όλο τον χριστιανικό κόσμο της ρωσικής γης για πολλά χρόνια... και σταμάτησε την προέλαση των Τατάρων στη ρωσική γη».*

- πράγματι ο Καλιτά απροκάλυπτα συνεργάστηκε με τον κατάκτητή.

Ιβάν Α΄ Καλιτά: ένα πειθήνιο όργανο της Ορδής

Πράγματι ο Καλιτά υπηρέτησε δουλικά και πιστά τη Χρυσή Ορδή. Τις εννέα φορές που επισκέφθηκε το Σαράι σκόρπισε

πλούσια δώρα στους χάνους και στους άλλους αξιωματούχους και εξασφάλισε έτσι την εύνοια και τη συμπάθεια των Τατάρων προς τον ίδιο προσωπικά και προς την οικογένειά του.

- η ανάθεση της συγκέντρωσης των φόρων το επιβεβαιώνει.

Η ανάθεση από το μέρος του χάνου της συγκέντρωσης της δεκάτης στον Καλιτά δεν ήταν μόνο σημάδι εύνοιας, αλλά επέφερε στον ηγεμόνα της Μόσχας πρόσθετη δύναμη και πλούτη.

Ιβάν Α΄ Καλιτά: αναμορφωτής στο εσωτερικό

- τάξη στο εσωτερικό.
- προσπάθεια να παταχθεί η δράση των ληστών.

Ακόμη, καθώς η ηγεμονία της Μόσχας δεν απειλούνταν από εξωτερικούς κινδύνους ο Καλιτά προσπάθησε να βάλει κάποια τάξη στο εσωτερικό και να περιορίσει κάπως τις επιδρομές των ληστών. Διαθέτοντας άφθονο χρήμα, όχι μόνο αγόρασε από τους γείτονες κληρονόμους και δικαιούχους ένα μεγάλο αριθμό χωριών, αλλά και βίαια έθεσε στην κατοχή του ολόκληρες πόλεις με τα περίχωρά τους, όπως: το Γκάλιτς, Μπελοόζερο και Ουγκλίτς.

- η έννοια του κράτους απουσιάζει ακόμη.

απουσιάζει η εικόνα του κράτους

Από τη διαθήκη του Ιβάν διαπιστώνει κανείς την πλήρη απουσία του κράτους. Όπως αφήνει τα υπάρχοντά του και τα διάφορα προσωπικά του είδη στη γυναίκα του και στα παιδιά του, κατά τον ίδιο τρόπο παραχωρεί και τα εδάφη της ηγεμονίας.

η Μόσχα παραχωρείται στους άρρενες κληρονόμους

- παράδειγμα ότι ακόμη και τη Μόσχα με τη διαθήκη του Καλιτά την διεκδικούν τρεις κληρονόμοι.

Μάλιστα τη Μόσχα την παραχωρεί από κοινού στα τρία άρρενα παιδιά του: τον Συμεών, τον Ιβάν και τον Ανδρέα, αποκλείοντας τις κόρες που μόνο από την πρώτη του γυναίκα ήσαν τέσσερις: Φετίνια, Μαρία, Ευδοκία και Θεοδοσία.

1340:

- ο Συμεών διαδέχεται τον Ιβάν Α΄ και παίρνει τον τίτλο από τον χάνο.

μεγάλος ηγεμόνας του Βλαδιμίρ ο Συμεών Ιβάνοβιτς

Στα 1340 πεθαίνει ο Ιβάν Α΄ Καλιτά και τον διαδέχεται ο πρεσβύτερός του γιος **Συμεών Ιβάνοβιτς ο Περήφανος** (1340-1353) και αμέσως ο χάνος με το σχετικό γιαρλίκ του παραχωρεί τον τίτλο του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ».

επιδημία χολέρας στη Μόσχα

• **1353:**

- η χολέρα αποδεκατίζει τους Μοσχοβίτες.
- Συμεών, δύο από τα παιδιά του και ο αδελφός του, μεταξύ των θυμάτων.

Το πέραςμα της χολέρας στα τέλη της δεκαετίας του 1340 από την Ευρώπη στη Ρωσία συντόμευσε την ηγεμονία του Συμεών που πέθανε την Άνοιξη του 1353. Πιστεύεται πως από την ίδια αιτία σε διάστημα μιας εβδομάδας απεβίωσαν και τα δύο του παιδιά ο Συμεών και ο Ιβάν, καθώς και ο Ανδρέας, αδελφός του ηγεμόνα.

μεγάλος ηγεμόνας του Βλαδιμίρ ο Ιβάν Β΄ Ιβάνοβιτς

1353-1359

- ηγεμόνας ο Ιβάν Β΄, αλλά η εξουσία στα χέρια των βογιάρων.

Στη συνέχεια η ηγεμονία περνάει στον «πράο και ήρεμο» αδελφό του Συμεών, τον **Ιβάν Β΄ Ιβάνοβιτς** (1353-1359), αλλά η πραγματική εξουσία βρίσκεται στα χέρια των βογιάρων.

- έντονες ζυμώσεις στα κέντρα πολιτικών αποφάσεων.

πολιτικές ζυμώσεις σε όλα τα κέντρα των αποφάσεων

Τα χρόνια αυτά χαρακτηρίζονται από έντονες ζυμώσεις και ασυνήθιστη κινητικότητα σε παλαιά και νέα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων, όπως: Κωνσταντινούπολη, Ρώμη, Γένουα, Χρυσή Ορδή, Κίεβο, Μόσχα, Βίλνα, Τίρνοβο, ρωσικές ηγεμονίες κ.ά, ζυμώσεις που δίνουν την ευκαιρία της καλλιέργειας και ανάπτυξης εθνικιστικών τάσεων στους Μοσχοβίτες.

1. The first part of the document is a list of names and addresses, which are arranged in two columns. The names are written in a cursive script, and the addresses are written in a more formal, printed style. The list includes names such as "John Smith", "Mary Jones", and "Robert Brown", along with their respective addresses in various cities and states.

2. The second part of the document is a series of short, handwritten notes or letters, each preceded by a number. These notes are written in a cursive script and appear to be personal or business correspondence. The notes are numbered from 1 to 10, and each one contains a few lines of text.

3. The third part of the document is a list of names and addresses, similar to the first part. The names are written in a cursive script, and the addresses are written in a more formal, printed style. The list includes names such as "John Smith", "Mary Jones", and "Robert Brown", along with their respective addresses in various cities and states.

4. The fourth part of the document is a series of short, handwritten notes or letters, similar to the second part. These notes are written in a cursive script and appear to be personal or business correspondence. The notes are numbered from 1 to 10, and each one contains a few lines of text.

[The following page contains extremely faint and illegible markings.]

SECRET

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 1, 1861. It is a formal address, and it is the first of its kind since the signing of the Constitution. The President, James Buchanan, is addressing the Congress, and he is doing so in a very formal and dignified manner. He is discussing the state of the Union, and he is discussing the issues that are facing the country at that time. He is also discussing the role of the President, and he is discussing the responsibilities of the Congress.

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 1, 1861. It is a very important document, as it is the first official communication from the President to the Congress since the inauguration of Abraham Lincoln. The letter is written in a very formal and dignified style, and it contains a great deal of information about the state of the Union at that time. It is a very important document, and it is one of the most important documents in the history of the United States.

1. The first of these is the fact that the United States has a large and growing population of people who are not white. This is a fact that has been recognized by the United States government for many years. The United States government has been working to improve the lives of these people for many years. The United States government has been working to improve the lives of these people for many years.

How can the American
and the British see
this thing as a
single, unified
thing?

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

- 14^{ος} αι.:
- γέννηση της νεώτερης Ρωσίας.
- πολιτικά:
- κάτω από τη Χ.Ο.
- εκκλησιαστικά:
- υπό τον έλεγχο του Βυζαντίου.

Στο θέμα αυτό προσωπικά πιστεύω ότι τον 14^ο αιώνα η γέννηση της νεώτερης Ρωσίας πραγματοποιείται κάτω από εντελώς ιδιόρρυθμες συνθήκες. Πολιτικά η χώρα βρίσκεται κάτω από τον απεχθή ζυγό των Τατάρων, ενώ εκκλησιαστικά βρίσκεται κάτω από τον διαρκή έλεγχο του Βυζαντίου, ένας έλεγχος όμως που λόγω των ειδικών περιστάσεων αποφασιστικά επηρεάζει και τα πολιτικά καθώς και τα διοικητικά πράγματα.

- στόχοι:
- 1. αποτίναξη της Χ.Ο.
- 2. προσδιορισμός του νέου πολιτικού κέντρου της ρωσικής γης.

Το ρωσικό, λοιπόν, έθνος κάτω από αυτές τις συνθήκες επιστρατεύει όλες του τις δυνάμεις για να ανακτήσει την ελευθερία του από τους Τατάρους και εναγωνίως στην προσπάθειά του αυτή αναζητάει το πολιτικό και πολιτιστικό του κέντρο, δηλαδή τη νέα του πρωτεύουσα που θα το συσπειρώσει και θα το κατευθύνει στα πεπρωμένα της ιστορίας του.

ο ρόλος της Χ.Ο.

- το κενό εξουσίας το εκμεταλλεύεται η Χ.Ο. με το διαίρει και βασίλευε.

Αυτό το τεράστιο κενό εξουσίας με δεξιοτεχνία έρχεται μέχρι το τέλος να εκμεταλλευτεί η Χρυσή Ορδή με τη γνωστή πολιτική του *διαίρει και βασίλευε* απονέμοντας τον τίτλο του μεγάλου ηγεμόνα τότε στον ένα και τότε στον άλλο δούκα καλλιεργώντας έτσι ένα κλίμα ανταγωνισμού, αντιζηλίας και εχθρότητας ανάμεσα στους διάφορους ηγεμόνες της αχανούς Ρωσίας.

ο χαρακτήρας της μοσχοβίτικης ηγεμονίας

Τα συνταρακτικά γεγονότα αυτής της περιόδου, που

14^{ος} αι.

- οι συνθήκες ανόδου της Μόσχας χαρακτηρίζουν και την όλη δομή του Μοσχοβίτικου κράτους.

καλύπτουν όλο τον 14^ο αιώνα, αποτελούν το απαραίτητο κλειδί για να γνωρίσουμε την όλη δομή και την ιδιοσυγκρασία της μοσχοβίτικης ηγεμονίας όχι μόνο στη γέννησή της, αλλά και στην μετέπειτα πορεία της.

οι επιδιώξεις της Λιθουανίας

- Λιθουανία: -με πείσμα διεκδικεί την αρχηγία για την ενοποίηση της ρωσικής γης.

Ο σοβαρότερος αντίπαλος της Μόσχας στην πάλη για τη διεκδίκηση της εξουσίας στη Ρωσία πεισματικά μέχρι το τέλος στάθηκε η ηγεμονία της Λιθουανίας, καθώς ο ηγεμόνας της Ολγκέρντ(1345-1377) δεν ήταν διατεθειμένος να αποδεχτεί τη Μόσχα ως ηγέτιδα δύναμη.

- πρωταγωνιστής ο ηγεμόνας Ολγκέρντ, που ζητάει την υποστήριξη του Βυζαντίου.
- η ΚΠολη πιστεύει πως η Μόσχα είναι αυτή που θα ανταποκριθεί στις προσδοκίες της.

Ο λόγος αυτής της επιμονής δεν ήταν μόνο η ανησυχία της παράνομης κατοχής από τη Λιθουανία των εδαφών της Ρωσίας του Κιέβου, αλλά και η μεγάλη φιλοδοξία του Ολγκέρντ να ενοποιηθεί η Ρωσία κάτω από τη δική του εξουσία. Γι' αυτό, για να καθησυχάσει και τους φόβους των Βυζαντινών που επηρέαζαν την κατάσταση, υποσχόταν ότι αμέσως θα ασπαζόταν τον Χριστιανισμό. Τελικά όμως στην προσπάθειά του αυτή ο Ολγκέρντ δεν είχε επίσημα την υποστήριξη του Βυζαντίου, γιατί η Κωνσταντινούπολη πίστευε πως η Μόσχα θα υπερασπιζόταν με περισσότερη αφοσίωση τις θέσεις της Ορθοδοξίας.

τα εσωτερικά πολιτικά γεγονότα του Βυζαντίου έχουν αντίκτυπο στη Ρωσία

- τα πολιτικά γεγονότα του Βυζαντίου έχουν άμεσο αντίκτυπο στη Ρωσία.

Τα γεγονότα της ανόδου της Μόσχας κατά τον 14^ο αιώνα αποτελούν μία προέκταση της ταραγμένης πολιτικής ζωής του Βυζαντίου, καθότι εκτυλίσσονται σε μία κρίσιμη περίοδο όπου από τη μια μία κραταιά αυτοκρατορία, το Βυζάντιο, καταρρέει και αργοπεθαίνει και από την άλλη μία νέα αυτοκρατορία, η μοσχοβίτικη ηγεμονία, γεννιέται και ανέρχεται.

το Βυζάντιο: πολιτικά ανύπαρκτο

- **Βυζάντιο:**
-πολιτικά ανύπαρκτο.
-Τούρκοι, Ενετοί και Γενουάτες ελέγχουν την κατάσταση.

Το Βυζάντιο ως οικουμενικό κράτος στην πραγματικότητα την περίοδο αυτή είναι ανύπαρκτο, καθώς του έχουν απομείνει ελάχιστες επαρχίες, όπως της Θράκης, της Θεσσαλονίκης, της Καβάλας, της Χαλκιδικής, της Πελοποννήσου και των νήσων του βορείου Αιγαίου. Από την ξηρά οι Τούρκοι περισφίγγουν την Κωνσταντινούπολη και ο αυτοκράτορας πληρώνει ως υποτελής φόρο στον σουλτάνο, ενώ στη θάλασσα κυριαρχούν οι Ενετοί και οι Γενουάτες που ανεβάζουν και κατεβάζουν αυτοκράτορες και πατριάρχες ανάλογα με τα εμπορικά και πολιτικά τους συμφέροντα.

η οικουμενικότητα του Πατριαρχείου

- η οικουμενικότητα του Πατριαρχείου.

Ωστόσο το Πατριαρχείο παραμένει οικουμενικό και σε αυτό συμβάλλει και η επικράτηση του ησυχαστικού ρεύματος που θέλει μία χριστιανική οικουμένη με κέντρο την Κωνσταντινούπολη και επικεφαλής τον αυτοκράτορα.

το ηθικό κύρος της Εκκλησίας

- με το κύρος της ηρωσική εκκλησία:
-συσπειρώνει τον λαό.
-στηρίζει τους ηγεμόνες στο έργο τους.

Μετά την πτώση της Ρωσίας του Κιέβου ενοποιός δύναμη στην κατακτημένη και διαιρημένη Ρωσία παραμένει η Εκκλησία. Στα δύσκολα αυτά χρόνια η Εκκλησία όχι μόνο συσπειρώνει τον λαό και ανυψώνει το φρόνημά του, αλλά ενδυναμώνει και καθοδηγεί τους Ρώσους ηγεμόνες στην εθνική τους αποστολή, συμβάλλοντας έτσι και στην αύξηση του πολιτικού τους κύρους.

οι επιδιώξεις των Ρώσων ηγεμόνων

- προσπάθεια σφετερισμού του κύρους της Εκκλησίας από τους Ρώσους ηγεμόνες.

Την τεράστια αυτή ηθική δύναμη της Εκκλησίας επιχείρησαν με κάθε μέσο και τρόπο να εκμεταλλευθούν οι διάφοροι ηγεμόνες προς ίδιον όφελος. Μάλιστα, καθώς ο μητροπολίτης Ρωσίας ασκούσε όχι μόνο εκκλησιαστική

εξουσία, αλλά αποφασιστικά επηρέαζε τα πολιτικά πράγματα και ανύψωνε το γόητρο του μεγάλου ηγεμόνα, ο καθένας ήθελε την έδρα του μητροπολίτη στη δική του πόλη και αν αυτό δεν ήταν εφικτό τότε επιδίωκε ένας δεύτερος μητροπολίτης να εδρεύει στον τόπο της δικαιοδοσίας του.

η επίσημη αλληλογραφία

- η αλληλογραφία του άξονα: ΚΠολης και Μόσχας-Κιέβου-επιβεβαιώνει την εξάρτηση της νεώτερης Ρωσίας από την ΚΠολη

Η επίσημη αλληλογραφία του άξονα Κωνσταντινούπολης και Μόσχας –Κιέβου(I. Miklosich και I. Müller, *Acta patriarchatus Constantinopolitani*, Vienna 1862) δεν επιβεβαιώνει μόνο τη δυναμική στήριξη του Βυζαντίου προς τη Μόσχα, αλλά και την πλήρη εκκλησιαστική και πολιτική εξάρτηση της νεώτερης Ρωσίας από την Κωνσταντινούπολη, που ασκείται από τον μητροπολίτη Ρωσίας, ένα πρόσωπο με αυξημένες αρμοδιότητες και που ενεργεί πάντα ως εκπρόσωπος όχι μόνο του πατριάρχη, αλλά και του αυτοκράτορα.

Δεν κρίνω σκόπιμο εδώ να παραθέσω όλα τα αποδεικτικά εκείνα στοιχεία, αλλά μόνο ενδεικτικά θα υπενθυμίσω ότι:

έπαινος του Φιλόθεου προς τον Δημήτριο(1370)

- ο Φιλόθεος ελέγχει και την πολιτική κατάσταση.

Πρώτο, ο πατριάρχης Φιλόθεος(1354-1355,1364- 1378) γράφοντας στα 1370 στον μεγάλο ηγεμόνα της Μόσχας Δημήτριο τον επαινεί για την πλήρη υποταγή του στον μητροπολίτη και, καθώς τον θεωρεί γνήσιο γιο του, τον προτρέπει να μην διστάζει να του γράφει και να του ζητάει ότι θέλει και για οτιδήποτε έχει ανάγκη.

παραινέσεις του Φιλόθεου προς τον μητρ. Αλέξιο(1370)

- ο μητροπολίτης Ρωσίας, ως εκπρόσωπός του, είναι υπεύθυνος για την τύχη του ρωσικού έθνους.

Δεύτερο, απευθυνόμενος στον μητροπολίτη Αλέξιο(1354-1378) του υπενθυμίζει πως είναι ο εκπρόσωπος του στη Ρωσία και ότι, καθώς οι πάντες υπόκεινται και υποτάσσονται στον μητροπολίτη, αυτός είναι υπεύθυνος για την πορεία του

πολυάνθρωπου ρωσικού έθνους. Στα γράμματά του ο Φιλόθεος συμβουλεύει τον Αλέξιο να αγωνίζεται αδιάκοπα για τον λαό του, να του αναφέρει για τα εκκλησιαστικά ζητήματα και τα πολιτικά πράγματα και τέλος να ζητάει τη γνώμη του και ότι άλλο χρειάζεται.

παραινέσεις του Φιλόθεου προς τους ηγεμόνες της Ρωσίας (1370)

- Φιλόθεος:
-ζητάει από τους Ρώσους ηγεμόνες υποταγή και ευπείθεια.

Τρίτο, με μία άλλη επιστολή καλεί τους λοιπούς ηγεμόνες της Ρωσίας να έχουν προς τον μητροπολίτη Κιέβου και πάσης Ρωσίας, που εκπροσωπεί τον πατριάρχη, την *πρέπουσαν αιδώ και τιμήν και υποταγήν και ευπείθειαν* σα να ήταν ο ίδιος ο Θεός.

απειλή καθαίρεσης προς τον Αλέξιο του Νοβγκορόντ

- αυστηρή προειδοποίηση προς τον επίσκοπο του Νοβγκορόντ να υπακούει στις εντολές του μητροπολίτη.

Τέταρτο, απευθυνόμενος προς τον επίσκοπο Αλέξιο του Νοβγκορόντ του διαμηνύει ότι θα τον καθαιρέσει αν δεν μεταμεληθεί για διάφορα παραπτώματα, μεταξύ των οποίων ήταν και η απείθεια προς τον μεγάλο ηγεμόνα της Μόσχας Δημήτριο.

επικυρώνει τον αφορισμό προς τους Ρώσους ηγεμόνες(1370)

- επικυρώνει τον αφορισμό του μητρ. προς τους ηγεμόνες.

Πέμπτο, ο Φιλόθεος επικυρώνει τον αφορισμό του μητροπολίτη προς τους Ρώσους ηγεμόνες που δεν συμμάχησαν με τον μεγάλο ηγεμόνα Δημήτριο κατά του ηγεμόνα της Λιθουανίας Ολγκέρντ και τους καλεί να ζητήσουν συγγνώμη.

κέντρο των αποφάσεων η ΚΠολη

- όλοι συρρέουν στην ΚΠολη:
-προς επίλυση πολιτικών και εκκλησιαστικών διαφορών.

Έκτο, ηγεμόνες και ανώτερος κλήρος της Ρωσίας όλοι ως ανώτατο κέντρο εξουσίας και ηθικής δικαίωσης για πολιτικές και εκκλησιαστικές διαφορές αναγνωρίζουν την

Κωνσταντινούπολη και προσφεύγουν προς αυτή για επίλυση των διαφορών τους. Γι' αυτό και ο μέγας ηγεμόνας της Μόσχας Δημήτριος καταγγέλλει την παρασπονδία των λοιπών ηγεμόνων στην Κωνσταντινούπολη.

ο Μιχαήλ του Τβέρ: ζητάει κρίση από τον Φιλόθεο

- ο ηγεμόνας του Τβερ ζητάει κρίση από την ΚΠολη.

Το ίδιο πράττει και ο ηγεμόνας του Τβερ Μιχαήλ(1328-1375), ο οποίος ευρισκόμενος σε αντιδικία με τον μητροπολίτη Αλέξιο ζητάει κρίση από την Κωνσταντινούπολη. Ένα ατέλειωτο κύμα ανώτερων κληρικών και διπλωματικών εκπροσώπων των διαφόρων ηγεμόνων αδιάκοπα πηγαινοέρχεται στην Κωνσταντινούπολη προς ρύθμιση εκκλησιαστικών και πολιτικών θεμάτων.

όλοι αποτείνονται στην ΚΠολη

- για τίτλους, θέσεις και επίλυση διαφορών όλοι μεταβαίνουν στην ΚΠολη.

Μάλιστα, καθώς γνωρίζουν πως όλα εξαρτώνται από την Κωνσταντινούπολη, όλοι κατευθύνονται εκεί άλλοτε χωρίς να δώσουν λόγο στον ηγεμόνα και άλλοτε κρυφά. Έτσι μήνες και καμιά φορά ένα και δύο χρόνια περιφέρονται στους διαδρόμους των ανακτόρων και του Πατριαρχείου σκορπώντας πλούσια δώρα και άφθονα χρήματα σε πολιτικούς και εκκλησιαστικούς άρχοντες για ένα τίτλο και κάποια θέση και δεν είναι λίγοι αυτοί που αναμένοντας μία τέτοια τακτοποίηση πεθαίνουν μακριά από την πατρίδα.

- Μύτια, Ποιμήν πεθαίνουν στην ΚΠολη.

Ο Μύτια και ο Ποιμήν(1380-81,1382-85. +10-9-1389) λ.χ. θάφτηκαν στην Κωνσταντινούπολη και στο ταξίδι της επιστροφής ο αρχιεπίσκοπος του Σούζνταλ Διονύσιος στη μονή Πετσέρσκυ, του Κίεβου. Όσο για το ασήμι που ο Ποιμήν δανείστηκε από Γενουάτες και Τούρκους για πανάκριβα δώρα προς το παλάτι και το Πατριαρχείο, οι τόκοι τρέχουν ακόμη και σήμερα!

αποφασιστικός ο ρόλος της Κωνσταντινούπολης

- η ΚΠολη είναι αυτή που πέρα από τους γνωστούς λόγους συμβάλλει αποφασιστικά στην ενοποίηση της Ρωσίας κάτω από την αιγίδα της Μόσχας.

- η ΚΠολη με μία σειρά μητροπολιτών ενόησε την προώθηση της Μόσχας.

Γεγονός είναι πως γεωγραφικοί και οικονομικοί λόγοι συνέβαλαν στη ραγδαία ανάπτυξη της Μόσχας, ωστόσο αποφασιστικό ρόλο στο να καταστεί αυτή πρωτεύουσα της ενωμένης Ρωσίας και όχι η Βίλνα ή το Τβερ έπαιξε η Κωνσταντινούπολη και ιδιαίτερα η δυναμική πολιτική του πατριάρχη Φιλόθεου με τη σύμπραξη των μητροπολιτών Ρωσίας.

Η προνομιακή μεταχείριση που έτυχε η μοσχοβίτικη ηγεμονία από την Κωνσταντινούπολη επιβεβαιώνεται όχι μόνο από την τοποθέτηση των μητροπολιτών Πέτρου, Θεογνώστου, Αλεξίου και Κυπριανού, αλλά και από τη δράση που αυτοί τελικά ανέπτυξαν υπέρ της Μόσχας, καλύπτοντας έτσι όλη την περίοδο του κρίσιμου αυτού αιώνα.

ενέργειες που ευνόησαν την άνοδο της Μόσχας

Ακόμη θα έλεγα ότι σημεία ιδιαίτερης εύνοιας της Κωνσταντινούπολης προς τη Μόσχα αποτελούν και οι ακόλουθες ενέργειες:

1. αγιοποίηση του μητρ. Πέτρου,

Πρώτο, η άμεση αγιοποίηση του μητροπολίτη Πέτρου(το 1327 στο Βλαδιμίρ και στα 1339 με ενέργειες του Θεογνώστου έρχεται η επίσημη αναγνώριση της Κωνσταντινούπολης),

2. συνοδική πράξη μεταφοράς της έδρας στο Βλαδιμίρ,

Δεύτερο, η έστω και καθυστερημένα(Ιούλιος του 1354) συνοδική πράξη της μεταφοράς της έδρας της Μητρόπολης από το Κίεβο στο Βλαδιμίρ, ενέργεια που αποδυνάμωνε τα φιλόδοξα σχέδια του Ολγκέρντ να εκμεταλλευτεί το ένδοξο παρελθόν του Κίεβου,

3. αφορισμοί ηγεμόνων και επισκόπων που αντιδρούσαν στην άνοδο της Μόσχας,

Τρίτο, οι αφορισμοί ορισμένων ηγεμόνων και επισκόπων των άλλων πόλεων, οι οποίοι δημιουργούσαν εμπόδια στο προβάδισμα της μοσχοβίτικης ηγεμονίας, και

4. αγιοποίηση τριών Λιθουανών που μαρτύρησαν με εντολή του Ολγκέρντ.

Τέταρτο, η αγιοποίηση των τριών Λιθουανών μαρτύρων Αντωνίου, Ιωάννου και Ευσταθίου, που μαρτύρησαν με διαταγή του Ολγκέρντ. Αυτή ήταν η πιο εχθρική πολιτική πράξη προς τον ειδωλολάτρη ηγεμόνα της Λιθουανίας.

ενωμένη Ρωσία κάτω από ένα ηγεμόνα και ένα μητροπολίτη

- πολιτική γραμμή του Βυζαντίου: -ενοποίηση της Ρωσίας κάτω από ένα ηγεμόνα και ένα μητροπολίτη.

Η παραδοσιακή πολιτική του Βυζαντίου έναντι της Ρωσίας απέβλεπε σε μία ενωμένη Ρωσία κάτω από ένα ηγεμόνα και ένα μητροπολίτη. Βέβαια στην πορεία των γεγονότων η αρχή του ενός μητροπολίτη δεν τηρήθηκε απαρασάλευτα, γιατί πολλοί ήσαν οι εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες που με σφοδρότητα έβαζαν κατά του θεσμού αυτού, καθώς ο κάθε ηγεμόνας ήθελε τον μητροπολίτη Ρωσίας στη δικιά του ηγεμονία.

ευθύνεται και η Κωνσταντινούπολη

- για τις αποκλίσεις ευθύνεται και η ΚΠολη (εκλογή Ρωμανού, Ποιμένα κ.ά.)

Οι ευθύνες της Κωνσταντινούπολης στο σημείο αυτό είναι τεράστιες, γιατί αυτή άλλοτε ηθελημένα και άλλοτε όχι ενέδιδε στις διάφορες πιέσεις, όπως στην τοποθέτηση του Ρωμανού ως *μητροπολίτη Λιτβών* και του Ποιμένα ως *μητροπολίτη Κιέβου και Μεγάλης Ρωσίας*, που έγιναν κατά απαίτηση των Γενουατών.

εθνικιστικό κίνημα στη Μόσχα

- δεκαετίες 1350-1360: -διασπαστικές τάσεις και από την ίδια τη Μόσχα.

Στις δεκαετίες του 1350-1360 στη Μόσχα κάνει την εμφάνισή του ένα εθνικιστικό κίνημα από τον χώρο των βογιάρων, το οποίο αντιμετωπίζοντας τη Λιθουανία εχθρικά δεν βλέπει κανένα μέλλον στην ανάπτυξη πολιτικών και εκκλησιαστικών δεσμών μαζί της και κινείται διασπαστικά.

- το ολίσθημα του μητρ. Αλεξίου.

Αρχικά επικεφαλής αυτής της παράταξης τίθεται ο μητροπολίτης Αλέξιος (1354-1378), αλλά κάποια στιγμή στις επαφές του με τον Κυπριανό αντιλαμβάνεται το ολίσθημά του και αποχωρεί. Αντίθετοι προς το κίνημα αυτό είναι οι

μοναστικοί και οι εκκλησιαστικοί κύκλοι, οι οποίοι πίστευαν πως μία *μητρόπολη πάσης Ρωσίας* δεν ήταν δυνατόν να νοηθεί χωρίς τη Ρωσία του Κιέβου και τα νοτιοδυτικά της εδάφη.

- παρέμβαση του Φιλόθεου για να σώσει την ενοποίηση της Ρωσίας.

Στη δεκαετία του 1370, ύστερα από την αποτυχία του Αλεξίου να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του ως *κοινός πατήρ όλων και ως μητροπολίτης πάσης Ρωσίας*, γιατί ως επίτροπος του θρόνου της Μόσχας είχε πλέον καταστήσει όργανο της πολιτικής της Μόσχας, ο πατριάρχης Φιλόθεος θέτει σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα προς ενοποίηση της Ρωσίας.

οι κινήσεις και οι επαφές του Κυπριανού

- οι επαφές του Κυπριανού προς συμφιλίωση και συσπείρωση των Ρώσων ηγεμόνων.

Το πρόγραμμα αυτό που στοχεύει στη συμφιλίωση και συσπείρωση των Ρώσων ηγεμόνων και στην ένωση των δύο Ρωσιών ο Φιλόθεος το αναθέτει στον Κυπριανό(1375-1406), μία προσωπικότητα που έχει φιλικούς δεσμούς με όλους τους ηγεμόνες, αλλά και στενές επαφές και με τους αρχηγούς του ρωσικού μοναχισμού, δηλαδή πρόκειται για μία προσωπικότητα αποδεκτή από όλους.

1373

- ο Κυπριανός έρχεται σε συμφωνία με τον Ολγκέρντ.
- ειρηνεύει ο Δημήτριος με τον Μιχαήλ του Τβερ.

Έτσι πολύ σύντομα, στα 1373, ο Κυπριανός στις επαφές του με τον ηγεμόνα της Λιθουανίας Ολγκέρντ καταλήγει σε άμεση συμφωνία και στα τέλη του ίδιου έτους ειρηνεύουν και ο μέγας ηγεμόνας της Μόσχας Δημήτριος με τον Μιχαήλ του Τβερ. Μάλιστα ο Μιχαήλ παραιτείται για πάντα και από τη διεκδίκηση του τίτλου του μεγάλου ηγεμόνα.

οι ανησυχίες της Χ.Ο. και των Γενοατών

- η προσέγγιση Μόσχας-Τβερ-Λιθουανίας (1374) ανησυχεί την Ορδή και τους Γενοάτες.

Καθώς στα 1374 η συμφιλίωση των ηγεμόνων χάρη στις προσπάθειες του Φιλόθεου και του Κυπριανού αποτελεί πλέον γεγονός, η προσέγγιση αυτή Μόσχας- Τβερ-Λιθουανίας αρχίζει έντονα να ενοχλεί και να ανησυχεί τους Τατάρους, γιατί θα έχαναν τον έλεγχο πάνω στη Ρωσία.

ο Μιχαήλ αναιρεί τον όρκο του

- παρασπονδία του ηγεμόνα του Τβερ Μιχαήλ.

Γι' αυτό Χρυσή Ορδή και Γενουάτες, οι οποίοι λόγω εμπορικών συμφερόντων δήλωναν φίλοι των φίλων και εχθροί των εχθρών των Τατάρων, με υποσχέσεις και τίτλους μεταπείθουν τον ηγεμόνα του Τβερ Μιχαήλ να αναιρέσει τον όρκο πίστης προς τον μεγάλο ηγεμόνα της Μόσχας Δημήτριο.

Κυπριανός: μητροπολίτης Κιέβου και Λιτβών

- 1375:
-ο Κυπριανός μητρ. Κιέβου και Λιτβών.

Στα 1375 ο Φιλόθεος τοποθετεί τον Κυπριανό ως *μητροπολίτη Κιέβου και Λιτβών* για να ποιμάνει το πολυάριθμο πλήθος των ορθοδόξων στα εδάφη που βρίσκονταν κάτω από τον έλεγχο της Λιθουανίας και της Πολωνίας, αλλά και με στόχο και να διαδεχθεί τον μητροπολίτη Αλέξιο μετά τον θάνατο του τελευταίου.

- 1376:
-οι Γενουάτες ελέγχουν την κατάσταση στην ΚΠολη.
- 1378:
-Μόσχα και Γενουάτες τορπιλίζουν την προσέγγιση Μόσχας-Λιθουανίας και στέλνουν τον Μύτια στην ΚΠολη.

Τα σχέδιά του όμως ανατρέπονται, καθώς τον Αύγουστο του 1376 οι Γενουάτες προωθούν στον θρόνο τον Ανδρόνικο Δ΄(1376-1379) και στο πατριαρχείο τον Μακάριο(1376-1379, 1390-1391). Έτσι πολύ σύντομα, στα 1378, και η Μόσχα δεν αργεί να εκδηλώσει τις πραγματικές της διαθέσεις και σε στενή συνεργασία με τους Γενουάτες, οι οποίοι στην Κωνσταντινούπολη ελέγχουν την κατάσταση, επιχειρεί την αυτονομία της έναντι της Λιθουανίας και τον Ιούλιο του 1379 στέλνει στην Κωνσταντινούπολη ως υποψήφιο τον Μύτια.

σύγκρουση δύο ιδεολογιών

- σύγκρουση δύο ιδεολογιών:
1. με Κυπριανό: συσπείρωση των ηγεμόνων υπό την αιγίδα της Μόσχας,

Ας μην γελιόμαστε, εδώ δεν έχουμε τη σύγκρουση δύο προσώπων, αλλά τη σύγκρουση δύο ιδεολογιών, καθώς: Πρώτο, πίσω από το όνομα του Κυπριανού υπάρχει το σχέδιο του πατριάρχη Φιλόθεου για ειρήνευση και συσπείρωση των Ρώσων ηγεμόνων κάτω από την αιγίδα της Μόσχας, και

2. με Μύτια: δημιουργία ξεχωριστής Μεγαλορωσικής Μητρόπολης.

Δεύτερο, πίσω από το όνομα του Μύτια και στη συνέχεια του Ποιμένα προωθείται για πρώτη φορά η δημιουργία μίας ξεχωριστής *Μεγαλορωσικής μητρόπολης*, αφού στην τάξη των βογιάρων μαίνεται ένα κλίμα εχθρότητας κατά της ηγεμονίας της Λιθουανίας.

χωριστικές τάσεις

-χωριστικές τάσεις της Μόσχας κάτω από τις ευλογίες του φιλογενουάτη πατριάρχη Μακαρίου.

- η συναλλαγή ανάμεσα σε: ΚΠολη-Μόσχα-Γένουα

Χωριστικές, λοιπόν, οι τάσεις και αυτή τη φορά δεν προέρχονται, όπως στα 1355, από τον ηγεμόνα της Λιθουανίας Ολγκέρντ, αλλά από την ίδια τη Μόσχα και μάλιστα κάτω από τις ευλογίες του φιλογενουάτη πατριάρχη Μακαρίου.

Ακόμη τα χρόνια αυτά αποτελούν την περίοδο της μεγαλύτερης πολιτικής συναλλαγής αλλά και συμπαιγνίας, αφού αρμονικά προς τον σκοπό αυτό συνεργάζονται τρεις βασικοί παράγοντες: Κωνσταντινούπολη- Μόσχα- Γενουάτες.

περίοδος 1355-1389:
-Γενουάτες και Μόσχα πιέζουν για διάσπαση της μίας και αδιαίρετης μητρόπολης «Κιέβου και πάσης Ρωσίας».

Στην πορεία των σχέσεων Βυζαντίου και Μόσχας είναι η πρώτη φορά που η τελευταία από μόνη της θέτει δυναμίτιδα στην αρχή του ενός μητροπολίτη και αποφασιστικά καλλιεργεί το έδαφος για την ίδρυση μίας ανεξάρτητης «*μεγαλορωσικής μητρόπολης*», χωρίς φυσικά, ιδιαίτερα στα γεγονότα της περιόδου 1355- 1389, να είναι άμοιρη και ανεύθυνη και η Κωνσταντινούπολη.

οι Γενουάτες αναβιβάζουν τον Ανδρόνικο Δ΄ (Αύγ. 1376)

1376(Αύγουστος)
-ο Ανδρόνικος ανατρέπει τον πατέρα του Ιωάννη Ε΄.

Θα υπενθυμίσω πως τον Αύγουστο του 1376 ο Ανδρόνικος Δ΄, πειθήνιο όργανο των Γενουατών, ανατρέπει τον πατέρα του Ιωάννη τον Ε΄ και στη συνέχεια, αφού καθαιρεί και φυλακίζει τον Φιλόθεο, τοποθετεί στη θέση του τον Μακάριο.

αποφασίζεται η διάσπαση της Μητρόπολης(1378-79)

Φεβρουάριος 1378- Ιούλιος 1379: μεθοδεύεται η άνοδος του Μύτια.

Έτσι πολύ σύντομα μετά τον θάνατο του Αλεξίου(12 Φεβρουαρίου 1378) η Μόσχα και η φιλογενουάτικη παράταξη της Κωνσταντινούπολης παρασκευάζουν την άνοδο του Μύτια στη μητρόπολη Μόσχας. Και, καθώς οι συνεννοήσεις και οι συμφωνίες αυτές προς εξασφάλιση του εκλεκτού του Δημητρίου κράτησαν 18 ολόκληρους μήνες, ο Μύτια μόνο τον Ιούλιο του 1379 αναχωρεί με μία επιβλητική συνοδεία για την Κωνσταντινούπολη, προκειμένου να χειροτονηθεί μητροπολίτης στη χωριστή έδρα της «Μεγάλης Ρωσίας».

οι μάταιες αντιδράσεις του Κυπριανού(1378-79)

Ιούνιος του 1378 στη Μόσχα και Μάρτιος του 1379 ο Κυπριανός αντιδρά για τα τεκτενόμενα.

Ο «μητροπολίτης Λιτβών» από τη δική του πλευρά έκανε το παν για να εμποδίσει αυτή την εξέλιξη, αλλά τόσο στην Κωνσταντινούπολη όσο και στη Μόσχα τον πρόδωσαν όλοι. Τον Ιούνιο το 1378 μετέβη στη Μόσχα, αλλά, αφού τον φυλάκισαν και τον ταπείνωσαν, τον απέπεμψαν με τον χειρότερο τρόπο. Σύντομα πικραμένος, αλλά χωρίς να εγκαταλείπει τον αγώνα, μέσω Μολδαβίας και Βλαχίας, για να μην τον συλλάβουν οι Μογγόλοι και οι Γενουάτες, στις αρχές Μαΐου 1379 φθάνει στην Κωνσταντινούπολη διεκδικώντας τα δικά του ως νόμιμος «μητροπολίτης Κιέβου και πάσης Ρωσίας». Και εδώ όμως Ανδρόνικος Δ΄ και Μακάριος δεν συγκινούνται, γιατί εκτελούν εντολές των Γενουατών.

επανέρχεται ο Ιωάννης Ε΄(Ιούνιος 1379)

1 Ιουνίου 1379: Ενετοί και Μουράτ επαναφέρουν στην εξουσία τον Ιωάννη Ε΄.

Κάποια στιγμή φαίνεται πως η τύχη είναι με το μέρος του Κυπριανού, καθώς την 1 Ιουνίου 1379 ο Ιωάννης Ε΄ με τον γιο του Μανουήλ, υποστηριζόμενοι από τους Ενετούς και τον Μουράτ Α΄, εισέρχονται στην Κωνσταντινούπολη, ενώ ο Ανδρόνικος καταφεύγει στον Γαλατά και ζητάει την

προστασία των Γενουατών.

η συμπαιγνία ολοκληρώνεται(1380)

1380:
συμβιβάζεται και ο νέος
πατριάρχης Νείλος και
υιοθετεί τις θέσεις της
Μόσχας.

Αν και χωρίς χρονοτριβή ο Μακάριος καθαιρείται, ωστόσο τα συμφέροντα της Κωνσταντινούπολης είναι να υιοθετήσει τις θέσεις της Μόσχας. Τον Ιούνιο του 1380 ο αδύναμος και αναποφάσιστος νέος πατριάρχης, ο Νείλος(1380-1388), με τη συμβιβαστική απόφαση που έλαβε φρόντισε από τη μια μεριά με τις πλούσιες παροχές της Μόσχας να ανακουφίσει πρόσκαιρα τα οικονομικά προβλήματα του αυτοκράτορα, αλλά και από την άλλη να μην εκπληρώσει στο ακέραιο την υπόσχεση του προκατόχου του για την ίδρυση χωριστής «μεγαλορωσικής μητρόπολης».

Ποιμήν: μητροπολίτης «Κιέβου και Μεγάλης Ρωσίας»(1380)

1380(Ιούνιος):
-ο Ποιμήν(στη θέση του
Μύτια) μητροπολίτης
«Κιέβου και Μεγάλης
Ρωσίας».

Έτσι ο νέος υποψήφιος της Μόσχας αρχιμανδρίτης Ποιμήν(1380-1381, 1382-1385), καθώς ο Μύτια πλέοντας από την Κάφφα απεβίωσε καθοδόν λίγο έξω από την Κωνσταντινούπολη, χειροτονείται μητροπολίτης «Κιέβου και Μεγάλης Ρωσίας», χωρίς ωστόσο να έχει δικαίωμα επί του Κιέβου, ενώ ο Κυπριανός περιορίζεται στον τίτλο ο «Λιθουανίας και Μικράς Ρωσίας».

-ο Κυπριανός περιορίζε-
ται στον τίτλο: ο «Λι-
θουανίας και Μικράς
Ρωσίας».

-βαρύτερες οι κατηγο-
ρίες σε βάρος του:
1. «Δεύτερος Ρωμανός»
2. πράκτορας των Λι-
θουανών,
3. ο άνθρωπος που εξα-
πάτησε τον Φιλόθεο.

Τυπικά –όπως φαίνεται- ο πατριάρχης Νείλος διατήρησε την ενότητα της μιας μητρόπολης, δηλώνοντας μάλιστα πως μετά τον θάνατο του Κυπριανού ο Μόσχας πλέον θα λέγεται μητροπολίτης «Κιέβου και πάσης Ρωσίας». Βέβαια η αδικία στο πρόσωπο του Κυπριανού ήταν κατάφορη, γιατί τα τεράστια ποσά που διέθεσαν οι Μοσχοβίτες για δωροδοκίες συνετέλεσαν ώστε οι Βυζαντινοί -χωρίς βέβαια και να το πιστεύουν- να υιοθετήσουν τις απόψεις που διατύπωνε η Μόσχα πως τελικά ο Κυπριανός ήταν ένας «Νέος Ρωμανός», πράκτορας των Λιθουανών και ακόμη ο άνθρωπος που εξαπάτησε τον πατριάρχη Φιλόθεο.

η δικαίωση του Κυπριανού(Μάιος του 1381)

Μάιος του 1381:

-η Μόσχα υποδέχεται
με ενθουσιασμό τον Κυ-
πριανό ως μητροπολίτη

Ωστόσο και πάλι τα πράγματα δεν ήρθαν όπως τα σχεδίασαν Μόσχα, Γενουάτες και Κωνσταντινούπολη. Το γεγονός ότι ο μεγάλος ηγεμόνας της Λιθουανίας Γιαγκάελλο(1381-1392) κατά την κρίσιμη μάχη του Κουλίκοβο(8 Σεπτεμβρίου 1380) ουσιαστικά δεν βρέθηκε στο πλευρό της Χρυσής Ορδής ενάντια της Μόσχας, συνετέλεσε ώστε ο μεγάλος ηγεμόνας της Μόσχας Δημήτριος Ντανσκόι να αναθεωρήσει τη στάση του προς το πρόσωπο του Κυπριανού και στα τέλη του 1380 με αρχές του 1381 έστειλε στο Κίεβο τον πνευματικό του και ηγούμενο της μονής Σιμονόβσκι Θεόδωρο και να ζητήσει από τον Κυπριανό να αναλάβει τη μητρόπολη Μόσχας. Ο Κυπριανός τον Μάιο του ίδιου έτους με μεγάλες τιμές και με ενθουσιασμό έγινε δεκτός από τον μεγάλο ηγεμόνα και από όλο τον λαό της πρωτεύουσας.

1381(Φθινόπωρο):

-ο Ποιμήν φθάνοντας
στη Ρωσία φυλακίζεται

Όσο για τον Ποιμένα το διάστημα αυτό ακόμη βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη και περιμένοντας να ξεκαθαρίσει η κατάσταση ανάμεσα στη διαμάχη του Ανδρόνικου Δ΄ με τον πατέρα του Ιωάννη Ε΄ αναχωρεί για τη Ρωσία μόνο το φθινόπωρο του 1381, οπότε συλλαμβάνεται στην Κολομνά και φυλακίζεται, ενώ πολλά άτομα που συνέβαλαν στη χειροτονία του εκτελέστηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΡΟΣΤΡΙΒΕΣ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΛΝΑ

- Χ.Ο.:
-προβλήματα διαδοχής.
- Μόσχα-Λιθουανία:
-οι πρώτες προστριβές.

Φυσικά –όπως ανέφερα στο προηγούμενο Κεφάλαιο- η πολιτική κατάσταση στο Βυζάντιο ήταν ήδη γνωστή σε όλους, αλλά η παρακμή και η δυναστική κρίση στην Ορδή ήρθε πολύ νωρίτερα. Έτσι από τη μια η εξασθένηση του μογγολικού ελέγχου στη Ρωσία και από την άλλη η ραγδαία άνοδος της Μόσχας και της Λιθουανίας, τα γεγονότα αυτά πολύ νωρίς έφεραν –όπως ήταν επόμενο- την αναμέτρηση ανάμεσα στη Βίλνα και στη Μόσχα και μία ασυνήθη κινητικότητα στα προαναφερθέντα πολιτικά κέντρα..

- Λιθουανία:
-γίνεται υπερδύναμη στην Ανατολική Ευρώπη(Κράτος του Κιέβου-ρωσικά εδάφη).

η Λιθουανία υπερδύναμη της περιοχής

Και αυτό όχι μόνο γιατί στην αρχή οι κατακτήσεις της Χρυσής Ορδής ευνόησαν την άνοδο της Λιθουανίας και την επέκτασή της στο Κράτος του Κιέβου, αλλά στη συνέχεια και η παρακμή του Σαράι συνετέλεσε στην κυριαρχία της Βίλνα και σε ρωσικές ηγεμονίες. Και όλα αυτά δεν έγιναν τυχαία, γιατί οι Λιθουανοί πάντα δρούσαν με συγκεκριμένο σχέδιο.

- Ολγκέρντ:
-επιδιώκει να ενώσει τη ρωσική γη κάτω από την εξουσία του.

οι βλέψεις του Ολγκέρντ

Καθώς, λοιπόν, ο πληθυσμός της Λιθουανίας στην πλειονότητά του ήταν ορθόδοξος στο θρήσκευμα και τα εδάφη ρωσικά, ο Ολγκέρντ(1345-1377) φιλοδοξούσε να είναι αυτός που θα ενώσει τη ρωσική γη κάτω από την εξουσία του και όχι η Μόσχα.

- θέλει την Εκκλησία με το μέρος του:
1. τη μητρόπολη στον Νότο,

ή.
2. τη διαίρεση της ρωσικής μητρόπολης

στόχος του: να σφετεριστεί τη δύναμη της Εκκλησίας

Για να έχει όμως το κύρος και τη δύναμη να πραγματοποιήσει κάτι τέτοιο ήθελε και τη συνδρομή της Εκκλησίας. Στο σημείο αυτό είχε δύο επιλογές:

Πρώτο, να επιτύχει την επαναφορά της μητρόπολης στον Νότο, ή

Δεύτερο, να διαιρέσει την υπάρχουσα μητρόπολη στα δύο, δηλαδή η μία να έχει έδρα το Κίεβο και η άλλη τη Μόσχα.

ο Θεοδώρητος στην Κπολη(1352)

Έτσι ο Ολγκέρντ αποφασισμένος να αποκαταστήσει την ιδιαίτερη μητρόπολη της Λιθουανίας, που από το 1330 περίπου παρέμενε κενή, αποστέλλει στα 1352 στην Κωνσταντινούπολη τον Θεοδώρητο για να χειροτονηθεί «μητροπολίτης Ρωσίας». Στο εγχείρημά του αυτό ο Ολγκέρντ θα πρέπει να είχε την υποστήριξη των Τατάρων και των Γενουατών, αλλά η Κωνσταντινούπολη, καθώς στα πράγματα ήταν ακόμη(1352) ο Καντακουζηνός, απέρριψε το αίτημα αυτό. Λίγο αργότερα, μέσα στο ίδιο έτος, ο Θεοδώρητος χειροτονείται μητροπολίτης Ρωσίας από τον Βούλγαρο πατριάρχη του Τιρνόβου.

Την περίοδο αυτή παρατηρείται μεγάλη κινητικότητα και ένα πλέγμα συνομοσίας υφαίνεται σε βάρος του Βυζαντίου το οποίο δεν είναι ξένο στον ανταγωνισμό που έχει ξεσπάσει ανάμεσα στη Βίλνα και στη Μόσχα. Στη συνωμοσία αυτή συμμετέχουν Γενουάτες, Ορδή, Λιθουανία, Βουλγαρία, Σερβία και Πολωνία.

- 1352:
-ο Ολγκέρντ στέλνει τον υποψήφιο του στην ΚΠολη.
-Καντακουζηνός:
-απορρίπτει το αίτημα.

-πλέγμα συνομοσίας για τα συμφέροντα της Λιθουανίας.

- 1349:
-αποδυναμώνεται ο Καντακουζηνός.
-Γαλικία-Βολυνία υπό τον έλεγχο των Πολωνών.

όλοι συμμετέχουν στη συνωμοσία

Στα 1349, που ο Καντακουζηνός νικείται στη μάχη του Βοσπόρου από τους Γενουάτες στην Κωνσταντινούπολη, οι Πολωνοί καταλαμβάνουν τη Γαλικία και τη Βολυνία. Ακόμη

-στα πράγματα οι Γενοβάτες.

- Βούλγαροι - Ορδη:
-στηρίζουν τον Ολγκέρντ.
- Ολγκέρντ-Θεοδώρητος:
-επιδιώκουν οφέλη από την αίγλη του παλαιού Κιέβου.

από το 1346 Βούλγαροι και Σέρβοι εκδηλώνονται κατά της πολιτικής του Καντακουζηνού με αποτέλεσμα οι Βούλγαροι να χειροτονούν τον Θεοδώρητο για να στηρίζουν την πολιτική και τα σχέδια του Ολγκέρντ. Την περίοδο αυτή ο Ολγκέρντ έχει και την αμέριστη στήριξη της Ορδής.

Τα σχέδια του Ολγκέρντ και του Θεοδώρητου είναι πλέον σαφή: εκμεταλλευόμενοι την ιστορική έδρα του Κιέβου επιδιώκουν να ιδρύσουν μία πανρωσική εκκλησία ανεξάρτητη από την Κωνσταντινούπολη.

η αντίδραση της ΚΠολης

-ο Θεοδώρητος καθαιρείται.

-η Κπολη ετοιμάζει τον διάδοχο του Θεογνώστου(1350).

Η αντίδραση της Κωνσταντινούπολης είναι άμεση: ο Θεοδώρητος όχι μόνο καθαιρείται και αφορίζεται, αλλά σε συνεργασία με τον Θεόγνωστο, που από το 1350 ασθενεί, οι Έλληνες ετοιμάζουν τον νέο «μητροπολίτη Κιέβου και πάσης Ρωσίας».

ο Θεόγνωστος ετοιμάζει τον διάδοχό του

- 1354:
-χειροτονείται ο Αλέξιος.
- Χρυσή Ορδή:
-αναγνωρίζει τον Αλέξιο ως μητροπολίτη.

Σκόπιμα η Κωνσταντινούπολη τον Ιούλιο του 1354 χειροτονεί στην Κωνσταντινούπολη όχι Έλληνα αλλά τον Ρώσο Αλέξιο, που κατάγεται από το Τσερνίκοβ, δηλαδή από περιοχή η οποία πολιτικά ελέγχεται από τον Ολγκέρντ, και δια της διπλωματικής οδού εξασφαλίζει και την πλήρη αναγνώρισή του από την Ορδή.

επικυρώνεται η μεταφορά της εκκλησιαστικής έδρας

- 1354:
-επικυρώνεται η μεταφορά της έδρας στο Βλαδιμίρ.

Ακόμη η Κωνσταντινούπολη με συνοδική πράξη της 30ης Ιουνίου 1354 επικυρώνει τη μεταφορά της έδρας της μητρόπολης από το Κίεβο στο Βλαδιμίρ, μία μεταφορά που ανεπίσημα έγινε ήδη από το 1299. Η ενέργεια αυτή γίνεται για να τονιστεί πως η παρουσία του παράνομου Θεοδώρητου στο Κίεβο δεν του έδινε κύρος, καθώς πλέον το Κίεβο δεν ήταν έδρα των μητροπολιτών «Κιέβου και πάσης Ρωσίας».

οι Γενουάτες ελέγχουν την κατάσταση στην ΚΠολη(1354)

Και ενώ όλα αυτά γίνονταν από την Κωνσταντινούπολη προς ανύψωση του γοήτρου της Μόσχας, τον Δεκέμβριο του 1354 εκθρονίζεται ο Καντακουζηνός και με τη βοήθεια των Γενουατών ανέρχεται στον θρόνο ο γαμβρός του Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος.

- **1354:**

- εκθρονίζεται ο Καντακουζηνός και ανέρχεται ο Ιωάννης Ε΄.

Ρωμανός: ο νέος υποψήφιος του Ολγκέρντ(αρχές του1355)

Φυσικά αμέσως απομακρύνεται και ο Φιλόθεος και στη θέση του οι Γενουάτες τοποθετούν ως πατριάρχη τον Κάλλιστο(1355-1363). Αυτοκράτορας, λοιπόν, και πατριάρχης, εκτελώντας εντολές των Γενουατών, αναγκάζονται να χειροτονήσουν τον νέο υποψήφιο του Ολγκέρντ, τον Ρωμανό ως «μητροπολίτη Λιτβών».

- απομακρύνεται ο Φιλόθεος.
- πατριάρχης ο Κάλλιστος.
- Ρωμανός: -μητροπολίτης Λιτβών.

Ο Ολγκέρντ επιδίωξε τη χειροτονία του Ρωμανού για να μπορέσει να θέσει υπό την εξουσία του τη ρωσική γη. Εδώ δεν πρόκειται για εθνικό ανταγωνισμό, αλλά στην ουσία για το ποιος θα ελέγχει τη Ρωσία. Συνεπώς, ο αδυσώπητος αγώνας ανάμεσα στον Ολγκέρντ και στη Μόσχα, ανάμεσα στον Αλέξιο και στον Ρωμανό, γίνεται για το ποιος θα έχει τον έλεγχο στη Ρωσία.

- δεν πρόκειται για αγώνα επικράτησης προσώπων, αλλά για το ποιος θα ελέγχει τη Ρωσία.

ο Κάλλιστος αντιλαμβάνεται το λάθος του

Το ότι αυτή η στροφή των 180 μοιρών ήταν προϊόν βίας, φαίνεται και από το γεγονός ότι στα 1362 μετά τον θάνατο του Ρωμανού ο αυτός πατριάρχης, ο Κάλλιστος, με πατριαρχική πράξη έσπευσε να επαναφέρει την ενότητα της μητρόπολης κάτω από τον Αλέξιο.

- Κάλλιστος και αυτοκράτορας: -όργανα της Γένουας.

πως ο Νείλος βλέπει τις κινήσεις του Ρωμανού

- ο πατριάρχης Νείλος για την «υπόθεση Ρωμανού»(1380).

Ακόμη, μόλις 26 χρόνια αργότερα, στα 1380 ο πατριάρχης Νείλος αναγνωρίζει και γράφει: «*Τον Ρωμανόν εκείνον χειροτονηθῆναι παρασκευάζει ..., προφάσει μὲν τῷ μὴ καταδέχεσθαι ἐν τῷ ὑπ' αὐτόν ἐθνῶνι τὸν κυρ Ἀλέξιον ἔχειν μητροπολίτην, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἵνα διὰ Ρωμανοῦ ... σχοίῃ τινὰ πάροδον ἐν τῇ τῆς μεγάλης Ρωσίας ἀρχῇ*». (Πράξη του πατριάρχη Νείλου, 1380). Τέλος, θα υπενθυμίσω πως δεν πρόκειται για εθνικό ανταγωνισμό, γιατί ο Αλέξιος, που δεν ήθελε ο Ολγκέρντ, ήταν νοτιορωσικής καταγωγής (από το Τσερνίγκοβ), ενώ ο Ρωμανός ήταν βορειορώσος (από το Τβερ).

οι κινήσεις του μητροπολίτη Αλεξίου

- ο μητροπ. Αλέξιος κινείται προς ματαίωση των σχεδίων του Ολγκέντρ (Κπολη-Χ.Ορδή-Κίεβο).

Αφήνοντας τις εξελίξεις που τρέχουν στην Κωνσταντινούπολη, ας γυρίσουμε πάλι στη Μόσχα, από την οποία αυτή την περίοδο ο μητροπολίτης Αλέξιος απουσιάζει συνεχώς (από τον Απρίλιο του 1353 βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη για να χειροτονηθεί. Το Φθινόπωρο του 1355 μεταβαίνει για ένα χρόνο πάλι στην ΚΠολη και στα 1356 επιστρέφοντας περνάει από το Σαράι. Κατά τα έτη 1358-1360 περιοδεύει τα εδάφη που κατέχει ο Ολγκέρντ).

- η διαίρεση της μητρόπολης:
1. μειώνει το κύρος του,
2. περιορίζει τα όρια της «μητρόπολης Ρωσίας».

Ο Αλέξιος βρίσκεται συνεχώς σε κίνηση και σε επαφή με την Κωνσταντινούπολη, γιατί με την παρουσία του Θεοδώρητου στο Κίεβο και στη συνέχεια του Ρωμανού διακυβεύεται όχι μόνο το κύρος του και τα δικαιώματά του που απορρέουν από τον τίτλο του «*μητροπολίτη Κιέβου και πάσης Ρωσίας*», αλλά και κατά τρόπο απαράδεκτο συρρικνώνονται τα πραγματικά όρια της μητρόπολής του.

τα όρια της «μητρόπολης Λιθουανίας»

- η «μητρόπολη Λιθωνίας» επί Ρωμανού ποτέ δεν είχε τόσο εκτεταμένα όρια.

Όλοι παραδέχονται πως η κατάσταση με τον Ρωμανό είναι σκανδαλώδης, γιατί ελέγχει και τα ρωσικά εδάφη που

περιέρχονται στην εξουσία του Ολγκέρντ, με αποτέλεσμα τα όρια της μητρόπολης «Λιθουανίας» να είναι τόσο εκτεταμένα όσο ποτέ άλλοτε στο παρελθόν.

Δημήτριος Ιβάνοβιτς Ντοσκόι(1362-1389)

- ο Δημήτριος διαδέχεται τον Ιβάν Β΄.

Ύστερα από τον θάνατο του Ιβάν Β΄ η ηγεμονία της Μόσχας περνάει στον εννεάχρονο γιο του, τον **Δημήτριο Ιβάνοβιτς Ντοσκόι** (1362-1389).

ο τίτλος στο Σούζνταλ(1360-1362)

- ο τίτλος στο Σούζνταλ(1360).

Αν και ο Ιβάν Β΄ Καλιτά υπηρέτησε πιστά το Σαράι, ωστόσο μετά τον θάνατό του ο τίτλος του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» πέρασε στον Δημήτριο Κωνσταντίνοβιτς, ηγεμόνα του Σούζνταλ που έχει ως έδρα το Βλαδιμίρ.

εσωτερική κρίση στο Σαράι(1359)

- 1359:
-η Ορδή αντιμετωπίζει οξύτατα προβλήματα διαδοχής.
- Σαράι:
-αναζητάει ισορροπίες.
- τοπικοί τίτλοι:
-στο Τβερ,
-στο Σούζνταλ,
-στο Ριαζάν.

Ως γνωστό την περίοδο αυτή το Σαράι περνάει μία σοβαρή κρίση στο εσωτερικό με τα ζητήματα της διαδοχής και γι' αυτό δεν υπάρχουν περιθώρια για συναισθηματισμούς με κάποιους ηγεμόνες που ήσαν πειθήνια όργανά τους. Από δω και πέρα το Σαράι, αναζητώντας κάποιες ισορροπίες, από τη μία στιγμή στην άλλη μεταθέτει την εύνοιά του από το Τβερ στη Μόσχα, από τη Μόσχα στη Λιθουανία και αντιστρόφως. Μάλιστα οι χάνοι για να μην δυσαρεστήσουν κανένα παρέχουν στο Τβερ, το Σούζνταλ και το Ριαζάν τον τίτλο του «μεγάλου ηγεμόνα», όχι βέβαια του «Βλαδιμίρ», αλλά της περιοχής, για να μην υπάρχουν δυσαρεστημένοι.

ο Αλέξιος: επιτροπεύει τον Δημήτριο

- 1359:
-ο μητρ. Αλέξιος επιτροπεύει τον ανήλικο Δημήτριο.

Στα 1359 με τη διαθήκη του Ιβάν Β΄ ο μητροπολίτης Αλέξιος ορίζεται αντιβασιλέας του ανήλικου Δημητρίου και τίθεται επικεφαλής της κυβέρνησης. Και καθώς οι σχέσεις

- αγωνίζεται:
1. για τον τίτλο του Δημητρίου,
2. για την ενότητα της μητρόπολης.

του Αλεξίου, όχι μόνο χάρη στη μεσολάβηση της Κωνσταντινούπολης, αλλά και με τις προσωπικές του επαφές, με την Ορδή ήσαν άριστες, ο Ρώσος μητροπολίτης αδιάκοπα αγωνίζεται για την επιστροφή του αξιώματος του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» στη Μόσχα, καθώς και για τη διατήρηση της ενότητας της «μητρόπολης Κιέβου» κάτω από τη δικαιοδοσία του.

το Σαράι ελίσσεται με επιδεξιότητα

- 1362:
-ο τίτλος στη Μόσχα, αλλά το Σούζνταλ δεν παραιτείται.
• αναμέτρηση στο Περεγιασλάβλ.
• ο μοσχοβίτης ηγεμόνας στο Βλαδιμίρ.

Η επαναφορά του τίτλου του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» στη Μόσχα δεν ήταν και τόσο εύκολη υπόθεση. Στα 1362 ο χάνος Αμουράτ απονέμει τον τίτλο στον Δημήτριο της Μόσχας, αλλά ο Δημήτριος Κωνσταντίνοβιτς του Σούζνταλ δεν παραιτείται του αξιώματος και ο Μοσχοβίτης ηγεμόνας με ισχυρές δυνάμεις κατευθύνεται στο Περεγιασλάβλ προς αναμέτρηση. Εδώ παίζεται το παιχνίδι του ποντικού με τη γάτα. Ο Δημήτριος Κωνσταντίνοβιτς καταφεύγει στο Σούζνταλ και ο μοσχοβίτης ηγεμόνας, για να τον αποθαρρύνει εισέρχεται στο Βλαδιμίρ.

- 1363:
-και πάλι ο τίτλος στο Σούζνταλ.

Την επόμενη χρονιά(1363) το Σούζνταλ ξαναπαίρνει τον τίτλο και ο Δημήτριος για μία ακόμη φορά τον εκδιώκει από το Βλαδιμίρ και τον περιορίζει και πάλι στο Σούζνταλ.

- 1364:
-και πάλι ο τίτλος στο Σούζνταλ, αλλά ο ηγεμόνας δεν τον δέχεται.

Στα 1364 ο γιος του Δημητρίου του Σούζνταλ κομίζει από την Ορδή στον πατέρα του τον τίτλο, αλλά ο Δημήτριος Κωνσταντίνοβιτς αυτή τη φορά για να βρει την ησυχία του παραιτείται υπέρ του Δημητρίου της Μόσχας.

το Σούζνταλ αποδέχεται την κυριαρχία της Μόσχας

- 1366:
-η ένωση του Σούζνταλ με τη Μόσχα ενισχύεται με συγγένεια.

Έτσι η χειρονομία αυτή του ηγεμόνα του Σούζνταλ στα 1366 οδήγησε την ένωσή του με τη Μόσχα, μία ένωση που ενισχύθηκε με τον γάμο του μοσχοβίτη ηγεμόνα, ο οποίος πήρε την αδελφή του Δημητρίου Κωνσταντίνοβιτς Ευδοκία.

η σύγκρουση με το Τβερ

- 1367:
-αρχίζει μία πολύχρονη σύγκρουση Μόσχας και Τβερ.
- 1368:
-παρασύρουν τον Μιχαήλ σε παγίδα.

Όμως οι ανταγωνισμοί δεν έχουν τέλος και από το 1367 αρχίζει πάλι μία πολύχρονη σύγκρουση με το Τβερ. Στα 1368 ο μητροπολίτης Αλέξιος καλεί με δόλιο τρόπο για συμφιλίωση τον Μιχαήλ Αλεξάνδροβιτς στη Μόσχα και ο Δημήτριος Ιβάνοβιτς τον θέτει υπό περιορισμό. Η συμπτωματική άφιξη πρεσβείας των Τατάρων στη Μόσχα σώζει τον Μιχαήλ, γιατί ο Δημήτριος φοβάται την ανάμιξη της Ορδής και αφήνει ελεύθερο τον αντίπαλό του.

- 1368:
-στρατιωτική επέμβαση κατά του Τβερ.
-ο Μιχαήλ κάνει έκκληση στον Ολγκέρντ.

Όμως ο Δημήτριος την άνοιξη του 1368 με ισχυρό στρατό κατευθύνεται κατά του Μιχαήλ. Ο τελευταίος καταφεύγει στη Λιθουανία και ζητάει την προστασία του Ολγκέρντ που είναι νυμφευμένος με τη Γιουλιάννα, αδελφή του Μιχαήλ.

η ανάμιξη της Λιθουανίας

- 1368:
-ο Ολγκέρντ κατά της Μόσχας.
- συμμετέχουν:
Τβερ και Σμολένσκ.
- 1370:
-ο Ολγκέρντ και πάλι πολιορκεί τη Μόσχα χωρίς επιτυχία.
-κλείνει ειρήνη.

Ύστερα από αυτά ο Ολγκέρντ, άλλο που δεν ήθελε, με μεγάλη μυστικότητα —όπως αναφέρει και ο ρώσος χρονογράφος— παρασκευάζεται στρατιωτικά και με τη συμμετοχή δυνάμεων του Τβερ και του Σμολένσκ κατευθύνεται κατά της Μόσχας και την πολιορκεί (1368) για τρεις μέρες χωρίς επιτυχία. Στη συνέχεια αποσύρεται, αφού λεηλατεί και κατακαίγει τα χωριά και τα μοναστήρια της περιοχής. Το ίδιο επαναλαμβάνεται και στα 1370, όπου ο Ολγκέρντ για δέκα μέρες πολιορκεί τη Μόσχα, αλλά, καθώς αυτή προστατεύεται από ισχυρά τείχη, κλείνει ειρήνη και αποχωρεί.

ο τίτλος στον Μιχαήλ του Τβερ

- 1371:
-ο τίτλος στο Τβερ.
-αντιδρά η Μόσχα.

Στα 1371 το Σαράι παραχωρεί τον τίτλο του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» στον Μιχαήλ Αλεξάνδροβιτς του Τβερ και ο Δημήτριος Ιβάνοβιτς της Μόσχας αντιδρώντας πιέζει τις διάφορες πόλεις να μην αποδεχτούν τον Μιχαήλ με αυτόν τον τίτλο.

ο τίτλος στον Δημήτριο της Μόσχας(1371)

- 1371(Ιούλιος):
-ο τίτλος στη Μόσχα.
-ο γιος του Μιχαήλ υπό περιορισμό στη Μόσχα.
-ελεύθερος το 1374.

Τον Ιούλιο του ίδιου έτους ο Δημήτριος επισκέπτεται το Σαράι και σύντομα επιστρέφει με τον τίτλο του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ». Μαζί του έχει και τον γιο του Μιχαήλ του Τβερ Ιβάν, τον οποίον εξαγόρασε από τον χάνο καταβάλλοντας 10,000 αργυρά ρούβλια. Στη Μόσχα ο Ιβάν παρέμεινε υπό περιορισμό μέχρι το 1374 και μετά αφέθηκε ελεύθερος και επέστρεψε στο Τβερ.

πρόσκαιρη νίκη κατά του Ριαζάν(1371)

- 1371:
-η Μόσχα κατά του Ριαζάν.
-ο Δημήτριος τοποθετεί δικό του ηγεμόνα.
-ο Ολέγκ τον απομακρύνει(1372).

Την ίδια χρονιά(1371) ο Δημήτριος στην προσπάθειά του να υποτάξει τους αντιπάλους του εκστρατεύει κατά του ηγεμόνα του Ριαζάν Ολέγκ Ιβάνοβιτς(1350-1402). Η αναμέτρηση γίνεται στον ποταμό Σκορίνιτς με νίκη της Μόσχας. Ο Δημήτριος τοποθετεί δικό του ηγεμόνα, τον Βλαδίμηρο Γιαροσλάβιτς Πρόνσκι, τον οποίο ο Ολέγκ απομακρύνει μετά από ένα χρόνο.

- το Ριαζάν δεν ήταν διατεθειμένο να αποδεχτεί την κυριαρχία της Μόσχας.

Η συνεργασία του Ολέγκ στα 1380 με την Ορδή δυσαρέστησε τη Μόσχα, γεγονός που στα 1382 οδήγησε τον Δημήτριο στην απόφαση να εισβάλει στο Ριαζάν και να ερημώσει την περιοχή. Σύντομα όμως ο γάμος του γιου του Ολέγκ με την κόρη του Δημητρίου έφερε και πάλι τη συμφιλίωση ανάμεσα στις δύο ηγεμονίες. Ωστόσο η οριστική υποταγή του Ριαζάν στη Μόσχα θα πραγματοποιηθεί μόνο στα 1521.

- 1372:
-τρίτη αποτυχημένη πολιορκία της Μόσχας από Ολγκέρντ.

Στα 1372 ο Ολγκέρντ, ύστερα από έκκληση του Μιχαήλ του Τβερ, για τρίτη φορά εκστρατεύει κατά της Μόσχας, αλλά στον ποταμό Οκά συντρίβεται.

πρόσκαιρη ειρήνη με το Τβέρ

- 1375:
-νέα εκστρατεία της Μόσχας κατά του Τβερ.

Τρία χρόνια αργότερα ο Δημήτριος αποφασίζει να θέσει τέρμα στις φιλοδοξίες του Τβέρ και με τη στρατιωτική υποστήριξη του Σούζνταλ, του Ροστόβ, του Σμολένσκ, του Γιαροσλάβλ και

- με τη Μόσχα είναι:
-Σούζνταλ, Ροστόβ,
Σμολένσκ, Γιαροσλάβλ.
- συνθηκολογεί
ο Μιχαήλ του Τβερ.

μερικών άλλων πόλεων πολιορκεί στις 5 Αυγούστου του 1375 την πόλη. Ύστερα από ένα μήνα ο Μιχαήλ, βλέποντας ότι δεν έρχεται και η βοήθεια που ανέμενε από τη Λιθουανία, υποκύπτει και κλείνει ειρήνη και αυτός με τη Μόσχα. Η πλήρης υποταγή του Τβερ από τη Μόσχα θα πραγματοποιηθεί μόνο ένα αιώνα αργότερα, στα 1485.

νέες κατακτήσεις του Δημητρίου

- κάτω από την κυ-
ριαρχία της Μόσχας:
-Καλούγκα, Μεντίν,
Σταροντούπ, Δημητρόβ.

Ακόμη κατά την περίοδο της ηγεμονίας του ο Δημήτριος θέτει στην κατοχή του και άλλες πόλεις με τα περίχωρά τους, όπως: Καλούγκα, Μεντίν, Σταροντούπ και Δημητρόβ.

η στάση του Δημητρίου προς τη Χ.Ο.

- 1370-1380:
-ριζικές ανακατατάξεις
στους κόλπους της Χ.Ο.
μετά τον θάνατο του
Μπερντιμπέκ(1359).

Ωστόσο στις δεκαετίες του 1370-1380 αλλάζουν κατά κάποιο τρόπο και οι σχέσεις του Δημητρίου με την Ορδή. Μετά τον θάνατο στα 1359 του χάνου Μπερντιμπέκ αρχίζει η πάλη για τη διαδοχή και η Ορδή είναι χωρισμένη σε δύο τμήματα με φυσικό όριο ανάμεσά τους τον Βόλγα.

Μέρος Τρίτο

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΣΤΗ ΧΡΥΣΗ ΟΡΔΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΟΣΧΑ

[illegible]

1. The first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

[illegible]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΗΣ ΧΡΥΣΗΣ ΟΡΔΗΣ

- Χ.Ο.: 2 τμήματα:
-Ανατολικά και Δυτικά του Βόλγα.
- δυτικό τμήμα:
-στον Μαμάι(γαμβρό του Μπερντιμπέκ).

Οι περιοχές δυτικά του Βόλγα μέχρι τον Δνείπερο, την Κριμαία και τον βόρειο Καύκασο ανήκουν στην εξουσία του Αβδουλαχά, αλλά στην πραγματικότητα η εξουσία βρίσκεται στα χέρια του Μαμάι.

Ο Μαμάι στην πραγματικότητα δεν είναι ο χάνος της Χρυσής Ορδής -γιατί δεν ανήκε στη δυναστεία-, αλλά ένας αρχηγός δέκα χιλιάδων ανδρών(τιόμνικ), που παντρεύεται την κόρη του χάνου Μπερντιμπέκ και μετά τον θάνατο αυτού ασκεί την εξουσία του τμήματος δυτικά του Βόλγα.

ο Δημήτριος αντιμέτωπος με την Ορδή

- 1378:
-η πρώτη μικρή μετωπική σύγκρουση Μόσχας και Ορδής.

Στα 1378 τα στρατεύματα του Μαμάι, κάτω από την αρχηγία του Μπεγκίτσα βρίσκονται αντιμέτωπα με τον Δημήτριο στην περιοχή του Ριαζάν, στον ποταμό Βόζε, παραπόταμο του Οκά. Κατά τη σύντομη συμπλοκή οι Τάταροι τρέπονται σε φυγή και αυτή είναι η πρώτη κατά μέτωπο νίκη των Ρώσων πριν από τη μεγάλη αναμέτρηση του Κουλίκοβο στα 1380.

- κλίμα καχυποψίας ανάμεσα σε Μόσχα και Χρυσή Ορδή.

Ύστερα από την πρώτη αυτή σύντομη μετωπική σύγκρουση που αναπτέρωσε το ηθικό των Ρώσων, οι δύο αντίπαλοι ετοιμάζονται για την αποφασιστική αναμέτρηση, καθώς καμία πλέον πλευρά δεν εμπιστεύεται την άλλη.

οι σύμμαχοι του Μαμάι(1380)

- οι σύμμαχοι του Μαμάι:
-Λιθουανία, Ριαζάν, Γενουάτες.

Στα 1380 ο Μαμάι, αφού συνήψε συμμαχία με τον ηγεμόνα της Λιθουανίας Γιαγκάελλο(1381- 1392), τον Ολέγκ του Ριαζάν(1350-1492) και με τη συμμετοχή και των Γενουατών,

-60.000 στρατός.

κατευθύνεται με 60.000 περίπου στρατό κατά της ηγεμονίας της Μόσχας.

η παράταξη της Μόσχας

- ηγεμονία Μόσχας:
-Μπελούζερο, Σέρπου-
χόβ, Περεγιασλάβλ, Κο-
στρομά, Βλαδιμίρ, Σού-
ζνταλ, Μουρόμ, Ροστόβ
Νίζνι Νοβγκορόντ.

Από την άλλη πλευρά η Μόσχα συγκεντρώνει τις δικές της δυνάμεις στην πόλη Κολομνά. Δίπλα στους Μοσχοβίτες παρατάσσονται τα στρατεύματα του: Μπελούζερο, Σέρπουχοβ, Περεγιασλάβλ, Κοστρομά, Βλαδιμίρ, Σούζνταλ, Μουρόμ, Ροστόβ, Νίζνι Νοβγκορόντ, καθώς και άλλων πόλεων, στο σύνολό τους γύρω στις 60.000 στρατό.

οι κινήσεις των στρατευμάτων της Μόσχας

- Κουλίκοβο:
-πεδίο στον άνω ρου
του Ντον.

Τα ρωσικά στρατεύματα από την πόλη Κολομνά διαπλέουν στις 6-7 Σεπτεμβρίου 1380 τον Ντον, στον άνω ρου του, και παίρνουν θέση σε ένα σημείο «πέρα από τον Ντον», περιοχή κοντά στη συμβολή του Νεπριάντβα, παραπόταμου του Ντον, στο πεδίο του Κουλίκοβο, που βρίσκεται σε μία απόσταση λιγότερο από 200 μίλια από τη Μόσχα.

- η ευλογία του Σερ-
γίου Ραντονέζσκι.

Τα ρωσικά στρατεύματα, αφού δέχτηκαν και την ευλογία του ηγούμενου της μονής της αγίας Τριάδας Σέργιου Ραντονέζσκι, στις 8 Σεπτεμβρίου 1380 επιτίθενται κατά των «άτιμων Αγαρηνών», κατά τη διατύπωση του Ρώσου χρονογράφου.

οι καιροσκόποι

- το Ριαζάν σε λάθος
στρατόπεδο.
- Νοβγκορόντ- Τβέρ:
-καιροσκοπούν.

Κατά την κρίσιμη αυτή αναμέτρηση, όπου οι Ρώσοι κάνουν μία ύστατη προσπάθεια προς αποτίναξη του ζυγού των Ταταρομογγόλων, δεν είναι μόνο η ηγεμονία του Ριαζάν που βρίσκεται σε λάθος στρατόπεδο δίπλα στον Μαμάι. Είναι και οι ηγεμονίες του Μεγάλου Νοβγκορόντ και του Τβερ που τηρούν μία καιροσκοπική στάση και περιμένουν να δουν που θα γείρει η πλάστιγγα και ποια θα είναι η έκβαση της μάχης για να πάρουν τις αποφάσεις τους.

η περίεργη στάση της Λιθουανίας

- προβληματίζει η στάση της Λιθουανίας.
- η αδράνεια του Γιαγκάελλο οφείλεται στις πιέσεις του Κυπριανού;

Η νίκη της Μόσχας ήταν περίλαμπρη, αλλά και το τίμημα βαρύ. Ο ηγεμόνας της Λιθουανίας Γιαγκάελλο ήταν απών. Οι Ρώσοι χρονογράφοι θα πουν ότι δεν πρόφτασε τη μάχη και όταν είδε την πανωλεθρία του Μαμάι «τράπηκε και αυτός σε άτακτη φυγή τη στιγμή που κανένας δεν τον καταδίωκε». Η στάση αυτή των χρονογράφων πιστεύω πως είναι βεβαιασμένη και προέρχεται από προκατάληψη.

Ο Γιαγκάελλο είχε στρατοπεδεύσει σε απόσταση μίας ημέρας από τη μάχη, γιατί –όπως φαίνεται- πείστηκε από τον μητροπολίτη Κυπριανό να βοηθήσει με την αποχή του τη Μόσχα, και το έκανε. Έτσι η νίκη της Μόσχας επιτεύχθηκε και από τη στάση του ηγεμόνα της Λιθουανίας.

η στάση των Γενουατών

- το διπλό παιχνίδι των Γενουατών.

Τέλος και η στάση των Γενουατών δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετική από τη συνήθη πολιτική που χαρακτηρίζει τις ιταλικές πόλεις-κράτη. Οι Γενουάτες της Κάφφα παρά το γεγονός ότι με τους άνδρες τους συμμετείχαν στο Κουλίκοβο, ωστόσο, για τα εμπορικά τους συμφέροντα, συνεργάζονταν και είχαν και μυστικές επαφές και με τον Τοχταμής, τον πραγματικό χάνο της Ορδής.

η αναμέτρηση Τοχταμής και Μαμάι(1380)

- ο Τοχταμής κατά-τροπώνει τον Μαμάι.

Αυτός ο Τοχταμής, λοιπόν, δεν έχασε την ευκαιρία και όταν ο Μαμάι υποχωρούσε με τα υπολείμματα της στρατιάς του για να σωθεί, επιτίθεται και τον αποτελειώνει. Ο Μαμάι γλίτωσε ως από θαύμα και για να σωθεί κατέφυγε στους Γενουάτες, αλλά αυτοί, για να φανούν αρεστοί στον νέο ισχυρό πρόσωπο της Ορδής, τον εκτέλεσαν.

ο Τοχταμής πολιορκεί τη Μόσχα(1382)

Η νίκη του Κουλίκοβο είχε μεγάλη πολιτική, ηθική και εθνική βαρύτητα, αλλά αυτό δεν σήμαινε πως η ηγεμονία της Μόσχας είχε απαλλαγεί από τον ζυγό της Ορδής.

- **1382:**

- η πολιορκία της Μόσχας από τον χάνο Τοχταμής.

Πολύ σύντομα, στα 1382 ο Τοχταμής, αφού με τη συντριβή του Μαμάι ισχυροποίησε τη θέση του, με ισχυρές δυνάμεις εμφανίζεται προ των τειχών της Μόσχας και σκορπάει τον πανικό σε όλους τους κατοίκους.

- ο Δημήτριος εγκαταλείπει τη Μόσχα.
- η Μόσχα στο έλεος του κατακτητή.
- ο Οστέι αναλαμβάνει την άμυνα της πόλης
- γενική εικόνα: -σφαγές, λεηλασίες, εμπριςμοί.

Πολλοί εγκατέλειψαν την πόλη και ακόμη περισσότεροι ετοιμάζονταν να τους μιμηθούν. Αυτός που από τους πρώτους τράπηκε σε φυγή ήταν ο ίδιος ο ηγεμόνας Δημήτριος Ντονσκόι(=από τη νίκη του στον ποταμό Ντον), αλλά ευτυχώς την υπεράσπιση της πόλης την τελευταία στιγμή την ανέλαβε ο Λιθουανός ηγεμόνας Οστέι, εγγονός του Ολγκέρντ. Επί τέσσερις συνεχείς μέρες ο Οστέι απέκρουε με φωτιά, πέτρες, σίδερο και καυτό λάδι τις λυσσώδεις επιθέσεις των Ταταρομογγόλων. Οι Ρώσοι χρονογράφοι με συγκλονιστικές εικόνες περιγράφουν τις δηώσεις εκκλησιών και οικιών, τη σφαγή των κληρικών και του άμαχου πληθυσμού στους δρόμους της Μόσχας.

επέκταση των εχθροπραξιών του Τοχταμής

- επέκταση των σφαγών σε: -Βλαδιμίρ, Ζβενίγκοροντ, Γιούργεβ, Βόλοκ, Μοζαΐσκ, Κολομνά.

Τα στρατεύματα του Τοχταμής, αφού ερήμωσαν, κατέκαψαν τα πάντα και πήραν όλο το χρυσάφι και το ασήμι της Μόσχας, ερήμωσαν και λεηλάτησαν στη συνέχεια και πολλές άλλες πόλεις της ηγεμονίας, όπως: Βλαδιμίρ, Ζβενίγκοροντ, Γιούργεβ, Βόλοκ, Μοζαΐσκ, Κολομνά, κ.ά. Στο διάστημα αυτό επιστρέφει στη Μόσχα και ο Δημήτριος Ντονσκόι και διαπιστώνει και ο ίδιος το μέγεθος της καταστροφής.

οι ταπεινώσεις των ρώσων ηγεμόνων συνεχίζονται

- οι Ρώσοι ηγεμόνες και πάλι ταπεινωμένοι μεταβαίνουν στο Σαράι.

Όλα αυτά σήμαιναν πως οι Ρώσοι ηγεμόνες έπρεπε να συνεχίσουν και πάλι να επισκέπτονται τη Χρυσή Ορδή για

επιβεβαίωση της πατρογονικής τους κληρονομιάς. Έτσι, λοιπόν, τον επόμενο χρόνο, στα 1383, ο Δημήτριος για νέα επιβεβαίωση, ύστερα από τη μάχη του Κουλίκοβο, στέλνει στον χάνο Τοχταμής για την απονομή του «γιαρλίκ» τον γιο του Βασίλειο.

- ο Μιχαήλ Αλεξάνδροβιτς του Τβερ διεκδικεί τον τίτλο.

Ωστόσο τα δικαιώματα του Δημητρίου στο αξίωμα του «μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ» έρχεται για ακόμη μία φορά να τα αμφισβητήσει ο ηγεμόνας του Τβέρ Μιχαήλ Αλεξάνδροβιτς.

ο τίτλος τελικά και πάλι στη Μόσχα

- ο τίτλος στη Μόσχα.
- τα παιδιά των ηγεμόνων όμηροι στην Ορδή.

Ο Τοχταμής για ακόμη μια φορά παραχωρεί τον τίτλο στη Μόσχα, αλλά για να φρονηματίσει τον Δημήτριο κρατάει στην Ορδή τον νεαρό Βασίλειο, καθώς και τον γιο του Μιχαήλ Αλέξανδρο. Η ομηρία του Βασιλείου κράτησε τρία ολόκληρα χρόνια.

Ο Βασίλειος κάνοντας ένα μεγάλο κύκλο έφυγε κρυφά από την Ορδή στα 1386 και έφθασε μέσω Ποντολίας στη Μόσχα. Την ίδια χρονιά(1386) επέστρεψε στο Τβερ και ο Αλέξανδρος όχι κρυφά, αλλά με τη συνοδεία ενός πρεσβευτή του χάνου.

περιπτώσεις ανυπακοής

- τα προβλήματα του Δημητρίου συνεχίζονται.

Ο Δημήτριος τιμήθηκε και δοξάστηκε για τη λαμπρή του νίκη κατά των Ταταρομογγόλων στο Κουλίκοβο και όλοι τον είδαν ως εθνικό ηγέτη. Γι' αυτό πήρε και την επωνυμία «Ντονσκού». Ωστόσο, στη συνέχεια υπήρξαν και περιπτώσεις ανυπακοής από μέρους διαφόρων ηγεμόνων.

- 1386:
-ο Ολέγκ του Ριαζάν κυριεύει την πόλη Κολομνά.

Στα 1386 λόγω χάρη ο ηγεμόνας Ολέγκ του Ριαζάν κυριεύει την πόλη Κολομνά, αιχμαλωτίζει τον τοποτηρητή του Δημητρίου και αφαιρεί όλο το χρυσάφι και το ασήμι που υπήρχε στην πόλη. Τελικά ύστερα από μακρές διαπραγματεύσεις που ανέλαβε ο Σέργιος Ραντονέζσκι επήλθε η συμφιλίωση ανάμεσα στον Δημήτριο και στον Ολέγκ.

- 1386:
-ο Δημήτριος τιμωρεί
το Νοβγκορόντ,
-αποτεφρώνει 24 μονές,
-παίρνει 8.000 ρούβλια.

Τον ίδιο χρόνο(1386) ο Δημήτριος αναγκάστηκε να εκστρατεύσει ενάντια του Νοβγκορόντ, γιατί ένοπλες δυνάμεις της πόλης λεηλάτησαν τις πόλεις Κόστρομά και Νίζνι Νοβγκορόντ. Οι Μοσχοβίτες αποτέφρωσαν 24 μοναστήρια στην περιοχή και ύστερα από συνομιλίες οι εχθροπραξίες σταμάτησαν, αφού το Νοβγκορόντ κατέβαλε 8.000 ρούβλια.

η πνευματική διαθήκη του Ντονσκόι

- η πνευματική διαθήκη του Ντονσκόι:
-η ηγεμονία στον πρεσβύτερο γιο.
- ο Ντονσκόι και όχι ο Καλιτά είναι ο πραγματικός ιδρυτής του Μοσχοβίτικου κράτους.

Στα 1389, σε ηλικία 39 χρόνων, πεθαίνει ο Δημήτριος και στην πνευματική του διαθήκη το μεγαλύτερο μέρος του κληρονομικού δικαιώματος -την ηγεμονία της Μόσχας- το αφήνει στον Βασίλειο, που ήταν ο πρεσβύτερος, ανατρέποντας έτσι την τακτική των ίσων κληρονομικών δικαιωμάτων.

Στον Γιούρι, τον δεύτερο γιο, αφήνει το Ζβενίγκοροντ και το Γάλιτς, στον Ανδρέα αφήνει το Μοζαϊκ και Μπελοόζερο και στον Πέτρο το Δημητρόβ. Στην πραγματικότητα, λοιπόν, όχι ο Ιβάν Α΄ Καλιτά, αλλά ο εγγονός του, ο Δημήτριος Ντονσκόι είναι ο ιδρυτής του Μοσχοβίτικου κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΣΠΑΡΑΓΜΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α (1389-1425)

στο Σαράι

- 1390:
-στο Σαράι του παρα-
χωρείται η ηγεμονία του
Νιζεγκορόντ.

Στα 1390 ο Βασίλειος, ο γιος του Ντονσκόι, καθώς είναι υποχρεωμένος να δείξει και αυτός την υποτέλειά του στον Τοχταμής και να τα έχει καλά μαζί του, μεταβαίνει στην Ορδή, από όπου και επιστρέφει στα 1392 με το δικαίωμα -ύστερα από αδρά αμοιβή- να περιλάβει στην κατοχή του και την ηγεμονία του Νιζεγκορόντ.

ο Μπορίς δεν είναι πρό-
θυμος να υποχωρήσει.

-το Μουρόμ και άλλες
πόλεις περνούν στην
ηγεμονία της Μόσχας.

Ο ηγεμόνας του Νιζεγκορόντ Μπορίς Κωνσταντίνοβιτς θέλησε να αντιδράσει, αλλά οι βογιάροι δεν τον ακολούθησαν και οι προσπάθειά του έπεσε στο κενό. Την περίοδο αυτή η ηγεμονία της Μόσχας και πάλι ενισχύεται εδαφικά καθώς στην κατοχή της περνάει όχι μόνο το Μουρόμ, αλλά και μερικές άλλες πόλεις.

οι σχέσεις του με την Μεγάλη Ορδή

- Μεγάλη Ορδή:
-σχέσεις όχι φιλικές.
-ανταγωνισμοί μετα-
ξύ των χάνων.

Ο Βασίλειος δεν τα κατάφερε μέχρι το τέλος να διατηρήσει τις λεπτές ισορροπίες με την Ορδή και αυτό οφειλόταν κυρίως στις μεγάλες αλλαγές και στις προστριβές που υπήρχαν στο Σαράι, ιδιαίτερα στα τέλη του 14^{ου} αιώνα.

1408: ο Γιεντιγκέι βαδίζει κατά της Μόσχας

- Γιεντιγκέι:
- το νέο ισχυρό πρόσω-
πο στην Ορδή.
- 1408 ο Γιεντιγκέι:

Την περίοδο αυτή επικρατεί στην Μεγάλη Ορδή ο Εμίρ Γιεντιγκέι¹, ένα άτομο παρόμοιο με τον Μαμάι, που θέλει να επαναφέρει στην Ορδή την παλαιά αίγλη και τάξη. Στα 1408 ο

-βαδίζει κατά της Μόσχας.

Βασίλειος, όταν πληροφορήθηκε πως ο Γιεντιγκέι κατευθύνεται με πολύ στρατό κατά της Μόσχας, καταφεύγει στο Κοστρομά

-ερημώνει και πυρπολεί πόλεις, χωριά και μονές

Την 1^η Δεκεμβρίου του 1408 ο Γιεντιγκέι εμφανίζεται και στα περίχωρα της Μόσχας, αφού εντωμεταξύ -κατά τον Ρώσο χρονογράφο- έχει λεηλατήσει και έχει παραδώσει στο πυρ το Περεγιασλάβλ, το Ροστόβ, το Δημητρόβ, το Σέρπουχοβ, το Νίζνι Νοβγκορόντ και το Γκοροντιέτς.

-καλεί σε ενίσχυση τον ηγεμόνα του Τβερ.

Ο ίδιος ο Γιεντιγκέι είναι εγκατεστημένος έξω από τη Μόσχα, στο Κολομνέτς, και από εκεί με πρέσβεις πέζει και τον ηγεμόνα του Τβερ Ιβάν Μιχαήλοβιτς να καταφθάσει με το στράτευμά του κατά του ηγεμόνα της Μόσχας.

-απρόθυμος ο Ιβάν του Τβερ να συνδράμει.

Ο Ιβάν όμως του Τβερ, καθώς δεν είναι διατεθειμένος να πατήσει τον όρκο και τη φιλία του με τον Βασίλειο, αλλά και για να ικανοποιήσει και τον χάνο, δείχνει ότι προπαρασκευάζεται στρατιωτικά, εξέρχεται από το Τβερ, φθάνει στο Κλίνα και επιστρέφει και πάλι στο Τβερ.

-ο Γιεντιγκέι λύνει την πολιορκία παίρνοντας 3.000 αργυρά ρούβλια.

Ο Γιεντιγκέι για να τιμωρήσει τον Βασίλειο είναι αποφασισμένος να ξεχειμωνιάσει κάτω από τα τείχη της Μόσχας. Ωστόσο όταν από την Ορδή ο Μπουλάτ τον ειδοποιεί να επιστρέψει επειγόντως, αυτός, χωρίς να δείξει ότι ετοιμάζεται να λύσει την πολιορκία, ζητάει 3.000 αργυρά ρούβλια για να αποχωρήσει, πράγμα που πέτυχε και εισέπραξε το ποσό.

• η ηγεμονία του Βασιλείου Α΄ ήταν ειρηνική και χωρίς σημαντικά γεγονότα.

Τα συμπεράσματα των Ρώσων ιστορικών Ι. Γκρέκοβ και του Φ. Σάχματοβ είναι πως ο Βασίλειος Α΄ με κανένα τρόπο δεν υπήρξε ο συνεχιστής των λαμπρών γεγονότων του μεγάλου Ντονσκόι, καθώς η ηγεμονία του κύλησε χωρίς σημαντικά γεγονότα, χωρίς νικηφόρες μάχες, χωρίς ένδοξες εκστρατείες. Τον χαρακτηρίζουν όμως αντάξιο διάδοχο του πατέρα του, γιατί, αν και δεν επέκτεινε την ηγεμονία, ωστόσο τη διατήρησε και τη στερέωσε.

- -προβλήματα διαδοχής.
-ο Γιούρι δεν αναγνωρίζει τον ανεψιό.
-μία πάλη 20 χρόνων.
-Κοσόι – Σεμιάκα.

Βασίλειος Β΄, ο «Σκοτεινός»(1425-1462)

Ο Βασίλειος Α΄ πριν πεθάνει ορίζει ως διάδοχό του τον δεκαετή γιο του Βασίλειο, αλλά αμέσως μετά τον θάνατό του ο αδελφός του Γιούρι, ηγεμόνας του Γκάλιτς, αρνείται να αναγνωρίσει τον ανεψιό του και αναλαμβάνει έναν ένοπλο αγώνα που μετά τον θάνατό του τον συνεχίζουν τα παιδιά του Βασίλειος Κοσόι και Δημήτριος Σεμιάκα². Οι εχθροπραξίες και από τις δύο πλευρές θα κρατήσουν είκοσι περίπου χρόνια, γιατί ο Γιούρι ήταν ένας ισχυρός αντίπαλος με μία πλούσια ηγεμονία με αλυκές, δάση και άφθονα γουναρικά και μπορούσε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός τέτοιου πολέμου.

προσπάθειες συμβιβασμού(1425)

- -ο μητρ. Φώτιος στον Γιούρι.
-αυτός ζητάει εκχειρία.

Στα 1425 ο Βασίλειος για να αποφευχθεί η αιματοχυσία στέλνει προς τον θείο του για ειρήνευση τον Έλληνα μητροπολίτη Φώτιο (1408-1431). Συμφωνία δεν επέρχεται, αλλά αυτό που πετυχαίνει ο Γιούρι προκειμένου να κερδίσει χρόνο και να συγκεντρώσει δυνάμεις είναι η εκχειρία. Καθώς όμως με την αναχώρηση του μητροπολίτη ενέσκηψε στην περιοχή του Γκάλιτς χολέρα, ο Γιούρι το εκλαμβάνει ως κακό σημάδι και πανικόβλητος τρέχει ξωπίσω του επιζητώντας συγχώρηση και ευλογία.

προσφεύγουν στον χάνο(1431)

- προσφυγή στον χάνο.

Οι συνομιλίες αρχίζουν εκ νέου και ο Γιούρι υπόσχεται να μην διεκδικήσει το αξίωμα του μεγάλου δούκα με εχθροπραξίες, αλλά να καταφύγει στην κρίση και τη διαιτησία του χάνου. Για ένα διάστημα οι συγκρούσεις περιορίζονται και στα 1431 οι δύο αντίπαλοι βρίσκονται στο Σαράι, όπου με διάφορα δώρα ο καθένας προσπαθεί να επηρεάσει και να πάρει με το μέρος του το περιβάλλον του χάνου.

- ο Ουλού-Μουχαμέτ υπέρ του Βασιλείου.
-το Δημητρόβ στον Γιούρι.

ο χάνος υπέρ του Βασιλείου

Ο χάνος Ουλού-Μουχαμέτ, ύστερα από διαβουλεύσεις και πολλές συζητήσεις, αποφασίζει υπέρ του Βασιλείου Β' και δίνει εντολή να δέσουν τον Γιούρι πίσω από τα άλογα και προς παραδειγματισμό να τον σύρουν στο στρατόπεδο. Ο Βασίλειος όχι μόνο αντιδρά στον εξευτελισμό αυτό ενός ηγεμόνα, αλλά και για να δείξει τη συμπάθεια και την εκτίμησή του παραχωρεί στον θείο του και την πόλη Δημητρόβ.

μικρές προδοσίες(1433)

- ο Ιβάν Βσεβολόζσκι περνάει στο πλευρό του Γιούρι.
-επισκέπτεται: Ουγκλίτς, Τβερ, Γκάλιτς.

Όμως οι μηχανορραφίες δεν έχουν τελειωμό. Στα 1433 Ο έμπιστος βογιάρος του Βασιλείου Ιβάν Δημήτρεβιτς Βσεβολόζσκι, το άτομο που επίμονα κινήθηκε όλο αυτό το διάστημα στην αυλή του Σαραγιού υπέρ του Βασιλείου, αλλάζει στρατόπεδο και, καταφεύγοντας στο Ουγκλίτς, κατόπιν στο Τβερ και στη συνέχεια στο Γκάλιτς, πείθει τον Γιούρι να μην παραιτηθεί από τη διεκδίκηση του αξιώματος του μεγάλου ηγεμόνα.

σύγκρουση των δύο αντιπάλων στον π. Κλιάζμα

- ο Γιούρι νικάει τον Βασίλειο.
-ο Βασίλειος καταφεύγει στο Κοστρομά.

Οι εξελίξεις είναι ραγδαίες και απρόβλεπτες. Ο Γιούρι συντρίβει τον Βασίλειο Β' στον ποταμό Κλιάζμα και αυτός καταφεύγει στη Μόσχα και από εκεί μέσω του Τβερ στο Κοστρομά, όπου προστρέχουν πολλοί ηγεμόνες και βογιάροι με τα παιδιά τους για να δηλώσουν πίστη και αφοσίωση στον Βασίλειο.

ο Γιούρι στη Μόσχα(1433)

- -ο Γιούρι κατέχει τη Μόσχα.
-ο Βασίλειος τυφλώνει τον προδότη Βσεβολόζσκι.
-ο Γιούρι νικάει τον Βασίλειο.
-ο Γιούρι πεθαίνει στη Μόσχα.

Ο Γιούρι καταλαμβάνει τη Μόσχα και παραχωρεί στον Βασίλειο Β' για την επιβίωσή του ως πατρογονική κληρονομιά την Κολομνά, ενώ ο ίδιος επιστρέφει πρόσκαιρα στο Γκάλιτς, χωρίς να εγκαταλείπει τις φιλοδοξίες για τη μεγάλη ηγεμονία. Εντωμεταξύ μέσα στο ίδιο έτος(1433) ο Βασίλειος σε μία μάχη πάνει αιχμάλωτο τον βογιάρο Ιβάν Δημήτρεβιτς Βσεβολόζσκι

και τον τυφλώνει. Ο Γιούρι σε δύο ακόμη μάχες νικά τον Βασίλειο και τον αναγκάζει να καταφύγει στο Νίζνι Νοβγκορόντ, ενώ ο ίδιος επιστρέφει και πάλι στη Μόσχα, όπου και ξαφνικά πεθαίνει.

ο Βασίλειος επανακτά την εξουσία

- -ο Βασίλειος στη Μόσχα.
-1436:σε σύγκρουση με τα παιδιά του Γιούρι.
-συλλαμβάνει τον Βασίλειο Γιούργιεβιτς και τον τυφλώνει.

Ο Βασίλειος Β΄ ξαναπαίρνει τον θρόνο, αλλά σύντομα βρίσκεται αντιμέτωπος με τα παιδιά του Γιούρι. Τον χειμώνα του 1436 ο Βασίλειος Γιούριεβιτς, αφού κυριεύει το Ουστούγκ κατευθύνεται μέσω Βόλογκντα και Κοστρομά κατά της Μόσχας. Στο χωριό Σκοριατίνα, στην ηγεμονία του Ροστόβ, συνάπτει μάχη με τα στρατεύματα του Βασιλείου Β΄, αιχμαλωτίζεται και οδηγείται στη Μόσχα, όπου τυφλώνεται με εντολή του μεγάλου ηγεμόνα. Από τότε παίρνει το παρατσούκλι Κοσόι(ο Αλλήθωρος).

- -οι διαμάχες στη Μεγάλη Ορδή παίρνουν έκταση και δημιουργούν οξύτατα προβλήματα.
-οι σχέσεις με τη Ρωσία μπαίνουν σε νέα φάση(1430).
-1420: επικρατεί ο Ουλού-Μουχαμέτ.
-1423: μετά την ήττα του ο Μπερντί κατάφευγει στην Κριμαία.

Μεγάλη Ορδή: πάλι για την εξουσία

Την περίοδο αυτή δημιουργείται νέα ένταση στα εσωτερικά πράγματα της Μεγάλης Ορδής σε θέματα διαδοχής και αυτοί που χάνουν την εξουσία, αν ακόμη έχουν κάποια στρατιωτική δύναμη υπό τον έλεγχό τους, εγκαθίστανται σε κάποια άλλη περιοχή, από όπου οργανώνουν ληστρικές επιδρομές σε διάφορες ρωσικές ηγεμονίες προς διατάραξη της ειρήνης και τη δημιουργία προβλημάτων.

Ειδικότερα από τη δεκαετία του 1430 οι σχέσεις της Ορδής με τη Ρωσία περιέρχονται σε μία νέα φάση. Ήδη από τη δεκαετία του 1420 την κατάσταση ελέγχει ο εγγονός του Τοχταμής Ουλού-Μουχαμέτ. Όμως στα 1423 ο Μποράκ-Χαν, προερχόμενος από την Ανατολή, κατατροπώνει τον χάνο Ντεβλέτ-Μπερντί, ο οποίος μετά από την ήττα του μεταναστεύει στην Κριμαία.

- -ο Ουλού-Μουχαμέτ καταφεύγει στη Λιθουανία, γυρίζει και νικά τον Μποράκ-Χαν.
- ο Ουλού νικείται από τον Αχμέτ και καταφεύγει ψηλά στον Οκά.
- 1437:ο Ουλού νικά τους Ρώσους.
- 1438: αρχηγός στο Καζάν.

ο Ουλού-Μουχαμέτ αρχηγός στο Καζάν(1438)

Κάτω από αυτές τις συνθήκες και ο Ουλού-Μουχαμέτ καταφεύγει στη Λιθουανία, από όπου αιφνιδιαστικά επιστρέφει και αφαιρεί από τον Μποράκ-Χαν τις κτήσεις του. Οι ανταγωνισμοί όμως αυτοί δεν έχουν τελειωμό. Σύντομα εμφανίζεται νέος αντίπαλος ο Σεϊντ-Αχμέτ, τον οποίο στηρίζει ο Βασίλειος Β΄, και ο Ουλού-Μουχαμέτ τρέπεται πάλι σε φυγή, μεταναστεύει και προσπαθεί να ριζώσει στην περιοχή του Μπελέβ, στον άνω ρου του ποταμού Οκά, και στη συνέχεια στα 1437 νικά κατά κράτος τα ρωσικά στρατεύματα που επικεφαλής ήταν ο Δημήτριος Σεμιάκα και ο Δημήτριος Κράσνι(ο Κόκκινος). Οι επιθέσεις αυτές επαναλαμβάνονται με σφοδρότητα κατά της ρωσικής γης και τον επόμενο χρόνο, στα 1438, ο Ουλού-Μουχαμέτ κατακτά το χανάτο του Καζάν και γίνεται αρχηγός νέας δυναστείας.

επιθέσεις κατά της Μόσχας(1439)

- 1439: ο Ουλού πολιορκεί τη Μόσχα.
- ληλατεί και αιχμαλωτίζει πλήθος ανδρών μέχρι την Κολομνά.

Από εδώ ο Ουλού-Μουχαμέτ διενεργεί επιθέσεις κατά της ηγεμονίας της Μόσχας. Μάλιστα στα 1439 πολιορκεί και την ίδια τη Μόσχα, αλλά, καθώς αυτή -ήδη από το 1367 είναι πέτρινα- προστατεύεται από ισχυρά τείχη, ερημώνει και λεηλατεί την περιοχή από τη Μόσχα μέχρι την Κολομνά και αποχωρεί φονεύοντας και αιχμαλωτίζοντας πολλούς από τους κατοίκους.

αιχμαλωτίζεται ο Βασίλειος Β΄

- 1445: ο Ουλού αιχμαλωτίζει τον Βασίλειο.
- κατέχει το Νίζνι Νοβγκ και κινείται κατά του Μουρόμ.

Ο Ουλού-Μουχαμέτ συνεχίζει τις ληστρικές επιθέσεις και μερικά χρόνια αργότερα, στα 1445, αιχμαλωτίζει και τον ίδιο τον Βασίλειο Β΄, ο οποίος τότε κατευθυνόταν εναντίον του, γιατί ο Ουλού κατείχε το Νίζνι-Νοβγκορόντ και χωρίς χρονοτριβή κινούνταν προς κατάληψη και του Μουρόμ.

επανωτές συμφορές βρίσκουν τη Μόσχα(1445)

- **Λιθουανοί:**
-προωθούνται ως το Κόζελεσκ και την Καλούγκα.
-αιχμαλωσία του Βασιλείου κοντά στο Σούζνταλ.

Το έτος αυτό για τη μοσχοβίτικη ηγεμονία ήταν πράγματι τραγικό, γιατί η Μόσχα αρχικά είχε να αποκρούσει την επίθεση των Λιθουανών, που έφθασαν μέχρι το Κόζελεσκ και την Καλούγκα και που τα στρατεύματά του Βασιλείου σταμάτησαν την προέλασή τους μόνο λίγο πιο κάτω από το Σουχοντρέβο, και ακόμη στη συνέχεια να αντιμετωπίσει την αιχμαλωσία του μεγάλου ηγεμόνα και ενός πλήθους άλλων ηγεμόνων και βογιάρων με τα παιδιά τους στην περιοχή του Σούζνταλ, κοντά στο πέρασμα του ποταμού Νερλ.

υπέρογκα τα λύτρα

- -το τίμημα της εξαγοράς βαρύ:
-200.000 ρ. και κάποιες πόλεις.
-δέχεται Τατάρους στην κυβέρνηση.

Το τίμημα της εξαγοράς ήταν βαρύ για τη Μόσχα. Ο Βασίλειος υποχρεώθηκε όχι μόνο στην καταβολή 200.000 αργυρών ρουβλιών, αλλά και κάποιων πόλεων. Ακόμη, από τότε ο μεγάλος ηγεμόνας άρχισε να δέχεται στην υπηρεσία του και πολλούς Τατάρους και να τους παραχωρεί γη και κυβερνητικά αξιώματα(«κορμления»).

βασίλειο των Τατάρων στον Οκά(1452)

- **1452:**
-στον Κασίμ ο Βασίλειος χορηγεί το Γκοροντιέτς(υποτελής «βασίλειο»).

Ιδιαίτερα γύρω στα 1452 ο Βασίλειος Β΄ δέχτηκε στην υπηρεσία του τον γιο του Ουλού-Μουχαμέτ, τον Κασίμ, που μόλις σώθηκε από την εξοντωτική πάλη της διαδοχής με τον αδελφό του Μαχμουτέκ, και του παραχώρησε την περιοχή του κάτω Οκά με την πόλη Γκοροντιέτς, που αργότερα πήρε την ονομασία Κασίμοβ. Με αυτή την αφορμή στο ανατολικό άκρο της μοσχοβίτικης ηγεμονίας δημιουργήθηκε ένα υποτελές «βασίλειο» των Τατάρων, που αποτελούσε μία διαρκή στρατιωτική δύναμη στη διάθεση του μεγάλου ηγεμόνα.

- -ο Σεμιάκα παίρνει με το μέρος του τον Ιβάν Αντρέγεβιτς Μοζάϊσκ και συνωμοτεί κατά του Βασιλείου.

ο Σεμιάκα συνωμοτεί

Τη λαϊκή δυσφορία για την καταβολή των βαρύτατων λύτρων προσπάθησε να την εκμεταλλευτεί ο Δημήτριος Σεμιάκα, ο

οποίος, αφού επηρέασε και πήρε με το μέρος του τον ηγεμόνα του Μοζάϊσκ, νοτιοδυτικά της Μόσχας, Ιβάν Αντρέγιεβιτς Μοζάϊσκ, ξάδελφο του Βασιλείου Β΄, εξύφανε μία μεγάλη συνωμοσία.

ο Βασίλειος στη μονή του Αγίου Σεργίου(1446 Φεβρ.)

- -ο Βασίλειος στη μονή του Σεργίου(ΒΑ της Μόσχας).
-στη Μόσχα αιχμαλωτίζουν τη μητέρα του και τη γυναίκα του.

Τον Φεβρουάριο του 1446 ο Βασίλειος Β΄, παίρνοντας τα παιδιά του Ιβάν 6 χρόνων(ο μέλλοντας Ιβάν Γ΄) και Γιούρι 5 χρόνων, μεταβαίνει στη μονή της Αγίας Τριάδος-του Σεργίου, βορειοδυτικά της Μόσχας για ένα προσκύνημα. Κατά την απουσία του οι συνωμότες καταλαμβάνουν τη Μόσχα, αιχμαλωτίζουν τη μητέρα του Βασιλείου Σοφία Βιτοβτόβνα, τη γυναίκα του Μαρία Γιαροσλάβνα, και λεηλατούν το θησαυροφυλάκιο.

- -ο Ιβάν Μοζάϊσκ κινείται προς σύλληψη του Βασιλείου.
-ο Μπούνκο ειδοποιεί, αλλά δεν γίνεται πιστευτός.

Χωρίς χρονοτριβή ο Σεμιάκα στέλνει τον Ιβάν Μοζάϊσκ στη μονή της Αγίας Τριάδος για να συλλάβει τον μεγάλο ηγεμόνα. Ωστόσο ένας αφοσιωμένος στον Βασίλειο Β΄ υπηρέτης, ονόματι Μπούνκο, φθάνει πρώτος στη μονή της Αγίας Τριάδος και ενημερώνει τον ηγεμόνα για τα όσα διαδραματίζονται στη Μόσχα. Ο ηγεμόνας όμως δεν τον πιστεύει, γιατί η συμφιλίωση με τον Σεμιάκα ήταν ειλικρινής και είχαν ανταλλάξει όρκους και δεσμεύσεις προσκυνώντας τον Τίμιο Σταυρό και τις εικόνες.

ο Βασίλειος τυφλώνεται(1446)

- -ο Βασίλειος τυφλώνεται και φυλακίζεται στο Ουγκλίτς.
-η μητέρα του στο Τσουχλόμ(Β. του Γκάλιτς).
-τα παιδιά φυγαδεύονται στο Γιούργεβ και μετά στο Μουρόμ.

Ο Βασίλειος συλλαμβάνεται από τον ξάδελφό του Ιβάν Μοζάϊσκ, οδηγείται στη Μόσχα, μετά από δύο μέρες τυφλώνεται και στη συνέχεια οδηγείται και φυλακίζεται στο Ουγκλίτς, ενώ η μητέρα του Σοφία αποστέλλεται ακόμη πιο μακριά, στο Τσουχλόμ, βόρεια του Γκάλιτς, σε μία απόσταση 450 χιλιομέτρων από τη Μόσχα.

Τα παιδιά μέσα στην ταραχή και τη βιασύνη των συνωμοτών ξεχάστηκαν στο Μοναστήρι και κρυφά φυγαδεύτηκαν αρχικά στο Γιούργεβ και στη συνέχεια στο Μουρόμ. Αρκετοί από τους

στενούς συνεργάτες του Βασιλείου κατέφυγαν στη Λιθουανία και άλλοι, χωρίς δισταγμό, πέρασαν στο πλευρό του Σεμιάκα.

κρίσιμες στιγμές για τον Βασίλειο(1446-1447)

- -η κρισιμότερη περίοδος για τον Βασίλειο(1446-1447).
-ωστόσο ο Σεμιάκα νιώθει ανασφάλεια.

Προς στιγμή όλοι πίστεψαν πως όλα είχαν τελειώσει και πως η κατάσταση ελεγχόταν πλήρως από τους συνωμότες. Αυτή ήταν η πιο κρίσιμη περίοδος της ηγεμονίας του Βασιλείου Β'. Παρόλα αυτά στην πραγματικότητα η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική και ο Σεμιάκα ένιωθε ανασφαλής και έβλεπε ότι συνεχώς αποδυναμώνεται, γιατί πολλοί ήσαν αυτοί που σχεδίαζαν να απελευθερώσουν τον μεγάλο ηγεμόνα. Κάτω από αυτή την πίεση ο συνωμότης Σεμιάκα κινείται δραστήρια και, για να τελειώνει και με τους διαδόχους του Βασιλείου Β', παρασύρει στα σχέδιά του τον επίσκοπο του Ριαζάν Ιωνά.

ο ρόλος του Ιωνά

- -ο ρόλος του επισκόπου του Ριαζάν Ιωνά.
-τα παιδιά από το Μουρόμ στη Μόσχα.

Όπως είναι γνωστό στα 1439 ο Έλληνας μητροπολίτης Ρωσίας Ισίδωρος είχε υπογράψει την ένωση των Εκκλησιών και με την επιστροφή του στη Μόσχα για την πράξη του αυτή τελούσε υπό περιορισμό στη μονή Τσουντοβ. Στα 1441 οι Ρώσοι, για να απαλλαγούν από τον ουνιάτη μητροπολίτη, κάνουν τα στραβά μάτια και ο Ισίδωρος δραπετεύει στη Λιθουανία και από εκεί φθάνει στη Ρώμη. Έτσι, καθώς η Κωνσταντινούπολη περνάει τραγικές στιγμές και αδυνατεί να στείλει νέο μητροπολίτη, τη χηρεύουσα αυτή έδρα ο Σεμιάκα την τάζει στον επίσκοπο Ιωνά³ του Ριαζάν, για να τον δελεάσει και να πάρει στην κατοχή του τα παιδιά του Βασιλείου Β'.

Χωρίς χρονοτριβή λοιπόν ο συνωμότης, στέλνοντας στο Μουρόμ τον επίσκοπο του Ριαζάν Ιωνά και χρησιμοποιώντας το ηθικό κύρος του ιεράρχη, πετυχαίνει να οδηγήσει τα παιδιά του Βασιλείου στη Μόσχα με την υπόσχεση ότι αυτά δεν θα πάθουν απολύτως τίποτα.

- -από τη Μόσχα στο Ουγκλίτς.
- ο Ιωνάς πιέζει τον Σεμιάκα να τηρήσει τον λόγο του.

τα παιδιά του Βασιλείου στα χέρια του Σεμιάκα(1446)

Όταν όμως τα παιδιά του μεγάλου ηγεμόνα έφθασαν στη Μόσχα, ο Σεμιάκα τα έστειλε και αυτά στο Ουγκλίτς και τα φυλάκισε μαζί με τον πατέρα τους. Ο Ιωνάς δεν άργησε να καταλάβει ότι ήταν θύμα όχι μόνο της αχαλίνωτης φιλοδοξίας του, αλλά και του πολιτικού αυτού παιχνιδιού και συνεχώς πίεζε τον Σεμιάκα να τηρήσει την υπόσχεσή του και να ελευθερώσει όχι μόνο τα παιδιά, αλλά και τον ίδιο τον Βασίλειο, γιατί, καθώς ήταν τυφλός, δεν μπορούσε πλέον να τον βλάψει σε τίποτα.

- -συμφιλίωση στο Ουγκλίτς.
- παραχωρείται στον Βασίλειο το Βόλογκντα. (600 χιλ. από τη Μόσχα).

η συμφιλίωση των δύο αντιπάλων(1446)

Τελικά, κάτω από αυτές τις πιέσεις ο Σεμιάκα υποχωρεί, μεταβαίνει στο Ουγκλίτς και ύστερα από ένα πολυτελές γεύμα που προσφέρει στον Βασίλειο Β΄ συμφιλιώνεται μαζί του και την ίδια χρονιά(1446) του παραχωρεί αυτή τη φορά ως πατρογονική κληρονομιά, για να έχει τα προς το ζην, το Βόλογκντα, βορειοδυτικά του Γκάλιτς και σε μία απόσταση 600 περίπου χιλιομέτρων μακριά από τη Μόσχα.

- -ο Βασίλειος στο Τβερ έρχεται σε συμφωνία με τον Μπορίς.
- ο Μιχαήλ Πλεστσέεβ καταλαμβάνει τη Μόσχα.
- ο Σεμιάκα τρέπεται σε φυγή(Τσουχλόμ-Καργκοπόλ).

οι κινήσεις του Βασιλείου(1446)

Ο Βασίλειος Β΄, έχοντας τη συμπαράσταση των οπαδών του, μεταβαίνει στο Τβερ και, αφού έρχεται σε συμφωνία με τον ηγεμόνα Μπορίς Αλεξάνδροβιτς, στέλνει με μεγάλη μυστικότητα μία μικρή στρατιωτική δύναμη με επικεφαλής τον βογιάρο Μιχαήλ Μπορίσοβιτς Πλεστσέεβ και καταλαμβάνει τη Μόσχα, ενώ ο Σεμιάκα την εγκαταλείπει καταφεύγοντας αρχικά στο Τσουχλόμ και κατόπιν στο Καργκοπόλ.⁴

- 1446:
- το Τβερ περνάει στο πλευρό του μεγάλου ηγεμόνα.
- ο Ιβάν παντρεύεται τη Μαρία Μπορίσοβνα.

το Τβερ στο πλευρό του Βασιλείου(1446)

Το Τβερ αρχικά είχε ταχθεί με το μέρος του Σεμιάκα, αλλά στη συνέχεια και ιδιαίτερα στη δύσκολη αυτή καμπή δεν διστάζει να στηρίξει τα δίκαια του μεγάλου ηγεμόνα. Αυτό ο Βασίλειος δεν το λησμόνησε και για να δείξει την εκτίμησή του παντρεύει

τον γιο του Ιβάν με την κόρη του Μπορίς Μαρία.

ο Σεμιάκα ανθίσταται(1447)

- -ο Σεμιάκα, αν και ειρηνεύει με τον Βασίλειο, δεν καταθέτει τα όπλα.
- κινείται συνωμοτικά.
- έχει επαφές με το χανάτο του Καζάν και με το Νοβγκορόντ.
- ο Μοζαϊκ έχει και αυτός συνωμοτικές επαφές με την Πολωνία.

Στα 1447 ο Σεμιάκα, έχοντας μαζί του ως όμηρο τη μητέρα του μεγάλου ηγεμόνα Σοφία Βιτοβτόβνα, την οποία είχε υπό περιορισμό στο Τσουχλόμ, αναγκάζεται να την εγκαταλείψει στο Καργκοπόλ. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους ειρηνεύει με τον Βασίλειο Β΄, χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπει και τα σχέδιά του για την ανατροπή του νόμιμου ηγεμόνα. Γι' αυτό τον λόγο έρχεται σε μυστική επικοινωνία τόσο με τον βασιλιά του χανάτου του Καζάν Μαχμουτέκ, όσο και με το Νοβγκορόντ, ενώ ο Ιβάν Μοζαϊκ από τη δική του πλευρά, έχοντας επαφές με τον βασιλιά της Πολωνίας Καζιμίρ Δ΄, τον παροτρύνει να γίνει κύριος του θρόνου της Μόσχας.

ο Ιωνάς αφορίζει τον Σεμιάκα(1448)

- 1448:
- ο Ιωνάς αφορίζει τον Σεμιάκα, ενώ ο Βασίλειος τον καταδιώκει από πόλη σε πόλη.

Εντωμεταξύ στα 1448 ο φιλόδοξος Ιωνάς, καθώς για τις υπηρεσίες του έχει κερδίσει την εκτίμηση του μεγάλου ηγεμόνα αφορίζει τον Σεμιάκα, ενώ τα στρατεύματα του Βασιλείου Β΄ συνεχίζουν να τον καταδιώκουν από πόλη σε πόλη και από τη μία περιοχή στην άλλη.

αποκαθίσταται η τάξη(1453)

- 1453:
- παίρνει τέλος η πάλη για την εξουσία.
- δηλητηριάζουν τον Σεμιάκα στο Νοβγκορόντ.
- ο Ιβάν, γιος του απόστατη, στη Λιθουανία.

Η αντιζηλία του Γιούρι και των τέκνων του με τον Βασίλειο Β΄, που γύρω στα είκοσι χρόνια συγκλόνησε την εσωτερική γαλήνη της μοσχοβίτικης ηγεμονίας και προκάλεσε μίση και πάθη, έλαβε τέλος μόνο στα 1453, καθώς ο αξιωματούχος του μεγάλου ηγεμόνα Στεπάν Μποροντάτι τον δηλητηριάζει στο Νοβγκορόντ. Όσο για τον επιζήσαντα γιο του συνωμότη Ιβάν, αυτός για να σωθεί καταφεύγει στη Λιθουανία.

- **1456:**

- η ώρα της εκδίκησης.
- Μόσχα και Τάταροι λεηλατούν τη Ρούσα.

η ώρα της εκδίκησης για τον Βασίλειο(1456)

Ο Βασίλειος Β΄ μετά την εξόντωση των αντιπάλων του δεν ξεχνά και όσους με οποιοδήποτε τρόπο συνεργάστηκαν με τον αποστάτη Σεμιάκα ή του πρόσφεραν βοήθεια και άσυλο. Έτσι στα 1456 τα στρατεύματα της Μόσχας με επικεφαλής τον ηγεμόνα Ιβάν Βασίλιεβιτς Στρίγγα Ομπολένσκι και τον Φιοντόρ Μπασένοκ, τα οποία ενισχύονται και από μία δύναμη των Τατάρων, καταλαμβάνουν και λεηλατούν την πόλη Ρούσα(Παλαιά Ρούσα), νότια της λίμνης Ίλμεν.

- τα στρατεύματα του Νοβγκορόντ ηττώνται.

συντρίβονται οι δυνάμεις του Νοβγκορόντ

Όταν η είδηση φθάνει στο Μεγάλο Νοβγκορόντ, αμέσως ένα μικρό στρατιωτικό σώμα κατευθύνεται στη Ρούσα για να προσφέρει βοήθεια. Στην πρώτη επαφή με τους αντιπάλους το σώμα αυτό νικιέται κατά κράτος και ο ηγεμόνας Βασίλειος Βασίλιεβιτς Σουίσκι με τον χιλιάρχο Βασίλειο Αλεξάνδροβιτς Καζμίρ σώζονται από θαύμα και επιστρέφουν στο Νοβγκορόντ.

- το Νοβγκορόντ σε απόγνωση. Έκκληση προς το Πσκοβ, πρεσβεία στη Μόσχα.
- περιορισμός της αυτονομίας του Νοβγκορόντ.

περιορίζεται η αυτονομία του Νοβγκορόντ

Εδώ, γίνεται συνάθροιση του λαού και εξετάζεται η όλη κατάσταση. Αμέσως μία πρεσβεία κατευθύνεται στη Μόσχα για συνομιλίες, αλλά και μία άλλη στο Πσκοβ για στρατιωτική βοήθεια. Τελικά στο Γιαζελμπίτς, 159 χιλιόμετρα έξω από την πόλη, υπογράφεται μία συμφωνία όπου η κυριαρχία του Νοβγκορόντ περιορίζεται αισθητά, καθώς στο μέλλον δεν έχει το δικαίωμα να ασκεί εξωτερική πολιτική.

- ψυχραίνονται οι σχέσεις του Νοβγκορόντ με τη Μόσχα.
- 1460: ο Βασίλειος στο Νοβγκορόντ προς βελτίωση των σχέσεων.

το Νοβγκορόντ πληγωμένο

Έκτοτε οι διμερείς σχέσεις Μόσχας- Νοβγκορόντ δεν θα βελτιωθούν, παρά το γεγονός ότι τον Φεβρουάριο του 1460 ο Βασίλειος Β΄ πραγματοποιεί με τα παιδιά του Γιούρι και Ανδρέα μία επίσκεψη καλής θέλησης για να προσκυνήσει

λείψανα αγίων που φυλάσσονταν στη λαμπρή αυτή πόλη του βορρά, αλλά παράλληλα και για να εκφράσει τον μεγάλο του σεβασμό στα δικαιώματα και στις παραδόσεις των κατοίκων του Νοβγκορόντ.

η κρίσιμη ηγεμονία του Βασιλείου

- 1433 και 1446-1447: ο Βασίλειος χάνει πλήρως την εξουσία.
- τον στήριζαν:
 - 1) επίλεκτο στρατιωτικό σώμα και
 - 2) η κατώτερη αριστοκρατία.

Η ηγεμονία του Βασιλείου Β΄ ήταν πράγματι τρικυμιώδης. Πέρασε δύσκολες στιγμές και δύο φορές (η μία ήταν στα 1433 και η άλλη στα 1446-1447) απώλεσε πλήρως την εξουσία. Τελικά όμως, παρά το γεγονός ότι ήταν τυφλός και οι αντίπαλοί του ικανοί στρατιωτικοί, κράτησε την εξουσία στα χέρια του. Αυτό κυρίως οφείλεται στο γεγονός ότι ο Βασίλειος πάντα είχε στη διάθεσή του μία ετοιμοπόλεμη στρατιωτική δύναμη αφοσιωμένη στον μεγάλο ηγεμόνα, που την αποτελούσαν κυρίως Λιθουανοί, Τάταροι, καθώς και η λεγόμενη κατώτερη αριστοκρατία, η οποία με την παραχώρηση έγγειας περιουσίας πρόσφερε ως αντάλλαγμα στον μεγάλο ηγεμόνα στρατιωτική στήριξη.

επέκταση της ηγεμονίας της Μόσχας(1462)

- μέχρι το 1462:
 - περιέρχονται στην κατοχή της Μόσχας πολλές περιοχές πλην της Βερέγια.

Ο Βασίλειος Β΄(1425-1462) ύστερα από έναν ένοπλο αγώνα κατά των κληρικών ηγεμόνων, που τους υποτάσσει χωρίς συμβιβασμούς και υποχωρήσεις, στα τέλη της ηγεμονίας του(1462) έχει στα χέρια όλα τα κληρονομικά εδάφη της μοσχοβίτικης ηγεμονίας, εκτός από την περιοχή της Βερέγια, νοτιοδυτικά της Μόσχα, κοντά στο Μοζάισκ.

η διασφάλιση της διαδοχής

- -στον διάδοχο:
 - η «μεγάλη ηγεμονία», Νίζνι-Νοβγκορόντ, Σούζνταλ, Μουρόμ. (δηλαδή κάτι περισσότερο από ότι κατείχαν μαζί όλοι οι άλλοι.

Το πάθημα για τον Βασίλειο έγινε μάθημα και γι' αυτό τον λόγο τον πρεσβύτερο του γιο Ιβάν τον ενέκρινε και τον αναγνώρισε με την ουσιαστική παραχώρηση της «μεγάλης ηγεμονίας». Ο Ιβάν μόνος του έλαβε πολύ περισσότερες πόλεις από ότι έλαβαν όλα τα άλλα αδέλφια μαζί. Η «μεγάλη ηγεμονία

του Βλαδιμίρ» και οι κτήσεις: του Νίζνι- Νοβγκορόντ, του Σούζνταλ και του Μουρόμ ακέραιες πέρασαν στη δικαιοδοσία του Ιβάν για να μπορεί με άνεση να ελέγχει τους μικρότερους αδελφούς.

14^{ος}-15^{ος} αι.: το πολιτικό σκηνικό

- Νοβγκορόντ, Πσκοβ και Βιάτκα: -τρεις δημοκρατικές ηγεμονίες. -το λοιπό πολιτικό σκηνικό είναι πολύμορφο.

Το πολιτικό σκηνικό της βορειοανατολικής Ρωσίας κατά τον 14^ο και μέχρι τα μέσα του 15^{ου} αιώνα είναι γεγονός πως μοιάζει με μία σύνθετη και πολύχρωμη εικόνα. Τα εδάφη της, με εξαίρεση τις δημοκρατικά διοικούμενες ηγεμονίες του Μεγάλου Νοβγκορόντ, του Πσκοβ και της Βιάτκα, συνίστανται από ένα πλήθος μεγάλων και κληρονομικών ηγεμονιών.

οι «μεγάλοι ηγεμόνες» πληθαίνουν

- «μεγάλοι ηγεμόνες»: τιμητικός τίτλος για το: Τβερ, Ριαζάν, Ροστόβ, Σούζνταλ, Γιαροσλάβλ, Νίζνι-Νοβγκορόντ.

πό παλιά —όπως είναι γνωστό— ο μεγάλος ηγεμόνας του Βλαδιμίρ τιμόταν ως ο ανώτερος όλων των υπολοίπων. Τα πράγματα αλλάζουν από την εποχή του Ιβάν Καλιτά(1328-1340), όπου ναι μεν τον τίτλο και το προβάδισμα του μεγάλου ηγεμόνα του Βλαδιμίρ τον φέρουν συνήθως οι ηγεμόνες της Μόσχας, αλλά «μεγάλοι ηγεμόνες» ονομάζονται και άλλοι σεβασμοί δούκες μεγάλων και σημαντικών απομακρυσμένων περιοχών, όπως είναι οι ηγεμόνες του Τβερ, του Ριαζάν, του Ροστόβ, του Γιαροσλάβλ, του Σούζνταλ και του Νίζνι-Νοβγκορόντ.

«ηγεμόνες κληρούχου»

- -βασικά:ανεξάρτητοι.
- -οι σχέσεις των «κληρούχων» με τον μεγάλο ηγεμόνα έχουν ως στόχο τη συσπείρωση της ρωσικής γης -θέματα: ειρήνης, πολέμου και φιλίας είναι αρμοδιότητα του μεγ. ηγεμόνα.

Σε κάθε μεγάλη ηγεμονία υπάρχει ένας αριθμός «κληρούχων ηγεμόνων» των οποίων οι σχέσεις με τον μεγάλο ηγεμόνα ρυθμίζονται με προσωπικές συμφωνίες και πάντα προς την κατεύθυνση της συσπείρωσης γύρω από το πρόσωπο του ενός, γύρω από το πρόσωπο του νόμιμου ηγεμόνα. Οι «κληρούχοι ηγεμόνες», είναι τελείως ανεξάρτητοι, αλλά συμφωνίες για ειρήνη, φιλία, εκστρατεία και πόλεμο είναι θέματα της

-υποταγή στη θέληση του ενός.

αποκλειστικής δικαιοδοσίας και αρμοδιότητας του μεγάλου μόνο ηγεμόνα. Εδώ επιβάλλεται όλοι ομόψυχα να είναι με το μέρος του ενός. Βέβαια η υπακοή αυτή στον ένα συχνά παραβιάζεται από συνεχείς πολέμους και συγκρούσεις⁵, ωστόσο η Μόσχας με τη στήριξη των Τατάρων επιβάλλεται και συγκεντρώνει την απόλυτη εξουσία στα χέρια της.

«υπηρεσιακοί ηγεμόνες»

Τέλος, παράλληλα με τους «κληρούχους» ηγεμόνες, που συμβαίνει να είναι αδέλφια αυτού που ασκεί την εξουσία, υπάρχει και ένα πλήθος άλλων «υπηρεσιακών» ή «ποντρούτσνικοβ» (αυτοί που χάνουν την ατομική τους ανεξαρτησία) ηγεμόνων, ήτοι αυτών που παραιτούνται από κάθε ανώτατο κυβερνητικό αξίωμα προκειμένου, κάτω από την προστασία του μεγάλου ηγεμόνα, να εξασφαλίσουν τα δικαιώματα επί της κληρονομικής των περιουσίας.

- -οι «υπηρεσιακοί ηγεμόνες» είναι αυτοί που παραιτούνται από κάθε αξίωμα και περι-ορίζονται στα οικονομικά μόνο οφέλη.

¹ Ο Γιεντιγκέι αναλαμβάνει τα ινιά της Ορδής στα χρόνια του γιου του Τεμίρ-Κουτλούγ Σαντιμπέκ, καθώς και του γιου του Μπουλάτ χάν.

² Με τη διαθήκη του Δημητρίου Ντονσκόι (1362-1389) η ηγεμονία έπρεπε να περάσει στον επόμενο γιο του Ντονσκόι, στον Γιούρι. Καθώς λοιπόν ο Βασίλειος Α΄ δεν ενεργεί σύμφωνα με τις υποθήκες του πατέρα του αρχίζει ένας εμφύλιος με μίση και πάθη και που θα σκορπίσει και στις δύο παρατάξεις τον όλεθρο και τη συμφορά.

³ Δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν πως λίγα χρόνια μετά τη φυγή του Ισίδωρου στη Ρώμη η σύνοδος Ρώσων επισκόπων τοποθέτησε τον Ιωνά ως μητροπολίτη Ρωσίας. βλ. С.Г.Пушкарев. Обзор русской истории. Нью-Йорк. 1953.σ. 135. Ωστόσο η ενέργεια αυτή δεν είναι παρά μία μάταιη προσπάθεια των Ρώσων να εμφανίσουν την απόσπασή τους ως Εκκλησία της Μόσχας πριν από την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Μία από τις πολλές διαψεύσεις είναι πως στην επιτιμητική επιστολή της πνευματικής ηγεσίας της Ρωσίας προς τον Σεμιάκα στα 1447 ο Ιωνάς όχι μόνο, όπως πρώτα, αναφέρεται ως επίσκοπος του Ριαζάν, αλλά κατέχει στην ιεραρχία την Τρίτη θέση μετά τον Εφρέμ του Ροστόβ και τον Αβραάμ του Σούζνταλ. βλ. Я.С.Лурье. Иона, епископ Рязанский. Словарь книжников и книжности древней Руси. Вып. 2. Часть 1. Наука. Ленинград 1988. σ.423, πρβλ. Χρ. Λασκαρίδη. Μάξιμος ο Γραικός και οι εκκλησιαστικές επιδιώξεις της Μόσχας. Θεσσαλονίκη 1991. σ. 200-211.

⁴ Памятники Литературы Древней Руси XIV-XV вв., σ. 504-521, όπου περιλαμβάνονται τα γεγονότα σχετικά με την τύφλωση το Βασιλείου Β΄. Ανάλυση των γεγονότων βλ. επίσης: О.В.Творогов, Древняя Русь, о.п., σ. 80-87· Л.В.Черепнин. Образование русского централизованного государства в XIV-XV вв., Москва 1950. σ.743-772. 787-808· И.Б. Греков, Ф.Ф. Шахматов. Мир истории. Москва 1988, σ. 256-269.

⁵ Με μεγάλη θλίψη για τις φιλονικίες και τις χωριστικές τάσεις στη Ρωσία ο χρονογράφος του Τβερ παρατηρεί: «Όλοι είμαστε ένα γένος και φυλή του Αδάμ. Βασιλιάδες και άρχοντες, βογιάροι και ευγενείς, έμποροι, βιοτέχνες και εργάτες είμαστε ένα γένος και φυλή του Αδάμ. Αυτό το λησμονούμε και καθώς απομακρυνόμαστε από τις εντολές του Θεού και την ειλικρινή αγάπη προς τον πλησίον εχθρευόμαστε ο ένας τον άλλο, φθονούμε, προκαλούμε έριδες και αλληλοτρωγόμαστε». βλ. С.Г.Пушкарев, Обзор русской истории, σ.136.

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

Μέρος Τέταρτο

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ

074-077 2011

RECEIVED THE NATIONAL ARCHIVES

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΒΙΑΣ

Ιβάν Γ΄ ο Μέγας(1462-1505): ο πραγματικός ιδρυτής του Κράτους της Μοσχοβίας.

- -από μικρός είχε κάποιες όχι ευχάριστες εμπειρίες.
- επιδιώκει λύσεις με πολιτικά μέσα και όχι με τη δύναμη των όπλων

Σε ηλικία είκοσι χρόνων αναλαμβάνει την ηγεμονία ο Ιβάν Γ΄, ένα άτομο που από μικρό παιδί γνώρισε τις δολοπλοκίες, τα απρόσμενα της πολιτικής, τη φυλακή και τις διώξεις. Χαρακτηρίζεται ως άτομο συνετό και διορατικό που κινείται με επιδεξιότητα και σύνεση. Κατά την εκτίμηση του Μάρξ ο Ιβάν είναι ένας έμπειρος πολιτικός με μακιαβελικές τάσεις που περισσότερο προτιμά να κινείται στο πεδίο της διπλωματίας από ότι στο πεδίο των μαχών. Ο τελευταίος χαρακτηρισμός έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί συνήθως ο Ιβάν, αν και χάρη εντυπώσεων και προς εκφοβισμό των αντιπάλων του κινούσε μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις, ωστόσο πετύχαινε τους στόχους με τη διπλωματία, χωρίς πολύνεκρες μάχες.

ο Ιβάν καταπνίγει κάθε αντίσταση

- -επιβάλλεται με σκληρά μέσα για να μην αμφισβητείται από κανένα.
- στην ηγεμονία του εκλείπουν σιγά-σιγά οι κληρούχοι ηγεμόνες.
- πρώτα χρησιμοποιεί την πειθώ και μετά τη βία.
- οι διαφωνούντες καταφεύγουν στη Λιθουανία.

Ο Ιβάν για τη συγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια του και την εδαφική επέκταση της ηγεμονίας συνέχισε με μεγάλη επιτυχία την πολιτική του πατέρα του. Χαρακτηριστικό είναι πως μέχρι τα τέλη της ηγεμονίας του σε όλη την επικράτεια εκλείπουν μια για πάντα οι κληρούχοι ηγεμόνες. Ορισμένα από αυτά τα εδάφη πέρασαν στην εξουσία του μετά τον θάνατο των κατόχων τους, ενώ τα υπόλοιπα πάρθηκαν με την άσκηση βίας.

Ο Ιβάν, καθώς κατά τις αθρόες αυτές προσαρτήσεις χρησιμοποιούσε ως βασικό όπλο πάντα τη διπλωματία, δεν συνάντησε σοβαρές αντιδράσεις ούτε από μέρους του πληθυσμού. Όσο για τους βογιάρους, αυτοί προσχωρούσαν

στην υπηρεσία του μεγάλου ηγεμόνα με ευχαρίστηση, ενώ οι διάφοροι ηγεμόνες ή αποδέχονταν την εξουσία του ως «υπηρεσιακοί ηγεμόνες» ή κατέφευγαν στη γειτονική Λιθουανία.

νέες προσαρτήσεις

Με αυτό το πνεύμα και κάτω από αυτή την τακτική:

- 1463: το Γιαροσλάβλ.
- 1472: το Περμ.
- 1474: πωλείται το υπόλοιπο του Ροστόβ.
- 1478: υποκύπτει το Νοβγκορόντ.
- 1485: το Τβερ.
- 1489: τα εδάφη της Βιάτκα(βορειοανατολικά του Μ. Νοβγκορόντ)

1) Στα 1463 πραγματοποιείται η προσάρτηση της ηγεμονίας του Γιαροσλάβλ, όπου οι ηγεμόνες χάνουν την ατομική τους ανεξαρτησία και περνούν στην κατηγορία των «υπηρεσιακών» ηγεμόνων, το πρώτο και τελευταίο σκαλοπάτι της υποτέλειας.

2) Στα 1472 υποτάσσονται τα εδάφη του Πέρμ, μία απέραντη περιοχή στον βορρά, ανάμεσα στο Αρχανγγέλσκ και τα Ουράλια.

3) Στα 1474 οι ηγεμόνες του Ροστόβ πωλούν στη Μόσχα το δεύτερο μισό της ηγεμονίας τους, καθώς το πρώτο μισό, ήδη το είχε αγοράσει ο Βασίλειος ο Σκοτεινός.

4) Στα 1478, ύστερα από σθεναρή αντίσταση των κατοίκων, υποκύπτει και το Μεγάλο Νοβγκορόντ, ένα από τα λίγα ακόμη προπύργια της ελεύθερης σκέψης και της ανθρώπινης βούλησης.

5) Στα 1485, ύστερα από εχθρότητα δύο αιώνων, έρχεται η σειρά του παλαιού μεγάλου αντίπαλου της Μόσχας και διεκδικητή της εξουσίας, του Τβερ.

6) Στα 1489 υποτάσσονται τα εδάφη της Βιάτκα¹, βορειοανατολικά του Μεγάλου Νοβγκορόντ.

- -εκτός ηγεμονίας παραμένουν: Πσκοβ, Σμολένσκ, Ριαζάν, Σεβέρνι-Νοβγκορόντ, Βολσκ-Λάμσκι.

Έξω από τη δικαιοδοσία του Ιβάν παραμένουν ακόμη οι ηγεμονίες Πσκοβ, Σμολένσκ, Ριαζάν, Σεβέρνι-Νοβγκορόντ και Βολσκ-Λάμσκι, νοτιοδυτικά του Δημητρόβ.

η πάλη με το Νοβγκορόντ(1471)

- 15^{ος} αι.(αρχές):
-Μόσχα και Λιθουανία επιδιώκουν να έχουν στη σφαίρα της επιρροής των την πόλη-κράτος Νοβγκορόντ.
-1471: αρχίζουν οι έντονες πιέσεις από τη Μόσχα.
-τα δύο ρεύματα.

Οι μεγάλες προστριβές της Μόσχας με την εμπορική πόλη-κράτος του Νοβγκορόντ, όπου την πολιτική δύναμη την είχε ο λαός και όχι ο ηγεμόνας, κυρίως αρχίζουν το 1471. Ήδη από τις αρχές του 15^{ου} αιώνα Μόσχα και Λιθουανία προσπαθούν με κάθε τρόπο να επιβάλουν τη θέλησή τους στο Νοβγκορόντ και ο ανταγωνισμός αυτός δημιουργεί δύο αντίθετα ρεύματα, όπου το ένα συνεργάζεται με τη Μόσχα και το άλλο με τη Λιθουανία.

οι κινήσεις των φιλολιθουανών

- -η οικογένεια Μπορέτσκι ηγείται της κίνησης για μία προσέγγιση με την Λιθουανία.

Της παράταξης που διάκειται φιλικά προς τη Λιθουανία ηγείται μία από τις πιο γνωστές αρχοντικές οικογένειες του Νοβγκορόντ με μεγάλη δύναμη και είναι αυτή του Ισαάκ Μπορέτσκι. Η Μάρθα, χήρα του Ισαάκ και τα παιδιά της προσέρχονται στη συνάθροιση του λαού και δηλώνουν ότι δεν θέλουν να ανήκουν στον μεγάλο ηγεμόνα της Μόσχας, δεν θέλουν να καλούνται πατρογονικό του κτήμα, τέλος ότι, καθώς είναι ελεύθεροι άνθρωποι του Νοβγκορόντ, θέλουν να ταχθούν στο πλευρό του Καζίμιρ Δ΄(1447-1492), βασιλιά της Πολωνίας και μεγάλου ηγεμόνα της Λιθουανίας.

- 1471:
-αυτό το κλίμα φιλίας προς τη Λιθουανία κάνει τη Μόσχα να εκστρατεύσει κατά του Νοβγκορόντ.
-συμμετέχει η δύναμη των Τατάρων.

Οι δηλώσεις και οι κινήσεις αυτές μιας πολύ μεγάλης μερίδας του Νοβγκορόντ δίνουν την ευκαιρία τον Ιούνιο του 1471 στον ίδιο τον Ιβάν, που συνοδεύεται από τα αδέλφια του Ανδρέα τον Μεγάλο, Γιούρι και Μπορίς, από τον ηγεμόνα της Βερέγια Μιχαήλ Αντρέεβιτς, καθώς και από ένα ισχυρό σώμα Τατάρων, να ξεκινήσει από τη Μόσχα κατά του Νοβγκορόντ

ωμή βία προς καταστολή κάθε αντίστασης(1471)

- -διαπράττονται ωμότητες από την πλευρά της Μόσχας.
-αποκεφαλίζονται οι πρωταίτιοι.

Τα στρατεύματα της Μόσχας επέδειξαν μία αχαράκτηριστη ωμότητα, καθώς ύστερα από εντολή του Ιβάν υποχρέωσαν τους ίδιους τους αιχμαλώτους να βγάλουν και να ξεριζώσουν ο ένας του άλλου τα μάτια, τα αυτιά και τα δόντια. Φυσικά προς παραδειγματισμό αποκεφάλισαν τον Δημήτριο Ισαάκοβιτς

- οι αιχμάλωτοι οδηγούνται στη Μόσχα.
- υπογράφεται ειρήνη.
- περιορίζονται οι ελευθερίες της πόλης.
- το Νοβγκορόντ: μοσχοβίτικη επαρχία.
- πρόστιμο: 15.500 αργυρά ρούβλια.

Μπορέτσκι και τον Βασίλειο Σελεζνόβ, που ήσαν επικεφαλής της Λιθουανικής παράταξης. Ένας μεγάλος αριθμός αιχμαλώτων οδηγήθηκε στη Μόσχα. Από αυτούς οι βογιάροι ρίχτηκαν για πάντα στη φυλακή, ενώ οι απλοί πολίτες πήραν και πάλι τον δρόμο της επιστροφής. Η συνθήκη ειρήνης, που υπογράφηκε στο χωριό Κοροστίν, όχι μόνο περιόρισε την ανεξαρτησία της πόλης, αλλά στην πραγματικότητα την κατέταξε στα κανονικά εδάφη της μοσχοβίτικης ηγεμονίας. Με τη συνθήκη αυτή το Νοβγκορόντ κατέβαλε και το πρόστιμο των δεκαπεντέ-μισι χιλιάδων αργυρών ρουβλιών.

επίσκεψη αβροφροσύνης

- 1475:
- επίσκεψη αβροφροσύνης από τον Ιβάν για να κερδίσει τη συμπάθεια των κατοίκων.

Στα τέλη του 1475 ο Ιβάν επισκέπτεται για περισσότερο από δύο μήνες το Νοβγκορόντ. Συμμετέχει σε επίσημα δείπνα που πραγματοποιούνται προς τιμή του και τα ανταποδίδει με την ίδια επισημότητα, δέχεται παράπονα και προτάσεις, κρίνει, εκδικάζει και καταδικάζει διάφορες υποθέσεις και όλα αυτά γίνονται για να κερδίσει τη συμπάθεια του λαού.

και νέα αντίδραση κατά της Μόσχας

- 1477:
- νέα εκστρατεία του Ιβάν για να καταπνίξει τα φιλολιθουανικά αισθήματα.
- πρεσβεία με τον αρχιεπίσκοπο προς τον Ιβάν για ειρήνη.

Και ενώ ο Ιβάν όλο αυτό τον καιρό προσπαθεί να κερδίσει τη συμπάθεια του λαού, που πλήγωσε την υπερηφάνεια και περιόρισε τα δικαιώματά του, οι βογιάροι του Νοβγκορόντ και πάλι αρχίζουν να έχουν επαφές με τη Λιθουανία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες τον Οκτώβριο του 1477, με το πρόσχημα ότι το Νοβγκορόντ καταπάτησε τον «όρκο που έδωσε επί του Τιμίου Σταυρού», ο στρατός της Μόσχας και πάλι παίρνει τον δρόμο για να τιμωρήσει αυτούς που αποκρούουν την υποταγή. Στις 23 Νοεμβρίου, καθώς ο Ιβάν βρίσκεται με πολυάριθμο στρατό καθοδόν, έξω από το νεκροταφείο Σίτινο, τον συναντά ο αρχιεπίσκοπος Θεόφιλος με όλους τους προύχοντες και τους εκπροσώπους λαϊκών σωματείων του Νοβγκορόντ για συζητήσεις.

κατάργηση όλων των ελευθεριών(10 Ιανουαρίου1478)

- **1478:**
- κατάργηση όλων των ελευθεριών.
- όχι εξωτερική πολιτική.
- η καμπάνα που καλούσε τον λαό στις συνελεύσεις μεταφέρεται στη Μόσχα.

Στην πορεία αυτών των συζητήσεων ο μεγάλος ηγεμόνας είναι ανυποχώρητος, πράγμα που αναγκάζει τον αρχιεπίσκοπο να δεχτεί την πλήρη κατάργηση όλων των ελευθεριών και των δικαιωμάτων τους, όπως ήταν η άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Προς επιβεβαίωση όλων αυτών ο Ιβάν πήρε μαζί του στη Μόσχα και την καμπάνα που καλούσε τους κατοίκους της πόλης στις γενικές συνελεύσεις, το σύμβολο αυτό της ανεξαρτησίας, των δικαιωμάτων και της ελεύθερης σκέψης για τον λαό του Νοβγκορόντ.

Νοβγκορόντ: μία άσημη πόλη(1478)

- Νοβγκορόντ:
- επαρχία της μοσχοβίτικης ηγεμονίας.
 - διώξει, μετοικεσίες, αποδράσεις στη Λιθουανία.

Με τα μέτρα αυτά το Νοβγκορόντ άρχισε να γίνεται μία άσημη επαρχιακή πόλη της μοσχοβίτικης ηγεμονίας, καθώς όσες αρχοντικές οικογένειες και όσοι από τους βογιάρους δεν κατέφυγαν στη Λιθουανία γνώρισαν τα δεινά της μετοικεσίας και οι περιούσιες τους μοιράστηκαν στους Μοσχοβίτες

η σειρά του Τβερ(1485)

- **1485:**
- η σειρά του Τβερ.
- αφορμή η προσέγγιση του Μιχαήλ με την Πολωνία στα 1483.

Σύντομα, μετά την πτώση του Νοβγκορόντ, στα 1485 έρχεται και η σειρά του Τβερ. Η προσφιλής πλέον στους Μοσχοβίτες κτηματίες τακτική καταπάτησης των κτημάτων των κατοίκων του Τβερ όξυνε τις ήδη τεταμένες σχέσεις ανάμεσα στις δύο από παλαιά αντίπαλες πόλεις. Τα πράγματα περιπλέκονται όταν στα 1483 ο ηγεμόνας Μιχαήλ Μπορίσοβιτς συνάπτει συμφωνία με τον βασιλιά της Πολωνίας Καζίμιρ Δ΄.

παράδοση άνευ όρων (8 Σεπτεμβρίου 1485)

- **1485:**
- ο Ιβάν ο Νέος πολιορκεί το Τβερ και λεηλατεί τα περίχωρα.
- οι βογιάροι προσχωρούν στη Μόσχα.

Στις 8 Σεπτεμβρίου του 1485 με το πρόσχημα της καταπάτησης της συμφωνίας, καθώς στα χέρια των ανθρώπων της Μόσχας έπεσαν κάποια γράμματα του Μιχαήλ προς τον Καζίμιρ, ο Ιβάν με τον γιο του Ιβάν τον Νέο πολιορκεί το Τβερ, αφού προηγουμένως λεηλατεί και κατακαίγει τα προάστια. Μάχη δεν

δόθηκε, γιατί οι περισσότεροι από τους βογιάρους πρόδωσαν τον Μιχαήλ και πέρασαν στο πλευρό της Μόσχας.

ο δρόμος προς τον δεσποτισμό

- ο Μιχαήλ του Τβερ καταφεύγει στη Λιθουανία(1485).
- ο Ιβάν ο Νέος στη θέση του Μιχαήλ.
- με την πτώση και αυτού του φρουρίου αντίστασης γίνεται έκδηλος ο δεσποτισμός της Μόσχας.

Ο Μιχαήλ μόλις την τελευταία στιγμή, ύστερα από αυτή την προδοσία, κατόρθωσε να διαφύγει στη Λιθουανία και το πρωί της επόμενης ημέρας ηγεμόνες και βογιάροι του Τβερ, με επικεφαλής τον επίσκοπο της πόλης Βασιάν, βγήκαν προς προϋπάντηση του μεγάλου ηγεμόνα και του παρέδωσαν την πόλη. Στη θέση του Μιχαήλ ο Ιβάν τοποθέτησε τον γιο του Ιβάν τον Νέο. Έτσι έπεσε ένα ακόμη προπύργιο που για δύο περίπου αιώνες αντιστάθηκε με κάθε τρόπο στην ισοπέδωση που υιοθέτησε η Μόσχα.

οι σχέσεις με τους Τατάρους

- -ο Ιβάν υιοθετεί μία στάση που δείχνει ότι είναι ανεξάρτητος.
- όμως πάντα ζει κάτω από τον φόβο μίας επίθεσης του χάνου.

Στις σχέσεις του με τους Τατάρους ο Ιβάν προσποιείται τον αδιάλλακτο και θέλει να δείξει πως είναι ανεξάρτητος και κύριος της κατάστασης, αλλά στην πραγματικότητα, αν και η παρακμή της Ορδής ήταν πια γεγονός, η απειλή από την πλευρά του χάνου ήταν κάτι που διαρκώς απασχολούσε και τρόμαζε τον Ρώσο ηγεμόνα.

τα νέα χανάτα

- οι διαμάχες στα εσωτερικά της Ορδής παίρνουν έκταση.
- δημιουργούνται 4 χανάτα:
- α)του Καζάν(1438),

Φυσικά αυτή είναι η περίοδος της οριστικής παρακμής για την Ορδή, η οποία, μετά την ήττα του Τοχταμής από τον Ταμερλάνο στα 1395, διασπάται σε τέσσερα βασίλεια ή χανάτα. Αυτά είναι:

α) στα 1438 το χανάτο του Καζάν στον μέσο ρου νότια του Βόλγα,

- β)της Κριμαίας(1443),

β) στα 1443 το χανάτο της Κριμαίας που στα 1449 καθίσταται τελείως ελεύθερο,

γ) του Ασπραχάν(15^{ος} αι. μέσα),
δ) του Κασίμοβ(1452).

- -το Σαράι ως Μεγάλη πλέον Ορδή θα επιζήσει μέχρι το 1502

γ) στα μέσα του 15^{ου} αιώνα το χανάτο του Ασπραχάν,

δ) στα 1452 το βασίλειο του Κασίμοβ στην περιοχή του κάτω Οκά.

Ύστερα από τη διάσπαση αυτή, το τμήμα που με έδρα το Σαράι θα επιζήσει μέχρι το 1502, καλείται πλέον Μεγάλη και όχι Χρυσή Ορδή.

προσπάθεια κατάληψης του Καζάν(1468)

- η Μόσχα σε πρώτη φάση προσπαθεί να τα θέσει υπό τον έλεγχό της και στη συνέχεια να τα υποτάξει.
- 1468: Κασίμ και Ομπολένσκι εκστρατεύουν κατά του Καζάν.

Πολλές φορές οι ηγεμόνες της Μόσχας επιχείρησαν να υποτάξουν αυτά τα χανάτα ή να τοποθετήσουν τον χάνο της αρεσκείας τους, γιατί αυτά, καθώς αναπτύσσονταν στα νότια της ηγεμονίας, αποτελούσαν πάντα τη μεγαλύτερη απειλή. Έτσι στα 1468 ο Κασίμ, γιος του βασιλιά του χανάτου Κασίμοβ, και ο βοεβόδας του μεγάλου ηγεμόνα Στρίγκα Ομπολένσκι εκστρατεύουν ενάντια του Καζάν. Η εκστρατεία δεν είχε επιτυχία και τα σχέδια του νεαρού Κασίμ να γίνει βασιλιάς του Καζάν ναυαγούν.

μεγάλες απώλειες

- -μεγάλες οι απώλειες της Μόσχας.
- τους αποδεκάτισαν: το δριμύ ψύχος και οι αντεπιθέσεις των Τατάρων.

Τα στρατεύματα της Μόσχας αποδεκατίζονται κατά την επιστροφή, καθώς το Φθινόπωρο ήρθε με πολλές βροχές και παγετώνες. Τα άλογα πέθαιναν από τα κρύα και οι άνθρωποι από την πείνα. Σα να μην έφθανε αυτό, κατά την υποχώρηση, είχαν και τις επιθέσεις των Τατάρων του Καζάν.

ο φόβος των αντιποίνων

- -φόβοι κατάληψης των πόλεων: Νίζνι-Νοβγκορόντ, Γκάλιτς, Κοστρομά και Μουρόμ.
- 1469: νέα επίθεση της Μόσχας.

Οι ανησυχίες της Μόσχας μεγάλωναν, γιατί όλοι φοβόντουσαν επίθεση των Τατάρων στις πόλεις: Νίζνι-Νοβγκορόντ, Γκάλιτς, Κοστρομά και Μουρόμ. Ευτυχώς οι φόβοι τους δεν επαληθεύτηκαν. Την επόμενη χρονιά(1469), ο Ιβάν επανέλαβε την επίθεση κατά των Τατάρων και είχε επιτυχία, καθώς τα στρατεύματά του κινήθηκαν με πλοiάρια.

νέες εκστρατείες

-πετυχημένη εκστρατεία του 1487 και αποτυχημένη του 1506.

Με μία άλλη εκστρατεία στα 1487 η Μόσχα καταλαμβάνει το Καζάν και τοποθετεί ως χάνο τον Μουχαμέτ-Εμίν. Στα 1506, καθώς η Μόσχα δεν ελέγχει τους χάνους που ανέρχονται στην εξουσία, ο Βασίλειος Γ΄ στέλνει τον αδελφό του Δημήτριο με πολυάριθμο στρατό για να επιβάλει τη θέληση του μεγάλου ηγεμόνα. Τα στρατεύματα της Μόσχας είχαν μεγάλες απώλειες. Μεταξύ των νεκρών ήσαν και αρκετοί βοεβόδες, όπως ο πατέρας του πρίγκιπα Ανδρέα Κούρμπσκι. Στα 1530 μία άλλη εκστρατεία της Μόσχας κατά του Καζάν καταλήγει σε πλήρη αποτυχία με βαριές απώλειες. Οι Μοσχοβίτες μέχρι το 1552 πραγματοποίησαν και άλλες εκστρατείες ενάντια στο Καζάν, αλλά πάντα νικούσαν οι Τάταροι.

-Καζάν: επαρχία της Μόσχας(1552)

-1552: -το Καζάν
επαρχία της Μόσχας.

Τελικά, ύστερα από δύο αποτυχημένες εκστρατείες και από τον Ιβάν τον Τρομερό (η μία στα 1548 και η άλλη στα 1550), το Καζάν υποτάσσεται στις 2 Οκτωβρίου 1552 και αποτελεί επαρχία πλέον της μοσχοβίτικης ηγεμονίας.

- 1556:
-υποκύπτει και το χανάτο του Αστραχάν.
- -υποτελής και ο Νογκάι με το χανάτο της Σιβηρίας.

Μετά από τέσσερα χρόνια, στα 1556, τα ρουσικά στρατεύματα καταλαμβάνουν το Αστραχάν και ο χάνος γίνεται υποτελής της Μόσχας. Υποτελής στον μεγάλο ηγεμόνα γίνεται και ο χάνος Νογκάι, ο οποίος ήταν εγκατεστημένος στις στέπες ανατολικά του Βόλγα, από την Κασπία μέχρι τα Ουράλια. Αυτό το χανάτο του Νογκάι στην πραγματικότητα ήταν ένα πέμπτο χανάτο, το χανάτο της Σιβηρίας από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα.

το χανάτο της Κριμαίας

- 1475:
-το χανάτο της Κριμαίας: υποτελής στον σουλτάνο.
- 1502: κατάλυση της Μεγάλης Ορδής από το χανάτο της Κριμαίας.

Το χανάτο της Κριμαίας με χάνο τον Μεγκλί Γκιρέι(1468-1515) περνώντας στα 1475 κάτω από την κυριαρχία της Τουρκίας θα είναι αυτό που όχι μόνο στα 1502 θα δώσει το τελειωτικό χτύπημα στην ίδια τη Μεγάλη Ορδή, αλλά και το χανάτο που για περισσότερο από τρεις αιώνες θα αποτελεί τη σοβαρότερη

- η Κριμαία για τρεις αιώνες θα είναι ο φόβος και ο τρόμος της Ρωσίας.
- ληστρικές επιδρομές στα 1515 και στα 1521 1783:
- και η Κριμαία γίνεται επαρχία της Μόσχας.

απειλή κατά της Ρωσίας. Οι Μοσχοβίτες ηγεμόνες πολλές φορές θα επιδιώξουν κάποια προσέγγιση, για να γλιτώσουν από τις φονικές επιθέσεις ενός πράγματι επικίνδυνου γείτονα και στη συνέχεια να τον χρησιμοποιήσουν κατά των Πολωνών και των Λιθουανών. Τελικά όμως –εκτός από το 1506 που χρησιμοποίησαν τους Τατάρους της Κριμαίας κατά της Λιθουανίας- δεν μπόρεσαν να συνεργαστούν μαζί τους. Ληστρική επιδρομή των Τατάρων της Κριμαίας σημειώθηκε και κατά το 1515, αλλά η φονικότερη και η πλέον ταπεινωτική για τους Ρώσους ήταν αυτή του 1521. Και μόνο στα 1783, ύστερα από πολλούς αγώνες το χανάτο αυτό θα γίνει μία νέα επαρχία της Ρωσίας.

ο Αχμέτ βαδίζει κατά της Μόσχας(1480:Άνοιξη)

- 1480(Άνοιξη)
- ο Αχμέτ βαδίζει κατά της Μόσχας, γιατί ο Ιβάν Γ΄ από το 1472 δεν καταβάλλει φόρο.
- επαφές του Αχμέτ με τον Καζίμιρ Δ΄.

Αργά την Άνοιξη του 1480 ο χάνος της Μεγάλης Ορδής Αχμέτ, ένας ακόμη από τους εγγονούς του Τοχταμής, με μια επιβλητική στρατιά που συμμετέχουν όλοι οι πρίγκιπες και οι αξιωματούχοι του Σαραγιού, αφού προηγουμένως ήλθε σε μυστική συμφωνία με τον βασιλιά της Πολωνίας Καζίμιρ Δ΄, βαδίζει κατά της ηγεμονίας της Μόσχας με την αιτιολογία ότι ο Ιβάν Γ΄ από το 1472 δεν του κατέβαλε τον φόρο.

οι δύο αντίπαλοι παίρνουν θέση(1480:Ιούνιος)

- από τον Ιούνιο ο Αχμέτ στη δεξιά όχθη του Οκά.
- μέσα σε ένα μήνα στην αριστερή όχθη οι Μοσχοβίτες
- ακολουθούν α αψιμαχίες
- ο Ιβάν στην Κολομνά.

Τον Ιούνιο ήδη κάποιες δυνάμεις του Αχμέτ ακροβολίζονται στη δεξιά όχθη του Οκά, ενώ το βασικό τμήμα του στρατεύματος μέχρι τον Σεπτέμβριο διάγει νομαδικό βίο στη βόρεια περιοχή του Δον. Μέχρι τις 23 Ιουλίου αναπτύσσονται και οι δυνάμεις του Ιβάν στην αντίπερα όχθη, ενώ ο ίδιος με τον κύριο όγκο του στρατεύματος εδρεύει στην Κολομνά. Για δύο περίπου μήνες, μέχρι τα τέλη του Σεπτεμβρίου, πραγματοποιούνται κάποιες αψιμαχίες, καθώς οι Τάταροι θέλουν να δοκιμάσουν τις προθέσεις, αλλά και τον βαθμό αντίστασης των Ρώσων σε κάποια περάσματα του Οκά. Εδώ διαπιστώνεται ότι τα αρκεβούζια των Ρώσων είναι

αποτελεσματικά και προκαλούν σημαντικές ζημιές στον εχθρό.

ο Ιβάν καταφεύγει στη Μόσχα(1480: 30 Σεπτέμβριος.)

-ο Ιβάν από την Κολομνα στη Μόσχα.
-η Σοφία με το θησαυροφυλάκιο στο Μπελοόζερο.

Στις 30 Σεπτεμβρίου ο Ιβάν αφήνει την Κολομνά και μεταβαίνει στη Μόσχα για να προπαρασκευάσει την άμυνα της πόλης, οπότε για πρόσθετους λόγους ασφαλείας στέλνει τη Σοφία Παλαιολογίνα μαζί με το θησαυροφυλάκιο βόρεια, στο Μπελοόζερο.

ο Αχμέτ παίρνει θέση στον ποταμό Ουγκρά

-ο Αχμέτ σιγά-σιγά μετακινείται προς τον π. Ουγκρά και αναζητάει πέρασμα για να φθάσει στη Μόσχα.

Την ίδια περίοδο και ο Αχμέτ, κάνοντας παραπλανητικούς ελιγμούς, μετακινεί συνεχώς τα συντάγματά του δυτικά της Καλούγκα και φθάνει στον συνοριακό ποταμό Ρωσίας-Λιθουανίας Ουγκρά, που χύνεται στον Οκά, και προσπαθεί να βρει ένα πέρασμα για να φθάσει αιφνιδιαστικά στη Μόσχα.

οι φόβοι του Ιβάν

• -ο Ιβάν πανικοβλημένος δεν ξέρει πώς να ενεργήσει.
-οι βογιάροι τον πιέζουν για ειρήνη, και
-ο κλήρος(μητροπ. Γερρόντιος) με τον λαό ζητούν να φανεί αντάξιος των περιστάσεων.
-«Ποσλάνιε να Ουγκρού» από τον επίσκοπο Βασσιανό του Ροστόβ.

Ο Ιβάν έχει πανικοβληθεί. Οι πλούσιοι βογιάροι αυτή τη σύγκρουση δεν την θέλουν και προσπαθούν να πείσουν τον ηγεμόνα να ειρηνεύσει με τον Αχμέτ. Από την άλλη είναι ο κλήρος με τον λαό που, βλέποντας να αμφιταλαντεύεται, τον ωθούν σε μία αναμέτρηση με τον εχθρό. Ανάμεσα στον κλήρο πρωτοστατεί ο μητροπολίτης Γερρόντιος, αλλά και ο γηραιός επίσκοπος του Ροστόβ Βασσιανός, πνευματικός του ηγεμόνα, ο οποίος μάλιστα του απευθύνει μία μακροσκελή επιστολή γνωστή ως: «Πασλάνιε να Ουγκρού» και τον προτρέπει να φανεί όχι μόνο αντάξιος των περιστάσεων, αλλά και του προπάππου του, μεγάλου κνιάζου Δημητρίου Ντονσκόι, και να συντρίψει τον «άθεο βασιλιά των Αγαρηνών, έχοντας την πεποίθηση ότι βαδίζει όχι κατά πραγματικού βασιλιά, αλλά κατά ενός ληστή, ενός άγριου θηρίου και ενός άθεου».

ο Ιβάν ο Νέος κρατά την αντίπερα όχθη του Ουγκρά (1480: Νοέμ)

-ωστόσο ο Ιβάν ο Νέος, παρά τις πιέσεις του πατέρα του να επιστρέψει με τον στρατό στη Μόσχα, εμποδίζει στον Αχμέτ να περάσει τον π. Ουγκρά.

-ο Ιβάν στο Κρεμενέτς μακριά από το μέτωπο

Όλο αυτό το διάστημα ο γιος του μεγάλου ηγεμόνα Ιβάν ο Νέος, παρά τις αυστηρές εντολές του πατέρα του να γυρίσει στη Μόσχα με τον στρατό, εμποδίζει τον Αχμέτ να διασχίσει τον Ουγκρά. Ύστερα από όλα αυτά και ο ίδιος ο Ιβάν, κάτω από την κατακραυγή του λαού και του κλήρου να επιστρέψει στο μέτωπο, φθάνει στις 11 Νοεμβρίου στο οχυρό Κρεμενέτς, που βρίσκεται στον δρόμο της Μόσχας για την Καλούγκα. Ωστόσο για λόγους ασφαλείας παραμένει μακριά από το μέτωπο.

Ουγκρά: μία καθοριστική μάχη που δεν δόθηκε ποτέ (1480:Νοέμ.)

- -οι κακουχίες και οι χαμηλές θερμοκρασίες υποχρεώνουν τον Αχμέτ να υποχωρήσει.

- -η Μόσχα κερδίζει μία σημαντική μάχη που δεν έδωσε ποτέ.

-1481: ο Αχμέτ δολοφονείται από τους πολιτικούς του αντιπάλους, τους Νογκάι.

-εδώ, στον ποταμό Ουγκρά ουσιαστικά τελειώνει ένας ζυγός που άρχισε πριν από 240 χρόνια.

Καθώς οι πρώιμες παγωνιές πάγωσαν τα νερά του Ουγκρά και όλοι πίστευαν πως οι Τάταροι θα περνούσαν στην βόρεια πλευρά, ξαφνικά ο Αχμέτ άρχισε την υποχώρηση και πήρε τον δρόμο της επιστροφής. Πιθανόν αυτό να οφειλόταν στο γεγονός ότι επί τόσους μήνες αναμονής τα στρατεύματα κουράστηκαν και καθώς ήσαν κακοντυμένα, ξυπόλητα, πληγωμένα και τα άλογά τους χωρίς επίσαγμα δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν από τη μια τον αντίπαλο και από την άλλη το δριμύτατο ψύχος.

Τον επόμενο χρόνο(1481) ο Αχμέτ δολοφονήθηκε από τους αντιπάλους του, τους Νογκάι, οι οποίοι μέχρι τις αρχές του 15^{ου} αιώνα ανήκαν στην Ορδή και στη συνέχεια ζούσαν νομαδικά στα εδάφη που περιλαμβάνονται μεταξύ Κασπίας και Ουραλίων. Έτσι άδοξα κατέρρευσε ο ζυγός των Τατάρων που για 240 χρόνια καταδυνάστευσε τη ρωσική γη.

αντιδράσεις από τα αδέλφια του(1480, Φεβρουάριος)

- -1480:

Ανδρέας και Μπορίς: αρνούνται να υποταχθούν στον Ιβάν.

-άκαρπες επαφές με τον Καζιμίρ της Πολωνίας.

Αν και τα σκληρά μέτρα του Ιβάν Γ΄ προς τους «κληρούχους ηγεμόνες» σήμαιναν το τέλος τους, ωστόσο τον Φεβρουάριο του 1480 δύο από τα αδέλφια του, ο Ανδρέας ο Μεγάλος και ο Μπορίς, αρνούνται κατηγορηματικά να υπηρετήσουν τον ανεπιθύμητο κυρίαρχο και με άνθρωπο της εμπιστοσύνης τους έρχονται σε μυστική επικοινωνία με τον βασιλιά της Πολωνίας

Καζιμίρ Δ'. Αμέσως οι απεσταλμένοι του μεγάλου ηγεμόνα προσπαθούν με κάθε τρόπο να τους ειρηνεύσουν και αυτό το πετυχαίνουν μόνο κατά το Φθινόπωρο, όταν ο Καζιμίρ τους γνωστοποιεί τελικά ότι αυτό που μπορούσε να κάνει για χάρη τους ήταν να δεχθεί τις οικογένειές τους στο Βιτέμπσκ και τίποτε περισσότερο.

οι συνέπειες(1491)

- **1491:**
-ο Ανδρέας ο Μεγάλος φυλακίζεται ως συνωμότης.
-τα παιδιά του τελούν υπό περιορισμό.

Όλοι θέλησαν να λησμονήσουν αυτό το περιστατικό όχι όμως και ο Ιβάν, ο οποίος ένδεκα χρόνια μετά, στα 1491, όταν ο Ανδρέας ο Μεγάλος τον επισκέπτεται στη Μόσχα, αυτός τον φυλακίζει με την κατηγορία ότι είχε συνωμοτικές σχέσεις με τον βασιλιά της Πολωνίας, ενώ τα παιδιά του, Ιβάν και Δημήτριο, που βρίσκονταν στο Περεγιασλάβλ, τα θέτει υπό περιορισμό. Ο Αντρέας πέθανε στα 1493 στη φυλακή, ενώ η πατρογονική του κληρονομιά, η ηγεμονία του Ουγκλίτς, δημεύτηκε.

οι ηγεμόνες της Λιθουανίας με το μέρος της Μόσχας(1490)

- **1490**
-ηγεμόνες της Αν. Λιθουανίας αναγνωρίζουν την εξουσία της Μόσχας.
• -η συσπείρωση της «ρωσικής γης» παίρνει «εθνικοθρησκευτικό χαρακτήρα».
• -οι Ρώσοι ηγεμόνες: μαχητές του Έθνους και της Ορθοδοξίας.

Στη δεκαετία του 1490 οι ηγεμόνες των περιοχών της Λιθουανίας που συνόρευαν με τις δυτικές επαρχίες της Ρωσίας, δυσαρεστημένοι από την πολιτική της Λιθουανίας, αναγνωρίζουν την εξουσία της Μόσχας. Οι επαρχίες αυτές ήταν του: Βιαζέμσκ, Μπελέβσκι, Νοβοσίλσκι, Οντογιέβσκι, Βοροτίνσκι, Μεζέτσκι, Τσερνιγκόβσκι και του Νοβγκορόντ-Σεβέρσκι.

Από την περίοδο αυτή –όπως επισημαίνει και ο Κλουτσέβσκι- η συσπείρωση της «ρωσικής γης» παίρνει πλέον «εθνικοθρησκευτικό χαρακτήρα», ενώ οι ηγεμόνες της Ρωσίας καθίστανται μαχητές του ρωσικού έθνους και της Ορθοδοξίας.

συμφωνία ειρήνης με τη Λιθουανία(1503)

Οι νικηφόροι πόλεμοι της Μόσχας κατά της Λιθουανίας στα

- 1503:
-με συμφωνία ειρήνης
η Λιθουανία παραχω-
ρεί 19 πόλεις στη Μό-
σχα.

1492-1494 και στα 1500-1503 υποχρέωσαν τον ηγεμόνα της Λιθουανίας Αλέξανδρο με την εξαετή συμφωνία ειρήνης του 1503 να παραχωρήσει στον Ιβάν Γ΄ τις πόλεις: Τσερνίκοβ, Νοβγκορόντ-Σεβέρσκι, Σταροντούπ, Πουτίβλ, Ρίλσκ, Γκομέλ, Λιουμπέτς, Μπιάνσκ, Μτσενσκ, Ντορογκομπούζ, Μπέλαγια, Τοροπέτς και μερικές ακόμη, στο σύνολο 19 πόλεις με 70 επαρχίες.

πατρογονική κληρονομιά: αιτία προστριβών Μόσχας-Λιθουανίας

- -διαξιφισμοί Μό-
σχας και Λιθουανίας
για το ποιος είναι ο δι-
καιούχος της «πατρο-
γονικής κληρονομιάς»

Εδώ θα πρέπει να υπενθυμίσω πως, όταν κατά τη διεξαγωγή των συνομιλιών οι εκπρόσωποι της Λιθουανίας απαίτησαν από τον Ιβάν να επιστρέψει στον μεγάλο ηγεμόνα της Λιθουανίας το «πατρογονικό κτήμα» που η Μόσχα σφετεριζόταν, τότε ο Ιβάν απάντησε πως «όχι μόνο αυτές ακριβώς οι πόλεις αποτελούσαν το δικό του «πατρογονικό κτήμα», αλλά από παλαιά και όλη η ρωσική γη των προγόνων του είναι πατρογονικό του κτήμα».

- -οι βλέψεις της
Μόσχας: Κίεβο, Σμο-
λένσκ, Πολότσκ, Βι-
τέμπσκ.

Στη συνέχεια η Μόσχα δεν θα πάψει να υπενθυμίζει πως «πατρογονικό της κτήμα» αποτελούν ακόμη το Κίεβο, το Σμόλενσκ, το Πολότσκ, το Βιτέμπσκ και μερικές άλλες πόλεις «οι οποίες τώρα βρίσκονται στην κατοχή της Λιθουανίας». Η απαίτηση αυτή της Μόσχας να προσαρτήσει τα εδάφη της δυτικής Ρωσίας προκάλεσε τους μακροχρόνιους πολέμους της Ρωσίας με την Πολωνία και τη Λιθουανία.

η Σοφία Παλαιολογίνα στη Μόσχα και οι επιπτώσεις

- -ο γάμος με τη Σο-
φία Παλαιολογίνα.

Καθώς ο Ιβάν Γ΄ έδωσε απτά δείγματα ότι από το πεδίο της μάχης προτιμούσε το πεδίο της διπλωματίας, φυσικό ήταν να εκμεταλλευτεί και το πολιτικό συνοικέσιο που του προτάθηκε.

Για τους λόγους αυτού του συνοικεσίου με τη Σοφία Παλαιολογίνα, ειπώθηκαν πολλά. Στα 1458 και σε ηλικία 14 χρόνων ο Ιβάν παντρεύτηκε τη Μαρία Μπορίσοβνα, γιατί ο πατέρας του ήθελε να δείξει την ευγνωμοσύνη του προς τον Μιχαήλ του Τβέρ που στην πιο δύσκολη στιγμή της ζωής του

εγκατέλειψε τον αποστάτη Σεμιάκα και στάθηκε στο πλευρό του, αλλά και για να συσφίξει τις σχέσεις με την ηγεμονία του Τβέρ.

οι βλέψεις του Ιβάν(1472)

- 1472:
-ο Ιβάν αποδέχεται την προσφορά της Ρώμης.

Στα 1472 είχαν αλλάξει πολλά πράγματα. Ο Ιβάν ήταν το ισχυρό πρόσωπο και η ηγεμονία της Μόσχας η ισχυρότερη. Ήταν η ώρα και αυτός να ξεχωρίσει, αλλά και η ηγεμονία να γίνει γνωστή πέρα από τα σύνορα, στην Ευρώπη.

- «κληρονόμος του Βυζαντίου»;

Πολλοί μελετητές –και μέχρι ένα σημείο έχουν κάποιο δίκαιο– θα πουν πως ο γάμος αυτός ήταν μία έξυπνη κίνηση του Ιβάν για να οικειοποιηθεί την «κληρονομιά του Βυζαντίου». Ωστόσο από το συνοικέσιο αυτό υπήρχαν τρεις φορείς που ο καθένας χωριστά είχε τα δικά του συμφέροντα και τις δικές του ενδόμυχες σκέψεις και επιδιώξεις:

το συνοικέσιο από τις τρεις σκοπιές

- οι προσδοκίες των Ελλήνων.

Πρώτο, οι Έλληνες, που μέσω του Βησσαρίωνα έδωσαν την ιδέα στον Πάπα, κινήθηκαν γιατί επιδίωκαν την απελευθέρωση της Κωνσταντινούπολης,

- οι προσδοκίες της Ρώμης.

Δεύτερο, η Ρώμη(Παύλος Β΄) κινήθηκε γιατί επιδίωκε θρησκευτικά οφέλη(προσέγγιση της Μόσχας), καθώς και τη συμμετοχή της Μόσχας στην κατά των Τούρκων συμμαχία της Δύσης, και,

- η στάση του Ιβάν

Τρίτο, ο άμεσα ενδιαφερόμενος, ο Ιβάν Γ΄, καθώς πλέον τώρα ένας γάμος με τους δικούς του τοπικούς ηγεμόνες δεν του ήταν διόλου αρεστός, στάθμισε τα πολιτικά οφέλη..

η πλευρά του άμεσα ενδιαφερόμενου

- εξυψώνεται ο ίδιος,
-ανέρχεται το κύρος της Μόσχας.

Ο Ιβάν ήθελε να τονώσει το κύρος της μεγάλης ηγεμονίας της Μόσχας και το κύρος αυτό του το εξασφάλιζε το προτεινόμενο συνοικέσιο της Ρώμης. Οι Μοσχοβίτες ηγεμόνες είχαν πρότυπα

να μιμηθούν. Πάνω από δύο αιώνες γνώρισαν τον αυταρχισμό των χάνων στη Χρυσή Ορδή, όπου, για να πάρουν το γαρλίκ της αναγνώρισης της «πατρικής κληρονομιάς», ζούσαν ολόκληρους μήνες και καμιά φορά και χρόνια στο Σαράι..

το κέρδος των διπλωματικών σχέσεων

-το βυζαντινό πρωτό-
κόλλο.
-διπλωματικές επα-
φές με τη Δύση.

Ωστόσο ο ερχομός της Σοφίας και της μεγάλης της ακολουθίας από μορφωμένους και πεπειραμένους Έλληνες διπλωμάτες στη Μόσχα δεν σήμανε μόνο την καθιέρωση του αυστηρού πρωτοκόλλου της Βυζαντινής αυλής, αλλά και την έναρξη των διπλωματικών σχέσεων με τις βασιλικές αυλές της Ευρώπης, την εμφάνιση πρεσβευτών, επίσημων αποστολών και πλήθους περιηγητών στη χώρα.

η Μόσχα αγωνίζεται για την απόκτηση της δυτικής τεχνολογίας

-αναζητούν μορφωμέ-
νους στη Δύση.

Ο Ιβάν στέλνοντας τους Έλληνες σε διπλωματικές αποστολές στην Ευρώπη τους επιφορτίζει και με το έργο της αναζήτησης και αποστολής στη Ρωσία επιφανών μηχανικών, μεταλλουργών, νομισματοκόπων, κατασκευαστών πυροβόλων, γεφυροποιών, αρχιτεκτόνων, καλλιτεχνών, αγγειοπλαστών, τεχνιτών, ιατρών, διδασκάλων και ατόμων πλήθους άλλων ειδικοτήτων από τη Γερμανία, την Ουγγαρία και ιδιαίτερα από την Ιταλία.

Αριστοτέλης Φιοραβέντι(1474)

-Αριστοτέλης Φιορα-
βέντι.
-Ναός της Κοιμήσεως,
-ανάκτορα, γέφυρες,
νομίσματα, κανόνια.

Ήδη στα 1474 βρίσκεται στη Μόσχα ο Ιταλός αρχιτέκτονας και νομισματοκόπος Αριστοτέλης Φιοραβέντι(1415/20-1486) από την Μπολόνια, ο οποίος κατά την περίοδο 1477-1478 ανέγειρε τον ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και στη συνέχεια τμήμα των ανακτόρων και μεγάλο αριθμό γεφυρών. Ο δαιμόνιος Φιοραβέντι, καθώς ήταν άριστος χύτης μετάλλων, όχι μόνο κατασκεύασε μεγάλα κανόνια και καμπάνες, και έκοψε διάφορα νομίσματα, αλλά και ως αρχηγός του πυροβολικού

συνετέλεσε στη νίκη της Μόσχας στον πόλεμο κατά του Νοβγκορόντ.

οι Μιλανέζοι

-Φρανζίς Αλεβίζος:
-πύργους, τείχη, ναούς
κωδωνοστάσια, παλά-
τια, κ. ά.

Οι Μιλανέζοι αρχιτέκτονες Φρανζίς Αλεβίζος και ο γιος του ο Νέος ανέγειραν πύργους, τα τείχη του Κρεμλίνου, ναούς, κωδωνοστάσια, παλάτια και διάφορα άλλα έργα προς οχύρωση και εξωραϊσμό της πόλης. Στα 1485 ο Φρανζίς με τον Γενουάτη Δεβόση έχυσαν το μεγαλύτερο κανόνι που ονομάστηκε «βασιλεύς των τηλεβόλων».

οι Αδελφοί Τραχανιώτη

-Αδελφοί Τραχανιώτη

Οι Έλληνες αδελφοί Τραχανιώτη, που ανέπτυξαν άριστες διπλωματικές σχέσεις με τη Γερμανική αυλή, έφεραν στη Μόσχα τους πιο φημισμένους γιατρούς, αλλά και Γερμανούς μεταλλουργούς.

η άφιξη γιατρών και οι δυσκολίες τους

-μίστερ Λεόν και Ιβάν
ο Νέος.
-Αντώνιος και ο γιος
του χάνου.

Στα 1488 οι γιοι του Ράλλη Παλαιολόγου Δημήτριος και Μανουήλ, φθάνοντας από την Ιταλία στη Μόσχα, παίρνουν μαζί τους από τη Βενετία και τον Εβραίο γιατρό μίστερ Λεόν. Ο Λεόν είχε την ατυχία στα 1490 να αναλάβει τη θεραπεία του γιου του Ιβάν Γ', Ιβάν τον Νέο, και επειδή δεν μπόρεσε να τον κρατήσει στη ζωή ενάμισι μήνα μετά θανατώθηκε. Η συμπεριφορά αυτή προς τους γιατρούς που δεν μπορούσαν να σώσουν τον ασθενή τους ήταν ένα πολύ συνηθισμένο φαινόμενο για την εποχή. Έτσι στα 1425 θανατώνεται ο Γερμανός γιατρός Αντώνιος που παρακολουθούσε την υγεία του γιου του χάνου Δανιγιάρ.

ανοίγει ο δρόμος των διπλωματικών επαφών

Είναι, λοιπόν, γεγονός πως η Ρωσία, αφού για τρεις περίπου

-έντονο το ενδιαφέρον της Δύσης να γνωρίσει τη Ρωσία.

αιώνες -κάτω από τον ζυγό των Μογγόλων- παρέμεινε έξω από την ευρωπαϊκή κίνηση, για πρώτη φορά μόνο στα χρόνια του Ιβάν και ύστερα από τον γάμο του με τη Σοφία Παλαιολογίνα συνάπτει διπλωματικές σχέσεις με διάφορες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, όπως: τη Γερμανία, την Ουγγαρία, τη Δανία, τη Βενετία και την Τουρκία.

-η Ευρώπη ανακάλυψε τη Ρωσία μαζί με την Αμερική.

Χαρακτηριστικά ο Ρώσος ιστορικός Σέργιος Σολοβιόβ θα πει πως η Δυτική Ευρώπη ανακαλύπτει το Μοσχοβίτικο κράτος την ίδια περίοδο με την Αμερική, γιατί αυτή μέχρι τότε γνώριζε για μία Ρωσία κάτω από την εξουσία της Λιθουανίας και πως από εκεί και πέρα εκτεινόταν η αχανής Μογγολία.

ⁱ Τα εδάφη της Βιάτκα, που για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν ανεξάρτητη, από το 1403 βαφτίζονται ως προικοδότημα των ηγεμόνων της Μόσχας και στα 1489 ο Ιβάν Γ΄ τα προσαρτά πλήρως στη μοσχοβίτικη ηγεμονία.

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's development. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's development.

The second part of the report deals with the economic situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's economic development. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's economic development.

The third part of the report deals with the social situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's social development. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's social development.

The fourth part of the report deals with the political situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's political development. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's political development.

The fifth part of the report deals with the cultural situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's cultural development. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's cultural development.

The sixth part of the report deals with the future of the country. It is a very interesting and informative study of the country's future. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's future.

Μέρος Πέμπτο

ΤΟ ΑΠΟΓΕΙΟ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΒΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑΣ
ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

SECRET

TO ALL THE MEMBERS OF THE
COMMITTEE ON ASSASSINATIONS

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΝΕΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

η ηγεμονία της Μόσχας επεκτείνεται συνεχώς

-η επέκταση της ηγεμονίας της Μόσχας στα χρόνια του Ιβάν Γ

Με την υποταγή του Νοβγκορόντ και του Τβερ ο Ιβάν Γ' μεγαλώνει έξι φορές την ηγεμονία της Μόσχας. Έξω από τη δικαιοδοσία του μένουν ακόμη οι ηγεμονίες του Πσκοβ και του Ριαζάν. Το Πσκοβ θα περιέλθει στην εξουσία της Μόσχας στα 1510, στα 1513 το Βολόκ και στα 1521 το Ριαζάν.

-η εξουδετέρωση των «κληρούχων ηγεμόνων».

Είναι αλήθεια πως υπήρχαν και οι ηγεμονίες («πατρογονικά κτήματα») των αδελφών του Ιβάν, αλλά αυτές, καθώς βρίσκονταν κάτω από τον αυστηρό έλεγχο του μεγάλου ηγεμόνα δεν αποτελούσαν πρόβλημα. Με τον καιρό τα σκληρά μέτρα του Ιβάν Γ', στη συνέχεια του Βασιλείου Γ' και τέλος του Ιβάν Δ' του Τρομερού θα εξαλείψουν κάθε ίχνος αντίδρασης των «κληρούχων ηγεμόνων» που στην πραγματικότητα βρίσκονταν σε διωγμό.

η παρεξηγημένη έννοια του «πατρογονικού κτήματος»

-η εξουσία του μεγάλου ηγεμόνα αλλάζει χαρακτήρα.

Ύστερα από την τροπή που παίρνει η έννοια του «πατρογονικού κτήματος» για τον μεγάλο ηγεμόνα και που σαρώνει σαν χιονοστιβάδα και την τελευταία θέληση του «κληρούχου ηγεμόνα», ο γάμος με τη βυζαντινή πριγκίπισσα δεν έφερε βέβαια την θρησκευτική ένωση της Μόσχας με τη Ρώμη, αλλά είχε σοβαρές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της μοναρχικής εξουσίας στη Μόσχα

η πορεία της Μόσχας προς την απολυταρχία

-ο Ρώσος ηγεμόνας: προστάτης της Ορθοδόξιας.

Καθώς με την πτώση του Βυζαντίου(1453) και νωρίτερα και των λοιπών ορθοδόξων κρατών, όπως: της Σερβίας(1371) και

της Βουλγαρίας (1393), οι εκκλησιαστικοί παράγοντες της Μόσχας που διαμορφώνουν το απολυταρχικό κράτος της Μοσχοβίας βλέπουν στο πρόσωπο του συζύγου της Σοφίας Παλαιολογίνας, της τελευταίας πριγκίπισσας του Βυζαντίου, τον μοναδικό ορθόδοξο ηγεμόνα σε όλη την Ορθόδοξη Ανατολή και κατά συνέπεια τον κληρονόμο και συνεχιστή των Βυζαντινών αυτοκρατόρων.

η πορεία προς την Τρίτη Ρώμη

- -η Μόσχα επιδιώκει να ηγηθεί στον ορθόδοξο κόσμο της Ανατολής.

Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης δεν είναι ότι η Μητρόπολη Ρωσίας θα πάψει απλώς να αποτελεί μία των πολλών και σημαντικών μητροπόλεων του Οικουμενικού Θρόνου, αλλά με μία μεθοδευμένη πορεία των «κνίζνικοβ», δηλαδή των ιδεολόγων και του μορφωμένου περιβάλλοντος του Ρώσου ηγεμόνα και της μοσχοβίτικης μητρόπολης, θα επιδιώξει σιγά-σιγά και να ηγηθεί στον Ορθόδοξο κόσμο της Ανατολής.

έτος 1459: από την άμυνα στην επίθεση

- 1459:
-η Μόσχα περνάει στην επίθεση

Κατά την προσωπική μου άποψη ο ρόλος αυτός της Μοσχοβίτικης Ηγεμονίας αρχίζει να διαφαίνεται όχι στα 1448, κατά την ανάθεση των νέων καθηκόντων στον επίσκοπο του Ριαζάν Ιωνά, ούτε στα 1453 με την πτώση της Κωνσταντινούπολης, αλλά στα 1459.

Όλα αυτά τα χρόνια η Μόσχα καιροφυλακτεί και πριν από το 1453, τελώντας «εν αμύνη», αναζητάει τρόπους να δικαιολογήσει στην Κωνσταντινούπολη την τοποθέτηση του Ιωνά, γιατί –όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Καρτασόβ- οι Ρώσοι με την ενέργειά τους αυτή δεν είχαν την πρόθεση να απομακρυνθούν από την Κωνσταντινούπολη. Η πτώση όμως του Βυζαντίου έδωσε την ποθητή λύση. Μετά την πτώση η Μόσχα ξεχνά τον εφιάλτη αυτών των χρόνων και σύντομα από τη θέση άμυνας ακάθεκτη στα 1459 θα περάσει στην επίθεση.

«Λόγος κατά Λατίνων»: πυξίδα για τη Μόσχα

- -ένα γραπτό έργο του 1461-62 ενθαρρύνει τη Μόσχα στη νέα πορεία.

Οι πραγματικές προθέσεις της Μόσχας διαγράφονται μόλις οκτώ χρόνια μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης σε μία κατευθυνόμενη και με επίσημο χαρακτήρα Συλλογή έργων με τίτλο: *«Λόγος, με βάση την Αγία Γραφή, κατά των Λατίνων και Αφήγηση για τη σύγκληση της Όγδοης λατινικής Συνόδου, και για την εκθρόνιση του πλάνου Ισιδώρου και για την κατάσταση των Μητροπολιτών στη ρωσική χώρα, καθώς και εγκώμιο του ευσεβέστατου και μεγάλου δούκα Βασιλείου πάσης Ρωσίας»*.

οι στόχοι του «Λόγου κατά Λατίνων»

- -οι στόχοι του «Λόγου κατά Λατίνων»:
1) να δικαιολογήσει την απομάκρυνση της Μόσχας από την Κπολη,
2) να απομονώσει τον μητρ. Κιέβου.

Πρόκειται για ένα έργο γραμμένο γύρω στα 1461 με 1462, γραμμένο κατόπιν εντολής, με το οποίο κάπως όψιμα και πολύ μετά τους Έλληνες καταγγέλλεται η Σύνοδος της Φλωρεντίας. Ο σκοπός του έργου είναι έκδηλος. Θέλει να δικαιολογήσει τις ενέργειες και τις πράξεις του Ρώσου ηγεμόνα, ο οποίος απέσπασε τη «Μητρόπολη του Κιέβου και πάσης Ρωσίας» από την Κωνσταντινούπολη, αλλά συγχρόνως και να αμυνθεί στη νέα εμφάνιση του νέου μητροπολίτη «Κιέβου και πάσης Ρωσίας» Γρηγορίου.

η προσωπικότητα του Ρώσου ηγεμόνα

- -πρώτο μέρος:
-ο Ρώσος ηγεμόνας,

Το πρώτο μέρος του έργου, στηριγμένο στην «Αφήγηση» του μοναχού Συμεών από το Σούζνταλ, κατά κύριο λόγο, αν και είναι αφιερωμένο στη Σύνοδο της Φλωρεντίας, αποβλέπει στο να εξάρει την προσωπικότητα του Ρώσου ηγεμόνα.

η Μητρόπολη Μόσχας

- -δεύτερο μέρος:
-η Μητρόπολη Μόσχας.

Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στα εκκλησιαστικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Μόσχα από τον θάνατο του μητροπολίτη Φωτίου μέχρι και την τοποθέτηση του μητροπολίτη Θεοδοσίου στα 1461, και κλείνει πάλι με εγκώμιο προς τον Βασίλειο Β', τον οποίο εμφανίζει ως προστάτη της Εκκλησίας στη θέση του

βυζαντινού αυτοκράτορα.

Ο συντάκτης του έργου παραμένει ακόμη άγνωστος. Ωστόσο άλλοι πιστεύουν ότι είναι ο μοναχός Συμεών από το Σούζνταλ και άλλοι κάνουν λόγο για τον Σέρβο μοναχό Παχώμιο.

τα βαθύτερα μηνύματα του «Λόγου κατά Λατίνων»

- -τα βαθύτερα μηνύματα του έργου:

Οι κατευθυντήριες ιδέες αυτού του έργου, κατά την άποψη του Καρτσάσοβ, είναι:

Πρώτο, ότι η Ορθοδοξία των Ρώσων είναι ανώτερη από αυτή των Ελλήνων,

Δεύτερο, ότι ο Ρωσικός λαός καλείται να καταλάβει στον Ορθόδοξο κόσμο την πρωτοκαθεδρία, δηλαδή τη θέση των Ελλήνων, και,

Τρίτο, ότι ο Ρώσος ηγεμόνας καλείται να καταλάβει στην Ορθόδοξη Εκκλησία τη θέση του βυζαντινού αυτοκράτορα.

η Μόσχα υιοθετεί τα μηνύματα του «Λόγου κατά Λατίνων»

- -η Μόσχα υιοθετεί αυτά τα μηνύματα

Παρακολουθώντας από κοντά τον σχηματισμό και την ανάπτυξη του απολυταρχικού κράτους, του Δουκάτου της Μεγάλης Μοσχοβίας, όχι χωρίς έκπληξη θα διαπιστώσει κανείς πως σύσσωμο το ρωσικό έθνος κινήθηκε και πολιτεύθηκε με οδηγό τις κατευθυντήριες ιδέες που ξεπήδησαν μέσα από τον «Λόγο κατά Λατίνων» ακριβώς σε μία περίοδο όπου ο απόηχος και ο θρήνος για την άλωση της Πόλης συνέιχε ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Ο Ιωνάς χωρίς μεγάλη δυσκολία μέσα σε λίγα χρόνια και με τις σύντονες ενέργειες του Βασιλείου Β΄ προς την κατεύθυνση του δούκα της Λιθουανίας Καζίμιρ Δ΄ (1440-1492), ο οποίος από το 1447 ήταν και βασιλιάς της Πολωνίας, πέτυχε να γίνει δεκτός και στη Λιθουανία.

Ιωνάς: όχι όπως πρώτα αποδεκτός

- -δεν αναγνωρίζουν όλοι τον Ιωνά και αυτό προβληματίζει τη Μόσχα.

Όμως οι καλές αυτές μέρες δεν κράτησαν για πολύ. Στα 1458 ο Καζιμίρ αποσπά από τον Ιωνά τη Λιθουανία και την παραχωρεί στον μητροπολίτη «Κιέβου και πάσης Ρωσίας» Γρηγόριο. Μεγαλύτερο πλήγμα δεν θα μπορούσε να υπάρξει για τη Μόσχα, η οποία, όπως φαίνεται από τις απελπισμένες της αντιδράσεις, αιφνιδιάστηκε πολύ από την απροσδόκητη αυτή τροπή που είχαν πάρει τα πράγματα.

πιέσεις προς κάθε κατεύθυνση

- -εντείνονται οι πιέσεις.

Από τη μία ο Βασίλειος Β΄ και από την άλλη ο Ιωνάς στέλνουν ξεχωριστές πρεσβείες και επιστολές προς τον Καζιμίρ Δ΄, τον κλήρο και τους ευγενείς της Λιθουανίας, για να αποτρέψουν την προσχώρησή τους προς το μέρος του μητροπολίτη Γρηγορίου, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Γιατί, όχι μόνο όλοι προσχώρησαν στον νέο μητροπολίτη «Κιέβου και πάσης Ρωσίας», αλλά και ο Καζιμίρ, στέλνοντας πρεσβεία στη Μόσχα πρότεινε στον Βασίλειο Β΄ να αναγνωρίσει και αυτός με τη σειρά του τον μητροπολίτη Γρηγόριο και να τον δεχτεί στη θέση του Ιωνά, που ήταν πλέον ηλικιωμένος.

η Μόσχα δεσμεύει τους αρχιερείς της με όρκο

- -η Μόσχα δεσμεύει τους αρχιερείς της.

Ο μητροπολίτης Ιωνάς, φοβούμενος την αποσκίρτηση και των δικών του επισκόπων, συγκαλεί επειγόντως τη μοσχοβίτικη Σύνοδο και ζητάει από όλους την ακόλουθη έγγραφη υπόσχεση:

- -ο όρκος.

«Υπόσχομαι να μην αποστατήσω από την αγία εκκλησία της Μόσχας και από τον μητροπολίτη Ιωνά, να υπακούω σε όλες τις εντολές του και, μετά την προς Κύριον αποδημία του, να υπακούω στους νόμιμους αυτού διαδόχους. Και τον παραβάτη της ορθοδόξου πίστεως, τον μαθητή του Ισιδώρου Γρηγόριο, που αφορίστηκε από την Ιερά Σύνοδο της εκκλησίας (της Μόσχας - Χ.Λ.), εμείς, οι αρχιεπίσκοποι και οι επίσκοποι της ρωσικής

μητροπόλεως, να μην τον προσεγγίζουμε, ούτε από μέρους του να δεχόμαστε γράμματα και για κανένα θέμα να μην επικοινωνούμε μαζί του».

οι φόβοι του Ιωνά

- **-ανησυχεί ο Ιωνάς**

Οι φόβοι του Ιωνά ήσαν απόλυτα δικαιολογημένοι, γιατί δεν ήσαν λίγοι αυτοί που δεν θεώρησαν κανονική την εκλογή του. Ανάμεσα σ' αυτούς συγκαταλέγεται τόσο ο ανθενωτικός μετά την πτώση πατριάρχης, όσο και ο ενωτικός πρώην-πατριάρχης Γρηγόριος Μάμμας. Ακόμη, κατά του Ιωνά ήταν ο μοναχός Παφνούτιος Βορονόβσκι, καθώς και ο αρχιεπίσκοπος του Νοβγκορόντ και ο επίσκοπος του Τβερ.

Στα 1460 ο Ιωνάς προς τους αρχιερείς αυτών των πόλεων απηύθυνε και ιδιαίτερη επιστολή. Ακόμη ο Ιωνάς διαμαρτυρήθηκε, γιατί ο πρώην πατριάρχης Γρηγόριος Μάμμας και ο μητροπολίτης Γρηγόριος αποκαλούσαν τον μητροπολίτη Μόσχας και τους επισκόπους του «αποστάτες».

η διάσπαση της «Μητρόπολης Κιέβου και πάσης Ρωσίας»

- **-η διάσπαση της μητρόπολης από-τελεί πλέον γεγονός.**

Έτσι, το έτος 1459 είναι μία χρονολογία καθοριστικής σημασίας για τα εκκλησιαστικά πράγματα της Ρωσίας, αφού οι διασπαστικές αυτές ενέργειες οριστικοποίησαν και επισφράγισαν τη διάσπαση της από αιώνες μίας και αδιαίρετης Εκκλησίας, χωρισμένη πλέον σε δύο Μητροπόλεις (η μία υπό τον πατριάρχη με έδρα το Κίεβο, η άλλη ανεξάρτητη με έδρα τη Μόσχα), θα συνεχίσει για περισσότερο από δύο αιώνες να γράφει η κάθε μία, κάτω από διαφορετικές συνθήκες, τη δική της ιστορία. Και μόνο στα 1686 η Μόσχα και πάλι με τετελεσμένα γεγονότα θα προσαρτήσει τη Μητρόπολη Κιέβου στη δικαιοδοσία της.

συνειδητή η απομάκρυνση της Μόσχας

- -οι ενέργειες της Μόσχας δεν είναι τυχαίες, αλλά απόλυτα συνειδητές.

Με την απόρριψη της πρότασης του Καζιμίρ να διαδεχτεί στη Μόσχα τον γέροντα πλέον μητροπολίτη Ιωνά ο μητροπολίτης «Κιέβου και πάσης Ρωσίας» Γρηγόριος και την επιβολή από τον Ιωνά στους επισκόπους του της υπόσχεσης, ενώπιον του τάφου του μητροπολίτη Μόσχας Πέτρου στον ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ότι δεν θα αποστατήσουν, η Μόσχα συνειδητά απέκοψε όλες τις γέφυρες για την επιστροφή της στην κατάσταση των Μητροπολιτών κατά το «*παλαιόν έθος*» από την Κωνσταντινούπολη και μονομερώς πλέον προχώρησε στη διάσπαση της ρωσικής μητρόπολης και στη δημιουργία της «*Μοσχοβίτικης Εκκλησίας*». Ο Καρτασόβ επισημαίνει πως αυτή είναι η πρώτη φορά όπου σε ένα επίσημο έγγραφο η ρωσική εκκλησία ονομάζεται «*Εκκλησία της Μόσχας*».

ο νέος ρόλος του Ρώσου ηγεμόνα(1460)

- 1460:
-ο νέος ρόλος του Ρώσου ηγεμόνα.

Από τη δεκαετία του 1460 θα πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη σημασία όχι απλώς στον τίτλο, αλλά σ' αυτή την ίδια την ιδιότητα και στον ρόλο που υποδύεται ο Ρώσος ηγεμόνας, ο οποίος εμφανίζεται «*θείω δικαίω*» ως αντικαταστάτης των Βυζαντινών αυτοκρατόρων.

- ο Ρώσος ηγεμόνας χρισμένος από τον Θεό.

Προσωπικά πιστεύω πως στην όλη δομή του «*θεοκρατικού βασιλείου*» της Μόσχας και στη συνέχεια στη διαμόρφωση της ιδέας της Τρίτης Ρώμης καθοριστικό ρόλο έπαιξε σε άρχοντες και αρχόμενους η αντίληψη πως ο Ρώσος ηγεμόνας χρίστηκε από τον Θεό στη θέση του Έλληνα βασιλιά, για να προστατεύσει την Εκκλησία.

- δεκαετία του 1480:
-οι τίτλοι έρχονται να ενισχύσουν την ιδεολογία.

Ήδη από τη δεκαετία του 1480 με μεγάλη βέβαια διστακτικότητα αρχίζουν να εμφανίζονται τα γνωρίσματα αυτής της ιδεολογίας με τη χρήση των τίτλων των βυζαντινών αυτοκρατόρων για να προσδώσουν το ανάλογο κύρος στον νέο ρόλο του Ρώσου ηγεμόνα.

1492: το πρώτο έργο για την Τρίτη Ρώμη -

- 1492:
-κάνει την εμφάνισή
του το «Πασχάλιο».

Στα 1492 κάτω από το πνεύμα αυτό του «θεοκρατικού βασιλείου», με το οποίο εδραιώνεται και αναπτύσσεται το μοσχοβίτικο κράτος, έχουμε και το πρώτο φιλολογικό έργο, το οποίο, χωρίς πλέον προσχήματα, αναφέρεται αποκλειστικά στη Μόσχα ως την Τρίτη Ρώμη.

Το έργο γραμμένο από τον μητροπολίτη Μόσχας Ζωσιμά, φέρει τον τίτλο «Πασχάλιο» («Изложение Пасхалии») και είναι καθαρά καρπός των επισήμων διακηρύξεων των μέχρι τότε μητροπολιτών Μόσχας και των μεγάλων δουκών Βασιλείου Β' (1425-1462) και Ιβάν Γ' (1462-1505).

Μόσχα: η νέα πόλη του Κωνσταντίνου

- Μόσχα:
-η νέα πόλη του Κων-
σταντίνου.

Ο μητροπολίτης Ζωσιμάς, αρχίζοντας με την ευαγγελική ρήση «και έσονται οι πρώτοι έσχατοι και οι έσχατοι πρώτοι», αναπτύσσει την άποψη πως πρώτοι μέχρι τότε ήσαν οι Έλληνες του Βυζαντίου και ότι, καθώς αυτοί έγιναν τελευταίοι, ο ρόλος τους πλέον περιήλθε στους Ρώσους. Στη συνέχεια ο Ζωσιμάς εμφανίζει τη Μόσχα ως «νέα πόλη του Κωνσταντίνου» όχι πλέον σε τιμητική σύγκριση με την Κωνσταντινούπολη, αλλά ως αντίζηλο που τη διαδέχεται και γίνεται το μοναδικό κέντρο της Ορθοδοξίας στον κόσμο.

η ιδέα του Ζωσιμά πρόδρομος της θεωρίας του Φιλόθεου

- 1521:
-από τον Ζωσιμά
η σκυτάλη περνάει
στον μοναχό Φιλόθεο

Η ιδέα που διατύπωσε ο Ζωσιμάς, ότι η Μόσχα ήταν πλέον η «νέα πόλη του Κωνσταντίνου», είχε ευρύτατη απήχηση και χειραγώγησε τη ρωσική κοινωνία στον αιώνα που ακολούθησε. Το σημαντικότερο όμως είναι πως η ιδέα αυτή όχι μόνο υπήρξε ο πρόδρομος, αλλά –όπως αναφέρει τελευταία ο Λουργιέ-, και μεταμορφώθηκε σε θεωρία από τον μοναχό Φιλόθεο, γνωστή με τον τίτλο: «Μόσχα- Τρίτη Ρώμη».

- 1510:
-οι Ρώσοι του Αγίου
Όρους στηρίζουν την
ιδεολογία της Μόσχας

Ένα μικρό δείγμα ότι το μήνυμα του Ζωσιμά είχε μεγάλη απήχηση και έξω από τα σύνορα της Ρωσίας, αυτό έρχεται να

το επιβεβαιώσει και η αχρονολόγητη Επιστολή προς τον Βασίλειο Γ' (1505-1533) -γραμμένη πιστεύω στη δεκαετία του 1510- του ηγουμένου της μονής Παντελεήμονος Παΐσιου από το Άγιο Όρος. Ο Παΐσιος επαναλαμβάνοντας την ευαγγελική ρήση, που πρώτος χρησιμοποίησε ο Ζωσιμάς οραματίζεται το μεγαλείο της Τρίτης Ρώμης, καθώς και τον νέο ρόλο του μεγάλου δούκα της Μοσχοβίας.

κέντρο αποφάσεων η Μόσχα

- για τους «κνίζνικους» η Μόσχα είναι η νέα ΚΠολη.

Ακόμη, έχει ιδιαίτερη σημασία και το γεγονός πως στα έργα αυτά του Ζωσιμά και του Φιλόθεου διατυπώνεται χωρίς περιστροφές ότι η Κωνσταντινούπολη χάθηκε για πάντα και πως ο ρόλος της οριστικά πέρασε στη Μόσχα. Το ίδιο συμβαίνει και με το πρόσωπο του Ρώσου ηγεμόνα, τον Ιβάν Γ', τον οποίο εμφανίζει ως «*νέο Κωνσταντίνο και βασιλιά της νέας Κωνσταντινούπολης, της Μόσχας, και όλης της ρωσικής γης, καθώς και όλων των άλλων χωρών αυθέντη*».

οι ιδεολόγοι της Μόσχας και οι στόχοι τους

- -οι στόχοι των «κνίζνικοβ».

Μετά την αποτίναξη, λοιπόν, του μογγολικού ζυγού οι «κνίζνικοι» εργάζονται για την ενίσχυση της απολυταρχικής εξουσίας, που από τα πρώτα βήματα στοχεύει στην υλοποίηση της Τρίτης Ρώμης.

Η ρωσική εκκλησία από τη δική της πλευρά με τη γραφίδα του Ιωσήφ Βολότσκι, των μητροπολιτών Δανιήλ και Μακαρίου, προσδιορίζει και τα πλαίσια μέσα στα οποία θα κινηθεί το θεοκρατικό και απολυταρχικό βασίλειο της μοσχοβίτικης μονορθοδοξίας.

το νέο ύφος της εξουσίας

- 1) η συσπείρωση της «ρωσικής γης»,
- 2) η ιδεολογία των

Με τον γάμο του Ιβάν με τη βυζαντινή πριγκίπισσα και την εισαγωγή στο Κρεμλίνο της βυζαντινής αυλικής μεγαλοπρέπειας και εθιμοτυπίας, που επέβαλε η Σοφία,

«κνίζνικοβ», και,
3)τα επακόλουθα του
γάμου με τη βυζαν-
τινή πριγκίπισσα:
-όλα αυτά ανοίγουν
τον δρόμο στην από-
λυταρχία.

ανέρχεται το κύρος του Ρώσου ηγεμόνα. Έτσι από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα ο μεγάλος ηγεμόνας της Μόσχας αρχίζει να γίνεται απρόσιτος και οι απλές ανθρώπινες σχέσεις με τους υπηκόους του σιγά-σιγά καταργούνται, γιατί ανάμεσά τους παρεμβάλλεται ένα αυστηρό αυλικό πρωτόκολλο και ένα νέο ύφος της εξουσίας.

ο νέος τίτλος

- -χρισμένος από τον Θεό, αλλά και αυθέντης πάσης Ρωσίας.

Στη θέση του οικείου μέχρι τώρα τίτλου «μεγάλος ηγεμόνας Ιβάν Βασίλιεβιτς», ο Ιβάν Γ΄ προσφωνείται με τον τίτλο: «Ιωάννης, ελέω Θεού αυθέντης πάσης Ρωσίας και μέγας δούκας Βλαδιμήρου, Μοσχοβίας, Νοβογραδίου, Πσκοβίου, Τβερσκίου, Γιορσκίου, Πεβιρσκίου, Βουλγαρίας και άλλων δουκάτων».

- -στις σχέσεις με τους γείτονες: «τσάρος πάσης Ρωσίας».

Στις επαφές του με τους μικρούς ηγεμόνες των γειτονικών χωρών (όπως με τη Λιθουανία) ο Ιβάν χρησιμοποιεί τον τίτλο: «τσάρος πάσης Ρωσίας».

- 15^{ος} αι.(τέλη):
-κάνουν χρήση των τίτλων των Βυζαντινών αυτοκρατόρων.

Ήδη από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα οι Ρώσοι ηγεμόνες κάνουν χρήση και των τίτλων των Βυζαντινών αυτοκρατόρων και ιδιαίτερα αυτόν του «αυτοκράτορα»(самодержец) Αυτός ο τίτλος αρχικά χρησιμοποιείται κάτω από τον ενθουσιασμό της απαλλαγής από τον ζυγό των Τατάρων, δηλαδή με την έννοια του αυτεξούσιου και αυτοδύναμου πλέον ηγεμόνα που δεν έχει την ανάγκη να καταφύγει στο Σαράι για το γιαρλίκ των χάνων, ενώ λίγο αργότερα ο Ιβάν Δ΄ ο Τρομερός θα τον χρησιμοποιήσει με την έννοια του απόλυτου μονάρχη στους υπηκόους του, που τους βλέπει σαν άψυχα αντικείμενα του «πατρογονικού του κτήματος».

η Δύση δεν αναγνωρίζει τον τίτλο

- -για τη Δύση: μόνο «μεγάλος δούκας».

Και ενώ στο εσωτερικό το κύρος του μεγάλου ηγεμόνα συνεχώς ανέρχεται, ωστόσο η Δύση δεν είναι διατεθειμένη να του αναγνωρίσει κάποιον άλλο τίτλο –εκτός από αυτόν του «μεγάλου δούκα»– αν η Μόσχα δεν προσχωρήσει στην Ιερή

Συμμαχία κατά των Τούρκων.

- -τέλη 15^{ου} αι.:
-σπασμωδικές ενέργειες.

Από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα οι Ρώσοι, αντιδρώντας στις πιέσεις της Δύσης, ενεργούν σπασμωδικά. Έτσι:

Πρώτο, στη μεγάλη σφραγίδα του μεγάλου ηγεμόνα υιοθετούν τον θυρεό του Βυζαντίου με τον δικέφαλο αετό και ακριβώς κάτω από αυτόν αφήνουν το μέχρι τότε έμβλημά τους που ήταν ο τροπαιοφόρος Άγιος Γεώργιος,

Δεύτερο, στα 1498, ύστερα από τον θάνατο του πρωτότοκου του γιου Ιβάν του Νέου στα 1490, ο Ιβάν Γ', προσπαθώντας με μία θεαματική ενέργεια να ενισχύσει τον αμφισβητούμενο από τη Δύση νέο τίτλο του Ρώσου ηγεμόνα, ορίζει με μία μεγαλειώδη στέψη τον διάδοχό του.

τα σύμβολα της εξουσίας (1498)

- 1498:
-η μεγαλειώδης στέψη του Δημητρίου.

Εδώ, κατά την τελετή της στέψης για πρώτη φορά έχουμε την εμφάνιση των συμβόλων της βασιλικής εξουσίας, όπου ο Ιβάν με κάθε επισημότητα στον ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου ενώπιον του κλήρου των βογιάρων και του λαού στέφει τον εγγονό του Δημήτριο με τα σύμβολα της εξουσίας που ήταν: α) το «Στέμμα του Μονομάχου» («*шапка Мономаха*») και β) τα «αυτοκρατορικά διάσημα» («*бармы*»).

- απλή αντίδραση προς τη Δύση.

Όλα όμως αυτά δεν ήταν παρά μία αντίδραση στη στάση της Δύσης, γιατί η θεαματική αυτή στέψη όχι μόνο δεν άλλαξε κάτι στη συμπεριφορά της Ευρώπης, αλλά και ο ίδιος ο Δημήτριος εξακολουθούσε να παραμένει στο περιθώριο, χωρίς να ασκεί κάποια πραγματική εξουσία.

- 1499:
-αποκαθίστανται οι σχέσεις προς τη Σοφία και τον Βασίλειο.

Αντίθετα από την Άνοιξη του 1499 σημειώνεται μία προσέγγιση του Ιβάν προς τη Σοφία και προς τον γιο του Βασίλειο, οι οποίοι από το 1497 είχαν πέσει σε δυσμένεια και τελούσαν υπό περιορισμό. Ο Βασίλειος αποκαθίσταται και ανακηρύσσεται μεγάλος ηγεμόνας του Νοβγκορόντ και του Πσκοβ.

σε δυσμένεια ο Δημήτριος (1502)

- 1502:
-ο Δημήτριος σε
δυσμένεια.

Στη συνέχεια οι μεταβολές μέσα στην οικογένεια του Ιβάν είναι εντυπωσιακές. Την Άνοιξη του 1502 ο Δημήτριος και η μητέρα του Έλενα πέφτουν σε δυσμένεια και μέσα σε τρεις μέρες ο Ιβάν κάνει τον Βασίλειο «μεγάλο ηγεμόνα του Βλαδιμίρ και της Μοσχοβίας» και τον ονομάζει «αυτοκράτορα πάσης Ρωσίας».

οι «Ιωσηφίτες» επιβάλλονται (1503)

- 1503:
επικρατούν οι Ιωση-
φίτες στην πρώτη
αναμέτρηση με τους
ακτήμονες.

Αν και ο Ιβάν είχε εκδηλωθεί κατά της εκκλησιαστικής περιουσίας, ωστόσο οι «Ιωσηφίτες», δηλαδή η παράταξη αυτών που ήταν υπέρ της εκκλησιαστικής περιουσίας με αρχηγό το ισχυρό πρόσωπο αυτών των χρόνων και ηγούμενο της μονής Βολοκολάμσκι Ιωσήφ, τον αρχιεπίσκοπο του Νοβγκορόντ Γεννάδιο και πλήθος άλλων ιεραρχών, στη σύνοδο του 1503 πείθουν τον μεγάλο ηγεμόνα να μην προβεί στη δήμευση της εκκλησιαστικής περιουσίας και έτσι κερδίζουν μια μεγάλη νίκη κατά των «Ακτημόνων» («Νεστιαζάτελι»), που ήσαν γνωστοί και με την επωνυμία ως «οι Πέραν του Βόλγα γέροντες» («Ζαβόλζσκιε σάρτσι», Νιλ Σόρσκι, Βασσιανός Πατρικέγιεβ κ.ά). Η διαμάχη αυτή θα διαρκέσει μέχρι το 1531 και θα εμπλακεί και ο Μάξιμος ο Γραικός.

οι Ιουδαϊζόντες

- 1490:
-η αίρεση των Ιουδαϊ-
ζόντων.

Στη δεκαετία του 1490 εκδηλώνεται μία κίνηση των Ιουδαϊζόντων στο Νοβγκορόντ που οι διασυνδέσεις φθάνουν και σε σημαίνουσες προσωπικότητες του διπλωματικού σώματος στη Μόσχα και τελούν υπό την προστασία του Δημητρίου και της μητέρας του Έλενα Στεφάνοβνα. Καθώς όμως Δημήτριος και Έλενα πέφτουν σε δυσμένεια, ο Ιωσήφ Βολότσκι κατηγορεί τα μέλη αυτής της κίνησης για αιρετική ερμηνεία των Γραφών και των δογμάτων.

το πρώτο ανθρωπιστικό κίνημα που διώχθηκε σκληρά από τη μοσχοβίτικη εκκλησία.

- -αίρεση ή ανθρωπιστικό κίνημα;

Σήμερα οι Ρώσοι μελετητές λένουν ότι δεν επρόκειτο για αιρετικούς, αλλά για ελεύθερα σκεπτόμενους ανθρώπους, οι οποίοι είχαν επαφές με ανθρωπιστικά κινήματα της Ευρώπης, και για μία αποτυχημένη προσπάθεια της Αναγέννησης να περάσει στη Ρωσία. Οι ποινές της ρωσικής εκκλησίας –όπως ήταν επόμενο- ήσαν ιδιαίτερα αυστηρές: ο θάνατος στην πυρά για τους πρωταίτιους και η φυλάκιση για τους λοιπούς.

Βασίλειος Γ' Ιβάνοβιτς(1505-1533)

- 1510:
-η προσάρτηση του Πσκοβ.

Ο Βασίλειος συνεχίζοντας την σκληρή πολιτική του πατέρα του, εξουθενώνει τους «κληρικούς ηγεμόνες» και ανοίγει ένα συνεχές μέτωπο με τη Λιθουανία. Στα 1510 κυριεύει το Πσκοβ και με βία μεταφέρει 300 οικογένειες εμπόρων σε διάφορες άλλες πόλεις της μοσχοβίτικης ηγεμονίας και αντίστοιχα τις αντικαθιστά με 300 οικογένειες από τη Μόσχα.

Θρήνος για την υποταγή του Πσκοβ

- τι διασώζει ο χρονογράφος.

Ο χρονογράφος του Πσκοβ με ιδιαίτερη θλίψη περιγράφει στη «Διήγηση για την κατάληψη του Πσκοβ» («Πόβαστ ο πσκόβσκομ βζιάτι») την υποταγή της ιστορικής αυτής πόλης στη Μόσχα. Ο άγνωστος ακόμη χρονογράφος αναφωνεί: «Ω ένδοξο ανάμεσα στις άλλες πόλεις μεγάλο Πσκοβ! Γιατί θλίβεσαι, και γιατί κλαις; Πώς να μην θλίβομαι και πώς να μην κλαίω; Πέταξε από μένα ο μεγαλόπτερος αετός με τα γαμψά νύχια και μου πήρε όλη τη δύναμη. Ο Θεός μας τιμώρησε για τις αμαρτίες μας. Απόδειξη ότι και τη γη μας ερήμωσε και την πόλη μας αφάνισε και τους κατοίκους οδήγησε στην αιχμαλωσία και το εμπόριό μας το οδήγησε σε μαρασμό ..., ενώ τους πατέρες και τα αδέρφια μας τα πήρε μακριά, εκεί που αυτοί, καθώς και οι πάπποι και οι προπάπποι μας δεν σύχναζαν, εκεί τους οδήγησαν ...».

Βέβαια ο λόγος αυτός του χρονογράφου είναι ρητορικός,

μεγάλες καταστροφές δεν έγιναν, απλούστατα όμως θέλει να δώσει μία εικόνα πως δέχτηκαν μία επίθεση πέρα για πέρα εχθρική.

καταλήψεις: του Σμολένσκ (1514) και του Ριαζάν (1521)

- 1514: -πέφτει το Σμολένσκ.
- 1521: η σειρά του Ριαζάν

Στα 1514, ύστερα από δύο φονικές πολιορκίες, ο Βασίλειος Γ΄ κυριεύει το Σμολένσκ και το κάνει επαρχία της ηγεμονίας του. μοσχοβίτικη επαρχία γίνεται και η ηγεμονία του Ριαζάν στα 1521.

οι Τάταροι της Κριμαίας στη Μόσχα (1515, 1521)

- -οι Τάταροι της Κριμαίας.

Στα 1515 και στα 1521 ο Βασίλειος δέχεται δύο σφοδρές επιθέσεις από το χανάτο της Κριμαίας, όπου οι Ρώσοι είχαν μεγάλες απώλειες και μάλιστα στη δεύτερη άκρα ταπείνωση. Οι Τάταροι έφθασαν μέχρι την Κολομνά και απείχαν από τη Μόσχα μόλις 15 χιλιόμετρα. Ο μεγάλος ηγεμόνας για μία ακόμη φορά πανικόβλητος εγκαταλείπει την πρωτεύουσα και τον λαό της Μόσχας και καταφεύγει στη Μονή Βολοκολάμσκι.

- -οι Ρώσοι ηγεμόνες διακατέχονται από το σύνδρομο των Τατάρων.

Τους μεγάλους ηγεμόνες της Μόσχας τους διακατέχει το σύνδρομο των Τατάρων. Έτσι:

α) στα 1382 ο Δημήτριος Ντονσκόι στο άκουσμα ότι ο Ταχταμής κατευθύνεται εναντίον του πανικόβλητος εγκαταλείπει τη Μόσχα και καταφεύγει στο Κοστρομά,

β) στα 1408 ο Βασίλειος Α΄ μιμείται τον πατέρα του και στο άκουσμα ότι ο χάνος Γιεντιγκέι κατευθύνεται κατά της Μόσχας αυτός βρίσκει καταφύγιο στο Κοστρομά,

γ) στα 1480 ο Ιβάν Γ΄ απέχει από τις πολεμικές επιχειρήσεις στον ποταμό Οκά και Ουγκρά κατά του χάνου Αχμέτ και καταφεύγει αρχικά στη Μόσχα για να στείλει τη Σοφία και το θησαυροφυλάκιο στο Μπελοόζερο, ενώ ο ίδιος ύστερα από τη γενική κατακραυγή του λαού εγκαθίσταται στο Κρεμενέτς,

δ) στα 1521 ο Βασίλειος Γ΄ κατά την επίθεση των Τατάρων της Κριμαίας σχυρώνεται στη Μονή Βολοκολάμσκι,

ε) στα 1571 ο Ιβάν Δ΄ ο Τρομερός, όταν ο χάνος της Κριμαίας Ντεβλέτ-Γκιρέι συντρίβει ένα απόσπασμα από μέλη της αφοσιωμένης «οπρίτσνιν» του Ιβάν, τότε ο ίδιος ο τσάρος, που βιάδιζε κατά του χάνου, μαθαίνοντας τη συντριβή των ανθρώπων του στο Σέρπουχοβ, αλλάζει γνώμη και μέσω του προαστίου Αλεξανδρόβ καταφεύγει στο Ροστόβ. Στις 23 Μαΐου 1571 ο χάνος ανενόχλητος φθάνει στη Μόσχα και τη λεηλατεί εκτός από το Κρεμλίνο.

REPORT OF THE COMMISSIONER OF THE GENERAL LAND OFFICE
IN RESPONSE TO A RESOLUTION OF THE HOUSE OF COMMONS
PASSED ON 11th JANUARY 1901
RELATIVE TO THE LANDS BELONGING TO THE
CROWN IN THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF MIDDLESEX
AND THE CITY OF LONDON
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF WESTMINSTER
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF SURREY
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF KENT
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF ESSEX
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF HERTFORDSHIRE
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF BEDFORDSHIRE
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF HUNTERS

THE LANDS BELONGING TO THE CROWN IN THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF MIDDLESEX
AND THE CITY OF LONDON
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF WESTMINSTER
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF SURREY
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF KENT
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF ESSEX
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF HERTFORDSHIRE
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF BEDFORDSHIRE
AND THE DISTRICT OF THE
COUNTY OF HUNTERS

JOHN H. H. H.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

IBAN Ο ΤΡΟΜΕΡΟΣ

(1533-1584)

τα χρόνια της κηδεμονίας

- -ο ανήλικος Ιβάν και η μητέρα του που ασκεί την εξουσία.

Στις αρχές Δεκεμβρίου του 1533 πεθαίνει ο Βασίλειος Γ΄ και ο γιος του που θα τον διαδεχτεί είναι μόλις τριών χρόνων. Την εξουσία ασκεί η μητέρα του Έλενα Βασίλεβνα Γκλίνσκαγια, ενώ οι θείοι του «κληρούχοι ηγεμόνες» Ανδρέας και Γιούρι ως διεκδικητές της εξουσίας φυλακίζονται και πεθαίνουν με μαρτυρικό θάνατο.

- 1538:
-πεθαίνει η μητέρα του.

Στα 1538 πεθαίνει και η μητέρα του, ενώ οι φήμες λένε πως δηλητηριάστηκε από τους βογιάρους, οι οποίοι στη συνέχεια, συγκεντρώνοντας όλη την εξουσία αποκλειστικά στα χέρια τους, εγκαινιάζουν μία εποχή μεγαλύτερης βίας, αναταραχών, μίσους και πάθους.

-οι οικογένειες Σουίσκι και Μπέλσκι

- -η εξουσία στα χέρια των οικογενειών Σουίσκι και Μπέλσκι

Βασικά η σκληρή αυτή πάλη για τον σφετερισμό της εξουσίας ξεκίνησε από δύο πανίσχυρες οικογένειες βογιάρων που εκκολάφθηκαν μέσα στο ίδιο το στενό περιβάλλον του ανήλικου Ιβάν και αυτές ήσαν η οικογένεια των Σουίσκι από το Σούζνταλ και των Μπέλσκι από τη Δυτική Ρωσία.

- -περίοδος συναλλαγής και μηχανορραφιών.

Με μηχανορραφίες τότε η μία και τότε η άλλη, αυτές οι δύο οικογένειες σφετερίζονται την εξουσία, διχάζουν το σώμα των βογιάρων και τη Δούμα («Συμβούλιο των βογιάρων» με συμβουλευτικό μόνο χαρακτήρα) και με συρράξεις, φόνους και εξορίες δημιουργούν μία χαώδη κατάσταση.

-πληγώνουν βάνουσα
τον ανήλικο Ιβάν.

Περιφρονώντας τον ανήλικο ηγεμόνα και τον αδελφό του Γιούρι, που εννοείται ότι κηδεμονεύουν, οι βογιάροι αυτοί αδιαφορούν για τη μόρφωσή τους και τη σωστή τους διαπαιδαγώγηση. Τους απομονώνουν ακόμη και από τους υπηρέτες, τους ταπεινώνουν, τους πληγώνουν βάνουσα και έτσι τραυματίζουν ανεπανόρθωτα τις αθώες παιδικές τους ψυχές.

-τον τιμούν και τον
σέβονται μόνο μπρο-
στά στους επισήμους.

Μπροστά στα μάτια του λαού και των πρεσβευτών των ξένων κρατών τους σέβονται και τους τιμούν ως ηγεμόνες, ενώ στον στενό χώρο της αυλής τους φέρονται βάνουσα και τους ταπεινώνουν. Οι εικόνες αυτές θα πλημμυρίσουν την ψυχή του Ιβάν με ένα δυνατό μίσος κατά των βογιάρων και με ένα αίσθημα εκδίκησης, που δεν θα αργήσει να εκδηλωθεί. Η διχασμένη προσωπικότητα του νεαρού είναι αποτέλεσμα της διαμάχης αυτής και της συναλλαγής των βογιάρων προς σφετερισμό της εξουσίας.

ο Ιβάν στέφεται τσάρος «πάσης Ρωσίας»(1547)

• 1547:

-ο Ιβάν ονομάζεται
τσάρος και μεγάλος
ηγεμόνας «πάσης Ρω-
σίας».

-οι μεγάλες πυρκαγιές
και η λαϊκή εξέγερση.

Στις 16 Ιανουαρίου 1547 ο Ιβάν ανέρχεται στην εξουσία και ονομάζεται τσάρος και μεγάλος ηγεμόνας «πάσης Ρωσίας». Πολύ σύντομα, μέσα σε δύο βδομάδες παντρεύεται την Αναστασία Ρωμανόβα, κόρη του βογιάρου Γιούργιεβ Ζαχαρίν.

Από τον Απρίλιο του ίδιου έτους ξεσπούν στη Μόσχα αναρίθμητες πυρκαγιές, αλλά η μεγαλύτερη και η πιο καταστροφική από την ίδρυση της πόλης εκδηλώνεται στις 21 Ιουνίου 1547. Η όλη υπόθεση λαμβάνει δραματικές διαστάσεις στις 26 Ιουνίου, όταν στην πλατεία του ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου συγκεντρώνεται πλήθος λαού, όπου κάποιιο θεωρούν ως υπεύθυνο της φωτιάς τον Γιούρι Γκλίνσκι, τον θείο του μεγάλου ηγεμόνα.

ο Ιβάν και το εξαγριωμένο πλήθος της Μόσχας

-το εξαγριωμένο πλήθος φονεύει τον θείο του Ιβάν και ζητάει την τιμωρία και των άλλων μελών της οικογένειας.

Το εξαγριωμένο πλήθος φονεύει τον Γιούρι Γκλίνσκι και απαιτεί από τον Ιβάν να παραδοθούν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Οι σκηνές της πυρκαγιάς και οι βιαιότητες της εξέγερσης συγκλόνισαν τον Ιβάν που θεώρησε ότι ο Θεός τιμωρούσε τον λαό για τις δικές του προσωπικές αμαρτίες και έδωσε όρκο να αγωνιστεί για τα δίκαια αυτού του λαού που δεινοπαθούσε εξαιτίας των άλλων.

το «επιλεγμένο Συμβούλιο» του Ιβάν

-το συμβουλευτικό σώμα του Ιβάν που στην πραγματικότητα ασκεί την εξουσία

Γύρω από τον νεαρό ηγεμόνα, που ύστερα από τα δραματικά αυτά γεγονότα αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση της χώρας, σχηματίζεται ένα συμβουλευτικό σώμα, το «επιλεγμένο Συμβούλιο» που αποτελούσαν: ο μητροπολίτης Μακάριος, ο πνευματικός του Σίλβεστρος, ο υπεύθυνος του πολιτικού γραφείου του Ιβάν Αλέξιος Αντάσεβ, ο διευθυντής του διπλωματικού σώματος Ιβάν Μιχαήλοβιτς Βισκοβάτι και ο πρίγκιπας Ανδρέας Κούρμπσκι

μεταρρυθμίσεις: Νομικός Κώδικας του έτους 1550

Τα πρόσωπα αυτά σχεδίασαν τις μεταρρυθμίσεις στην εκκλησία, τη δικαιοσύνη, τον στρατό και τη διοίκηση με στόχο να σταματήσουν τις αυθαιρεσίες των βογιάρων.

«Σουντέμπνικ»:
-ο Νομικός Κώδικας του 1550.
-μεταρρυθμίσεις στη δικαιοσύνη, τη διοίκηση, τον στρατό.
-ίδρυση των «πρικάζ».

Με τον νομικό Κώδικα του 1550, το «Σουντέμπνικ», καταβάλλεται προσπάθεια για την προστασία του λαού και την απόδοση δικαιοσύνης κάτω από τον έλεγχο των τοπικών εκπροσώπων του λαού και όχι των βογιάρων.

Με τις διατάξεις αυτού του Κώδικα ιδρύονται και οι κεντρικές διοικητικές υπηρεσίες του κράτους, τα λεγόμενα «πρικάζ», που είναι κάτι ανάλογο με τα υπουργεία.

-μπαίνουν βαρύτατοι φόροι και γι' αυτό από το 1555 τα επαρχιακά

Παράλληλα με την αναδιάρθρωση των διοικητικών υπηρεσιών ο Ιβάν στα 1555 καταργεί και την μέχρι τότε συνήθεια του «κορμλένιε», δηλαδή την υποχρέωση της κάθε επαρχίας να

ταμεία παύουν να συντηρούν τους αξιωματούχους.

συντηρεί τους αξιωματούχους της πολιτείας. Στο εξής τα άτομα αυτά θα αμείβονται από το κράτος.

-η προσωπική φρουρά του ηγεμόνα.

Ο Ιβάν δημιουργεί ακόμη δυο στρατιωτικά σώματα, το ένα από 3.000 άτομα και το άλλο από 1.000. Το πρώτο αποτελεί την προσωπική φρουρά του μεγάλου ηγεμόνα και το δεύτερο για διπλωματικές και άλλες στρατιωτικές αποστολές.

-μέτρα για την παιδεία και την εκκλησία.

Στον χώρο της εκκλησίας της παιδείας και της κοινωνικής μέριμνας οι μεταρρυθμίσεις έρχονται να δώσουν απάντηση σε ένα ερωτηματολόγιο του Ιβάν από εκατό ερωτήσεις. Γι' αυτό και η Σύνοδος της ρωσικής εκκλησίας που στα 1551 κλήθηκε να απαντήσει σε όλα αυτά τα ζητήματα αποκλήθηκε «Στογκλάβ», ήτοι «Σύνοδος των Εκατό Κεφαλαίων».

• -οι αποφάσεις της Στογκλάβ.

Στα μέσα του 16^{ου} αιώνα η ιδεολογική πορεία της μοσχοβίτικης ηγεμονίας προς πραγμάτωση της ιδέας της Τρίτης Ρώμης έχει ήδη κάνει σημαντικά βήματα, γι' αυτό η Σύνοδος αυτή πρωτίστως έχει ανθελληνικό χαρακτήρα.

Οι βασικότεροι στόχοι αυτής της Συνόδου ήσαν:

1) ενοποίηση και ομοιομορφία των ιερών ακολουθιών και ό,τι αφορά τη λατρεία,

2) λήψη διοικητικών μέτρων για την οργάνωση της επαρχίας και την απόδοση δικαιοσύνης,

3) ενίσχυση των θέσεων της εκκλησίας κατά των αιρετικών,

4) εξαγνισμός των ηθών. Στηλιτεύονται: η μέθη, τα τυχερά παιχνίδια, η παράβαση του όρκου, η συμμετοχή σε παγανιστικές γιορτές, κ. ά,

5) δημιουργία παιδείας,

6) διόρθωση των λειτουργικών βιβλίων,

7) το κόψιμο της γενειάδας και η απαγόρευση στους Ρώσους να ενδύονται όπως οι Τάταροι κ.ά.

εκστρατείες

- 1552:
-κατάληψη του Καζάν
- 1556:
-κατάληψη του Ασ-
τραχάν.
- δεκαετία του 1580:
-ανεγείρονται νέες πό-
λεις.

-ο Ιβάν παρά την αντί-
θετη γνώμη των συμ-
βούλων του ανοίγει το
μέτωπο της Λιβονίας.

Ο Ιβάν, ύστερα από τη λήψη αυτών των μέτρων στο εσωτερικό, όπου η διοίκηση και η απόδοση δικαιοσύνης χώλαιναν τρομερά στο αχανές αυτό κράτος, είχε και πολεμικές επιτυχίες με την κατάληψη στα 1552 του Καζάν και στα 1556 του Αστραχάν. Στη δεκαετία του 1580 στα πλούσια αυτά εδάφη του Αστραχάν ιδρύονται νέες πόλεις, όπως: Σαμάρα, Σαρατόβ, Τσαρίτσιν, Ούφα, ενώ τον 17^ο αιώνα το Σιμπίρσκ, Σίζραν, Πένζα, Ταμπόβ και ένα πλήθος μικρών και μεγάλων χωριών.

Οι επιτυχίες στην Ανατολή έστρεψαν –παρά τις προειδοποιήσεις των συμβούλων του και ιδιαίτερα του Αντάσεβ- κατά τρόπο αλαζονικό στη Δύση και αυτή τη φορά στο στόχαστρο δεν ήσαν οι παραδοσιακοί εχθροί Λιθουανία και Πολωνία, αλλά η Λιβονία, που του έκλεινε τον δρόμο προς τις ακτές της Βαλτικής Θάλασσας, καθώς και την άμεση επαφή με χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης¹.

οι αποτυχίες στο Δυτικό μέτωπο (1558-1583)

- -η κατάσταση στη
Λιβονία.

Η Λιβονία την περίοδο αυτή περνούσε μία βαθιά πολιτική και θρησκευτική κρίση, καθώς με βίαια μέσα κέρδιζε έδαφος ο Προτεσταντισμός, και ο Ιβάν ήταν πεπεισμένος πως ο πόλεμος αυτός δεν θα ήταν παρά μόνο ένας περίπατος. Όμως έπεσε έξω, γιατί η σύρραξη αυτή όχι μόνο κράτησε γύρω στα 25 χρόνια (1558-1583), αλλά η διαμελισμένη Λιβονία από την επίθεση της Ρωσίας κατέφυγε σε αναγκαστικά ανοίγματα και συμμαχίες με τη Λιθουανία και τη Σουηδία και έτσι ο Ιβάν ουσιαστικά βρέθηκε στη συνέχεια αναγκασμένος πίσω από τη Λιβονία να έχει να αντιμετωπίσει την Πολωνία, τη Λιθουανία και τη Σουηδία, κράτη συγκροτημένα και πιο ισχυρά. Έτσι παρά τις πρώτες επιτυχίες και τις 20 πόλεις που κατέλαβε ο Ιβάν, γρήγορα ήρθαν οι μεγάλες δυσκολίες και οι αποτυχίες.

- 1547-1564:
-πρώτη περίοδος δια-
κυβέρνησης της χώ-
ρας από τον Ιβάν.

Δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί πως η πρώτη περίοδος διακυβέρνησης του Ιβάν (1547-1564) ήταν ιδανική και χωρίς απρόοπτα, γιατί ήδη από το 1553 αρχίζουν οι έντονες

-οι προστριβές με το «Επιλεγμένο Συμβούλιο».

-το επεισόδιο με τον Δημήτριο δημιουργεί νέα ένταση στις σχέσεις του Ιβάν με τους βογιάρους.

προστριβές με το «Επιλεγμένο Συμβούλιο» («избранная рада»). Την περίοδο αυτή ο Ιβάν είναι βαριά άρρωστος και νομίζοντας ότι βρίσκεται στα τελευταία του απαιτεί από τους βογιάρους να ορκιστούν πίστη και αφοσίωση στον μικρό του γιο Δημήτριο. Καθώς όμως οι βογιάροι εμφανίζονται διχασμένοι και πολλοί από αυτούς προτιμούν τον εξάδελφο του Ιβάν, τον ηγεμόνα Βλαδίμηρο Αντρέγιεβιτς Σταρίτσκι, η δυσπιστία, η έχθρα και τα αισθήματα εκδίκησης του τσάρου προς τους βαγιάρους ξαναφουντώνουν. Βέβαια οι βογιάροι - ύστερα από ώριμη σκέψη- εκπληρώνουν την επιθυμία του ηγεμόνα, αλλά οι σχέσεις αυτές συνύπαρξης και συνεργασίας είναι μόνο επιφανειακές και με πολλές δυσκολίες θα διατηρηθούν μέχρι το 1560.

τα χρόνια της μεγάλης δοκιμασίας

-πεθαίνει η Αναστασία

Τη χρονιά αυτή πεθαίνει η γυναίκα του Αναστασία, αφήνοντας δύο παιδιά: τον Ιβάν και τον Θεόδωρο. Η Αναστασία και ο μητροπολίτης Μακάριος ήταν τα μόνα άτομα που στην ταραχώδη ζωή του επέδρασαν ευεργετικά και σε στιγμές παροξυσμού μπορούσαν κάπως να τον ηρεμίσουν. Έτσι η απώλεια της Αναστασίας του στοίχισε πάρα πολύ.

• 1560:

-Αντάσεβ και Σίλβεστρος πέφτουν σε δυσμένεια.

• 1563:

-πεθαίνει και ο μητρ. Μακάριος στον οποίο ο Ιβάν είχε απόλυτη εμπιστοσύνη.

Πολύ σύντομα, στα 1560, καθώς ο Ιβάν γύρω του έβλεπε προδότες και συνωμότες, πέφτουν σε δυσμένεια ο πνευματικός του Σίλβεστρος και ο σύμβουλος του προσωπικού του γραφείου Αντάσεβ και εξορίζονται αφού προηγουμένως δημεύεται όλη τους η περιουσία. Στα 1563 πεθαίνει και ο μητροπολίτης Μακάριος, το δεύτερο άτομο που μπορούσε να επιδράσει θετικά κάπως στον δύστροπο χαρακτήρα του προβληματικού Ιβάν, ο οποίος για μία ακόμη φορά μένει απαρηγόρητος και νιώθει ορφανός.

- **1564:**
ο έμπιστος στρατηγός και φίλος του ηγεμόνα Ανδρέας Κούρμπσκι καταφεύγει στη Λιθουανία.
-ο Ιβάν παντού βλέπει προδότες και συνωμότες.

τον εγκαταλείπουν οι στενοί του συνεργάτες και οι φίλοι του

Τη νύχτα της 30 Απριλίου του 1564 από το Γιούργιεβ (Ντέρπτα) της Λιβονίας ο έμπιστος στρατηγός και προσωπικός του φίλος, πρίγκιπας Ανδρέας Κούρμπσκι, εγκαταλείπει τη χώρα και καταφεύγει στη Λιθουανία, όπου τίθεται στην υπηρεσία του μεγάλου ηγεμόνα αυτής της χώρας. Από εδώ ο Κούρμπσκι γράφει στον Ιβάν και τον κατηγορεί ότι φέρεται άδικο και με ωμότητα προς τους συμβούλους και τους στρατηγούς του. Ύστερα από αυτά τα γεγονότα ο ηγεμόνας παντού βλέπει προδότες και συνωμότες και κηρύττει ένα αμείλικτο πόλεμο κατά τον βογιάρων με τη λεγομένη «οπρίτσνινα» («οπριчнина»).

1564: ο Ιβάν εγκαταλείπει τη Μόσχα

- **1564:**
εγκαταλείπει τη Μόσχα και εγκαθίσταται στο Αλεξάνδρειο προάστιο.

Τον Δεκέμβριο του 1564 αιφνιδιαστικά, παίρνοντας μαζί του την οικογένεια, εικόνες, σταυρούς, διάφορα πολύτιμα αντικείμενα, το θησαυροφυλάκιο και ένα αριθμό βογιάρων και αυλικών επιλεγμένων από τον ίδιο με τα παιδιά τους εγκαταλείπει τη Μόσχα προς άγνωστη κατεύθυνση, χωρίς να πει τίποτα σε κανένα. Τελικά εγκαθίσταται στο εξαιρετικά οχυρωμένο τσαρικό Αλεξάνδρειο προάστιο(η σημερινή πόλη Αλεξαντρόβ), 62 περίπου χιλιόμετρα έξω από τη Μόσχα.

- **1565:**
-με δύο επιστολές εξηγεί τους λόγους γι' αυτή του την απόφαση.

Στις 3 Ιανουαρίου του 1565 λύνει τη σιωπή του και με μία επιστολή προς τους βογιάρους, τον κλήρο και τους ανθρώπους του διπλωματικού σώματος επαναλαμβάνει τις γνωστές κατηγορίες εναντίον τους για προδοσία και διάφορες καταχρήσεις και ανακοινώνει πως «μη μπορώντας άλλο να υπομείνει τις αναρίθμητες προδοσίες, από μεγάλη ψυχική συμπίονια, είναι υποχρεωμένος να εγκαταλείψει το κράτος».

- προς τον απλό λαό δηλώνει ότι δεν έχει τίποτα μαζί του.

Με μία άλλη επιστολή απευθυνόμενος προς τους εμπόρους και «προς όλη την ορθόδοξη τάξη των χωρικών της πόλεως Μόσχας», τους πληροφορεί πως «ούτε οργή ούτε κάποια κακία εναντίον τους έχει». Η Μόσχα, καθώς ήταν σε περίοδο πολέμου με τη Λιβονία, αναστατώνεται με τις δημαγωγικές αυτές

- -αντιπροσωπεία από τη Μόσχα δηλώνει στον Ιβάν ότι αυ-

τός ως τσάρος έχει το δικαίωμα να κυβερνήσει όπως θέλει.

επιστολές και με μεγάλη αντιπροσωπεία σπεύδει λέγοντας στον Ιβάν πως « αυτός, ως αυθέντης, το κράτος του μπορεί να το εξουσιάζει και να το κυβερνά όπως ο ίδιος θέλει». Σε ό,τι δε αφορά την τιμωρία «των προδοτών και των μοχθηρών ανθρώπων του τσάρου, αυτό οι Μοσχοβίτες το αφήνουν στη θέλησή του».

«οπρίτσνινα» (1565)

- 1565:
-η δημιουργία μίας νέας προσωπικής φρουράς, της «οπρίτσνινα».

Με την ιδιόρρυθμη αυτή συμφωνία λαού και ηγεμόνα να κυβερνήσει τη χώρα όπως αυτός ήθελε, ο Ιβάν κάνει γνωστό στην αντιπροσωπεία του λαού πως η διοίκηση του κράτους θα παραμείνει η ίδια, όπως ήταν μέχρι τώρα, μόνο που αυτός για την ασφάλειά του ιδρύει ένα σώμα προσωπικής ασφάλειας, την «οπρίτσνινα».

- αυτή η προσωπική τσαρική αυλή επεκτεινόταν σε 20 περίπου πόλεις.
- αυτό προκάλεσε μεγάλης έκτασης μετακινήσεις πληθυσμών.

Αυτό σήμαινε την ίδρυση νέας προσωπικής τσαρικής αυλής σε εκτεταμένες περιοχές της Κεντρικής και Βόρειας Ρωσίας, που περιελάμβαναν 20 περίπου μεγάλες πόλεις (Βόλογντα, Ουστιούγκ, Κοστρομά, Μοζαϊσκ, Βάγκα, Βιάζμα, κ. ά.) με τα περίχωρά τους φυσικά, καθώς και μερικές συνοικίες μέσα στη Μόσχα. Οι ιδιοκτήτες και οι βογιάροι όλων αυτών των περιοχών υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την περιουσία τους και να λάβουν κτήματα σε άλλες περιοχές της χώρας και οι πιο άτυχοι να γνωρίσουν τα δεινά της εξορίας.

- την φρουρά του Ιβάν την αποτελούσαν κυρίως τυχοδιώχτες.

Τα μέλη της «οπρίτσνινα», της προσωπικής φρουράς του τσάρου, που στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτα άλλο από ένα στυγνό καθεστώς τρόμου και βίας, στην αρχή αριθμούσε ένα επίλεκτο στρατιωτικό σώμα 570 ανθρώπων που πολύ γρήγορα έφτασε τις 5.000. Το νεοσύστατο αυτό σώμα συμπεριέλαβε όχι μόνο άτομα από υψηλά ιστάμενους βογιάρους και ευγενείς, αλλά κυρίως από τυχοδιώχτες που ήσαν έτοιμοι να εκπληρώσουν τα πιο ωμά και παράλογα σχέδια ενός ψυχοπαθούς μονάρχη.

Τα άτομα αυτά έδιναν όρκο στον ηγεμόνα ότι χωρίς δισταγμό θα εκτελούσαν τις προσταγές του. Ήσαν ντυμένοι στα μαύρα,

-ένα σώμα ξένο προς τη ρωσική κοινωνία που διέπραττε χωρίς δισταγμό κάθε ωμότητα.

-η κατάσταση πήγαινε από το κακό στο χειρότερο, καθώς ο Ιβάν φανταζόταν ότι γύρω του εξυφαίνονταν συνωμοσίες και προδοσίες.

-θύματα της μανίας του Ιβάν όχι μόνο βογιάροι, αλλά και απλοί πολίτες

-Ιβάν: μία διχασμένη προσωπικότητα.
-στα 1581 θύμα αυτού του παραλογισμού και ο ίδιος ο γιος του.

ίπευαν μαύρα άλογα και στην κεφαλή του αλόγου είχαν ένα περίεργο έμβλημα που απεικόνιζε στο πάνω μέρος την κεφαλή ενός σκύλου και στο κάτω ένα σάρωθρον. Η κεφαλή σήμαινε πως τα άτομα αυτά ήσαν έτοιμα να κατασπαράξουν τους προδότες και τους εχθρούς του τσάρου και το σάρωθρον ότι θα σάρωναν την προδοσία στη Ρωσία.

Η διαταραγμένη προσωπικότητα του Ιβάν, ο οποίος συνεχώς γύρω του έβλεπε να διαπράττονται συνωμοσίες και προδοσίες, με τις 5.000 δήμιους αποδιοργάνωσε, ερήμωσε και λεηλάτησε το κράτος. Σε μία πολύ κρίσιμη περίοδο, όπου η χώρα διεξήγαγε ένα μακροχρόνιο πόλεμο με τη Λιβονία, αυτός δεν δίστασε να εκδιώξει και να δολοφονήσει τους πιο άξιους και έμπειρους στρατηγούς και βογιάρους.

Τα θύματα βέβαια μεταξύ των ευγενών και των βογιάρων ήσαν αναρίθμητα, αλλά κατά την περίοδο αυτή της «οπρίτσιννα»(1565-1572) τα περισσότερα από αυτά προέρχονταν και από άλλα κοινωνικά στρώματα, καθώς την εκτέλεση ενός βογιάρου ακολουθούσε και η δολοφονία 40 ατόμων που ήσαν συγγενείς και γείτονες του υποτιθέμενου προδότη.

Στα 1581 θύμα αυτής της μανίας που καταδίωκε τον Ιβάν υπήρξε τελικά και ο ίδιος του ο γιος Ιβάν και διάδοχος του θρόνου, που σε μια στιγμή παροξυσμού τον κτύπησε θανάσιμα και σε λίγες μέρες απεβίωσε. Η διχασμένη και θρησκόληπτη αυτή προσωπικότητα που αναστάτωσε με τα εγκλήματά της τη γαλήνη μιας ολόκληρης χώρας είχε και στιγμές ειλικρίνειας. Πολλές φορές μετάνιωσε για τα φρικτά του εγκλήματα, γι' αυτό και κάποια στιγμή ζήτησε να συνταχθούν κατάλογοι των θυμάτων των, μεταξύ των οποίων ήταν και ο άκακος μητροπολίτης Μόσχας Φίλιππος, και να σταλούν σε όλα τα μοναστήρια για να μνημονεύονται.

όλη η χώρα σε απόγνωση

- -η ρωσική κοινωνία σε απόγνωση:

1)βαριά φορολογία από τους συνεχείς πολέμους,
2)τρόμος και βία στο εσωτερικό,
3)κλίμα ανασφάλειας από τις επιδρομές των Τατάρων.

Μία σειρά γεγονότων στο εσωτερικό, όπως:

- α) η βαριά φορολογία εξαιτίας των συνεχών πολέμων,
- β) οι ωμότητες και οι μαζικοί διωγμοί που πραγματοποιούν οι άνθρωποι της «οπρίτσνινα»,
- γ) το κλίμα ανασφάλειας με τις συνεχείς καταστροφικές επιδρομές των Τατάρων της Κριμαίας, ιδιαίτερα κατά τα έτη: 1515, 1521, 1571, που οδηγούν πάνω από 150.000 κατοίκους στα σκλαβοπάζαρα, όλα αυτά δημιουργούν ένα ατελείωτο κύμα φυγής του εναπομείναντος πληθυσμού προς τις στέπες με αποτέλεσμα η χώρα να μην έχει τα αναγκαία εργατικά χέρια, ούτε νέους ανθρώπους για να επανδρώσουν τις τάξεις του στρατού και τεχνικά να δημιουργείται ένα έντονο δημογραφικό πρόβλημα.

- 1582:
-ειρήνη με Λιθουανία.
- 1583:
-ειρήνη με τη Σουηδία

ειρήνη με Λιθουανία (1582) και Σουηδία (1583)

Έτσι εξηγείται γιατί, μετά την κατάληψη του Πολότσκ στα 1563, στο μέτωπο της Λιβονίας οι Ρώσοι δεν έχουν πλέον επιτυχίες. Ο Ιβάν βρίσκεται σε δεινή κατάσταση και μέσω των παπικών λεγάτων επιδιώκει τερματισμό του πολέμου. Τον Αύγουστο του 1579 ο ηγεμόνας της Λιθουανίας Στέφανος Μπάτορι ανακτά και πάλι το Πολότσκ, τον επόμενο χρόνο καταλαμβάνει το Βελίκι Λουκ και αφού στα 1581 πολιορκεί χωρίς επιτυχία το Πσκοβ, κλείνει στα 1582 για δέκα χρόνια ειρήνη.

-στα 1583 η Μόσχα χάνει και το μικρό τμήμα της Βαλτικής που μέχρι τότε κατείχε το Νοβγκορόντ.

Στα 1583 και οι Σουηδοί κάνουν ανακωχή, αλλά εκμεταλλευόμενοι την αδυναμία της Ρωσίας να προβάλει αντίσταση, κρατούν όχι μόνο τη Νάρβα, αλλά και το Γιαμ, το Κοπόργιε και το Ιβάνγκορόντ. Οι Ρώσοι κλείνοντας με ικεσίες τον ατυχή αυτό πόλεμο με τη Λιβονία όχι μόνο δεν κερδίζουν τίποτα, αλλά χάνουν και ένα μικρό τμήμα της Βαλτικής που παλαιότερα κατείχε το Νοβγκορόντ.

και πάλι στο προσκήνιο ο τίτλος του ηγεμόνα

- -πονοκέφαλος για τη Μόσχα η μη αναγνώριση του τίτλου του μεγάλου ηγεμόνα από τη Δύση.

-1520: -αφόρητες οι πιέσεις από τη Δύση για να γίνει η Ρωσία μέλος της Ι.Συμμαχίας

- -η Μόσχα κατάφευγει στην «κατάσκευή» θρύλων.

Επιστρέφοντας στο θέμα του τίτλου του Ρώσου ηγεμόνα, διαπιστώνει κανείς πως πράγματι υπάρχει σοβαρό πρόβλημα στην αναγνώριση του τίτλου από τη Δύση. Λίγο πριν από τη δεκαετία του 1520 η Ρώμη εντείνει τις πιέσεις της προς τη Ρωσία να γίνει μέλος της Ιερής Συμμαχίας κατά των Τούρκων και μαζί με τις σαγηνεύτηκες της προτάσεις διαμηνύει προς τη Μόσχα πως ανέκαθεν οι τίτλοι και τα αξιώματα παραχωρούνταν και αναγνωρίζονταν μόνο από την Αγία Έδρα.

Η Μόσχα, γνωρίζοντας πως η δήλωση αυτή της Ρώμης είχε μία αναμφισβήτητη βάση ιστορικής αλήθειας, καταθορυβείται και στη νέα αυτή πρόκληση σπεύδει να απαντήσει με την «κατασκευή» διάφορων θρύλων από τους «κνίζνικους», δηλαδή από το μορφωμένο περιβάλλον και τους ιδεολόγους της εκκλησιαστικής και πολιτικής αυλής της Μόσχας.

χαλκεύονται θρύλοι και φανταστικές ιστορίες

- το «Στέμμα του Μονομάχου».

-οι Ρώσοι ηγεμόνες κατάγονται από τον Αύγουστο της Ρώμης.

Το πρώτο από τα «κατευθυνόμενα» έργα είναι ή Επιστολή *«Περί του Στέμματος του Μονομάχου»* («Πασλάνιγιε ο Μονομάχοβομ Βέντσε»), όπου με την αβασάνιστη παράθεση και δανεισμό σοβαρών γεγονότων της παγκόσμιας Ιστορίας καταβάλλεται η προσπάθεια να καταδειχτεί η μακρινή καταγωγή του Βασιλείου Γ' από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Αύγουστο.

Στη συνέχεια του έργου η υψηλή καταγωγή των Ρώσων ηγεμόνων ενισχύεται και με τον θρύλο ότι ο Άγιος Βλαδίμηρος ο Μονομάχος, ηγεμόνας του Κιέβου, απέκτησε από τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Κωνσταντίνο τον Μονομάχο το «βασιλικό Στέμμα», ένδειξη βαθιάς εκτίμησης, αλλά και ιστορικής διαδοχής, αφού οι Ρώσοι ηγεμόνες είχαν στην κατοχή τους τα σύμβολα της εξουσίας από παλαιά.

- 1520-1527: -«Αφήγηση περί των μεγάλων ηγεμόνων της δυναστείας του Βλαδίμηρου».
- 1547: νέα διασκευή της «Αφήγησης».

Στην ίδια δεκαετία(1520-1527) κάνει και πάλι την εμφάνισή του ακόμη ένα «κατευθυνόμενο» έργο με τίτλο: *«Αφήγηση περί των μεγάλων ηγεμόνων της δυναστείας του Βλαδίμηρου»* («Σκαζάνιγιε ο κνιάζιαχ Βλαδιμίρσκιχ») που στα 1547, λόγω της

στέψης του Ιβάν Δ΄ του Τρομερού, βελτιώνεται και προσαρμόζεται στο πνεύμα της εποχής.

Η «Αφήγηση» δεν είναι παρά μία βελτιωμένη διασκευή της γνωστής Επιστολής «*Το Στέμμα του Μονομάχου*» που έρχεται στα 1547 να ενισχύσει το κύρος και το μεγαλείο του μεγάλου ηγεμόνα και στη συνέχεια τσάρου της Ρωσίας. Χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα στις συζητήσεις των Ρώσων με τους ξένους διπλωμάτες μέσα και έξω από τη Ρωσία τόσο στην ηγεμονία του Βασιλείου Γ΄ όσο και κατά την περίοδο του Ιβάν Δ΄ και των διαδόχων του.

- 1560:

-στροφή της Μόσχας προς τους Έλληνες για αναγνώριση του «βασιλικού αξιώματος».

Παρά το γεγονός όμως που στα 1547 ο Ιβάν Δ΄ «στολίστηκε» με όλους τους τίτλους των βυζαντινών αυτοκρατόρων, η Δύση έμενε ανυποχώρητη. Στα 1560 ο Ιβάν Δ΄ ο Τρομερός για να θέσει ένα τέλος στον εκβιασμό της Ρώμης στρέφεται στην Κωνσταντινούπολη και ζητάει την επικύρωση και την αναγνώριση του «βασιλικού αξιώματος».

- -η Δύση παραμένει αμετακίνητη.

Τελικά ούτε τα εξωτερικά σύμβολα της Τρίτης Ρώμης ούτε η «κατασκευή» των θρύλων, ούτε ο σφετερισμός των τίτλων των Βυζαντινών αυτοκρατόρων δεν έφεραν την ποθητή αναγνώριση του τίτλου, γιατί:

- -στα 1659 το πα-
ραδέχεται ο Κριζάνιτς

α) στις 27 Σεπτεμβρίου 1659 ο Κριζάνιτς που βρίσκεται στη Μόσχα παραδέχεται πως «παντού σε κάθε συζήτηση, σε επιστολές και σε βιβλία τον Ρώσο ηγεμόνα δεν τον αποκαλούν τσάρο, αλλά μόνο μέγα δούκα», και,

- στα 1676 το πιστο-
ποιεί η ίδια η Μόσχα
υποχρεώνοντας τον
Παΐσιο Λιγαρίδη να
γράψει στη Ρώμη.

β) στις 15 Φεβρουαρίου 1676 ο Παΐσιος Λιγαρίδης, κατόπιν εντολής της ρωσικής κυβέρνησης, γράφει στα λατινικά δύο επιστολές (μία προς τον καρδινάλιο Βαρδερίνι και την άλλη προς τον αρχιεπίσκοπο Κελεφίνο), με τις οποίες διατυπώνει τη δυσαρέσκεια της ρωσικής αυλής, γιατί ο Πάπας αρνήθηκε να αναγνωρίσει τον τίτλο του βασιλιά στον Αλέξιο Μιχαήλοβιτς και συμβουλεύει να τον αναγνωρίσουν τουλάχιστο στον γιο του Θεόδωρο Μιχαήλοβιτς.

- -η ιστορία με τον τίτλο παίρνει τέλος μόνο επί του Μεγάλου Πέτρου.

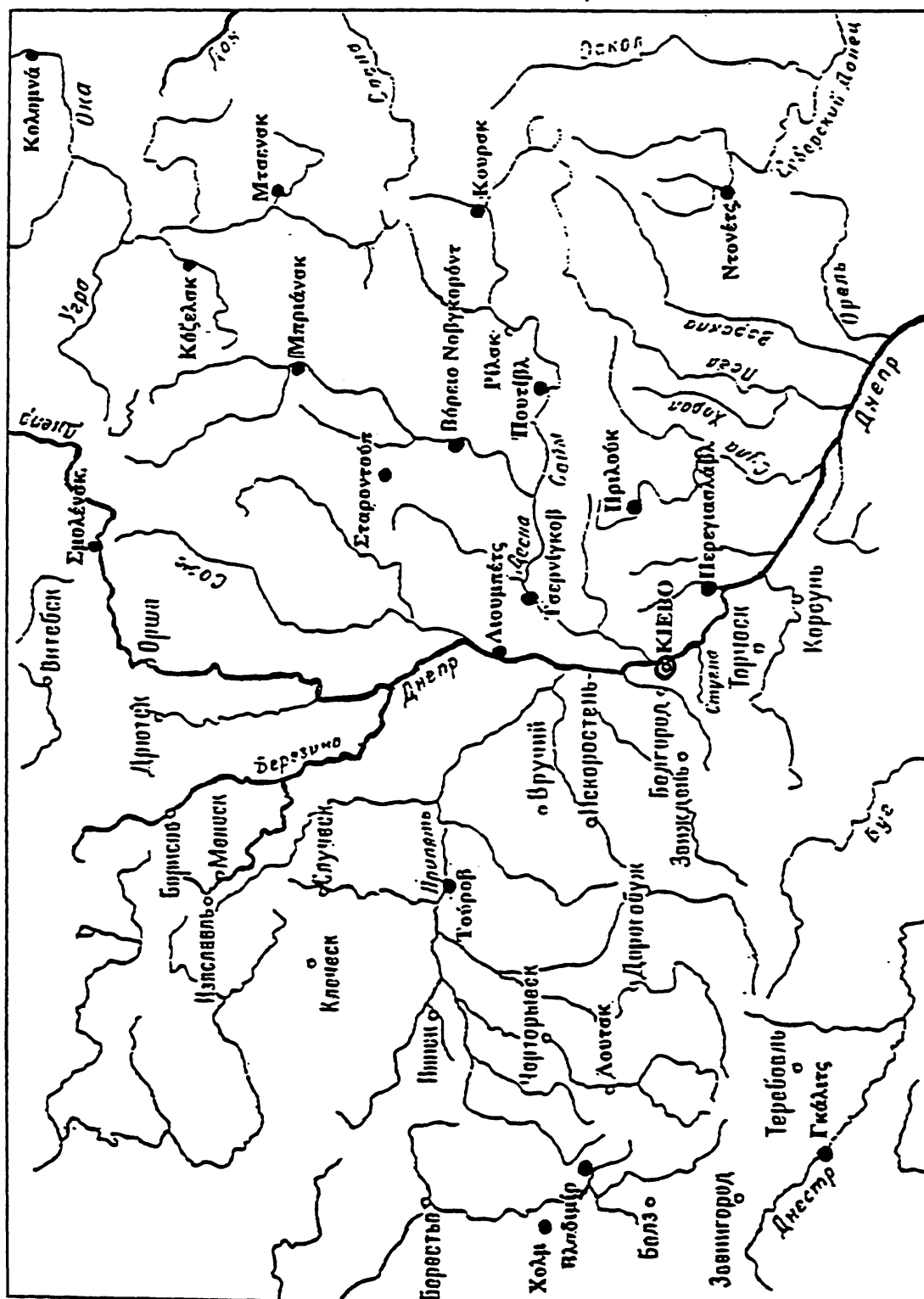
Στην πραγματικότητα η ιστορία αυτή με τον τίτλο του Ρώσου ηγεμόνα από την πλευρά της Δύσης θα τελειώσει μόνο με την άνοδο του Μεγάλου Πέτρου που έγινε αυτοκράτορα της Ρωσίας.

Μετά τον θάνατο του γιου του ο Ιβάν Δ΄ ο Τρομερός καταρρέει ψυχικά. Ο προβληματικός αυτός ηγεμόνας πραγματοποίησε επτά γάμους και απέκτησε αρκετά παιδιά, όμως με τα ψυχολογικά προβλήματα που είχε δεν γνώρισε καμιά χαρά. Και στις 19 Μαρτίου του 1584, αφού σκόρπισε τη συμφορά και τον θάνατο στο στενό του περιβάλλον και σε όλη τη χώρα, παρέδωσε και ο ίδιος το πνεύμα.

ⁱ Πρόκειται για το αιώνιο πρόβλημα της Ρωσίας να βρει διέξοδο προς τη θάλασσα. Η πρώτη πρόσκαιρη επιτυχία στον Νότο πραγματοποιήθηκε στα 1696 (Συνθήκη του Κάρλοβιτς) με τον Μ. Πέτρο. Οριστικά οι Ρώσοι αποκτούν διέξοδο στον Νότο στα 1774 (Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή). Στον Βορρά η ποθητή αυτή διέξοδος στη Βαλτική θα έλθει μόνο κατά την περίοδο 1703-1710, στον λεγόμενο μεγάλο πόλεμο του Βορρά..

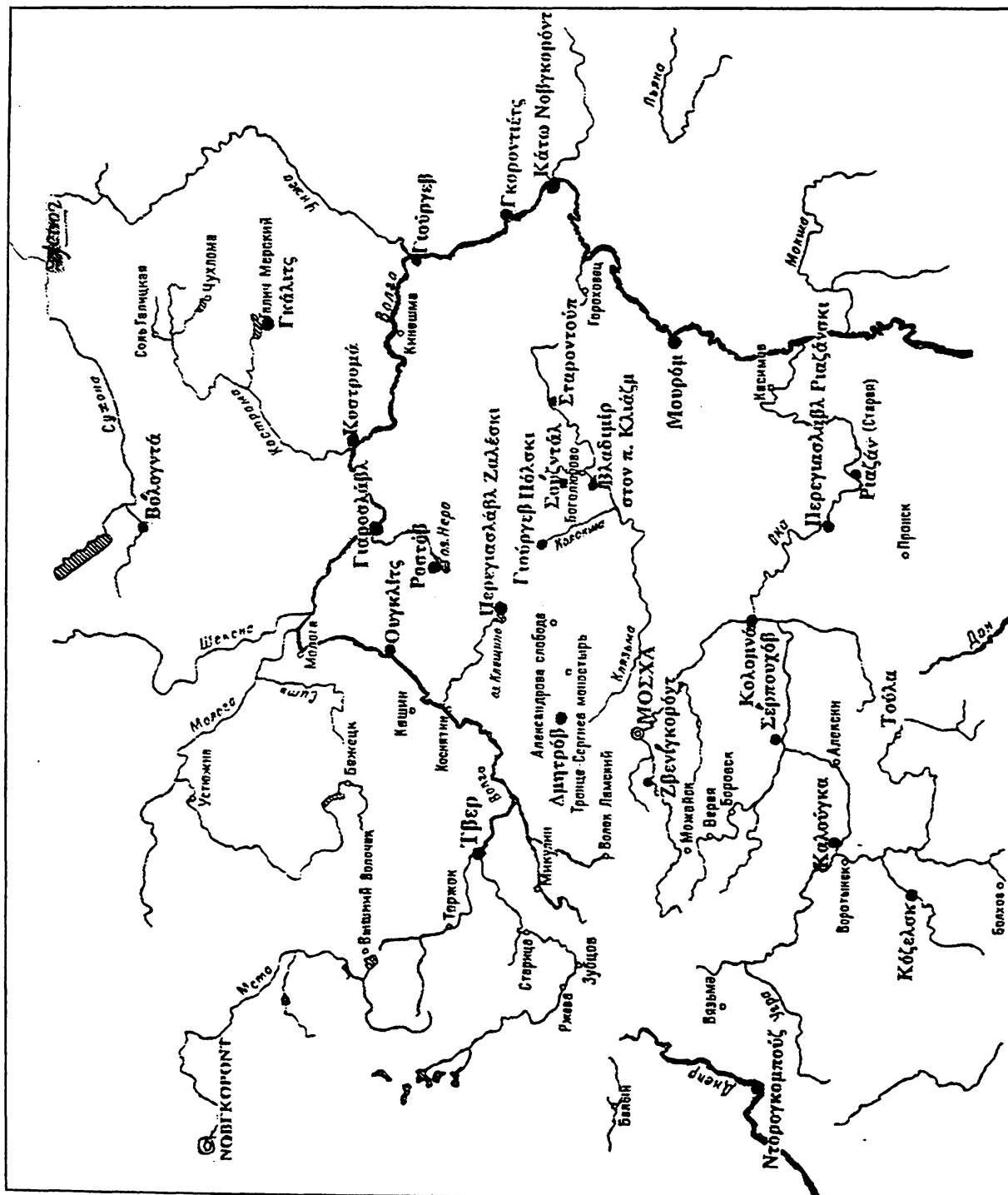

[illegible]

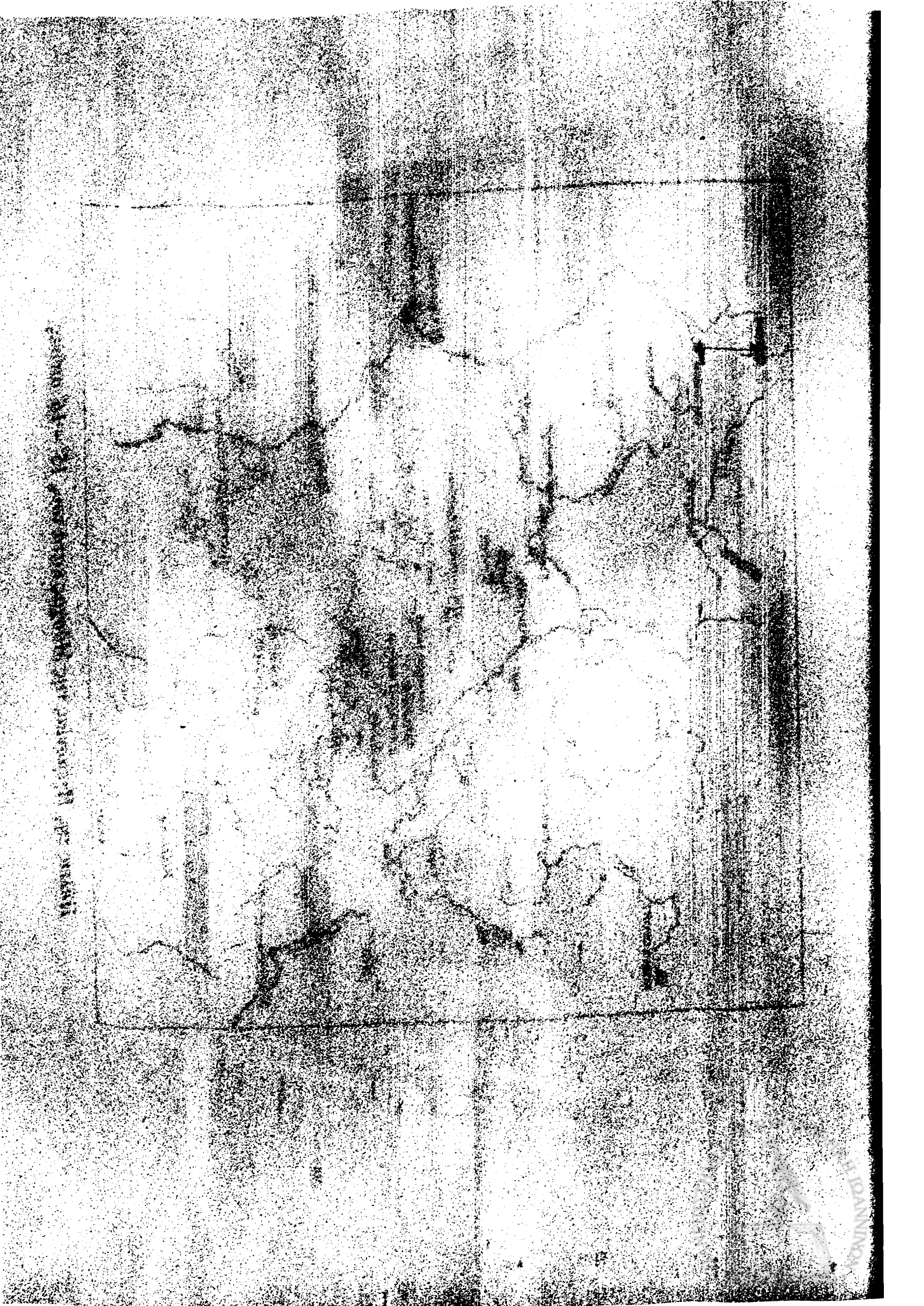

Πόλεις της Ρωσίας του Κιέβου κατά τον 12^ο αιώνα

Πόλεις της Ηγεμονίας της Μόσχας κατά τους 15^ο – 16^ο αιώνες

**Кириллическая азбука в сопоставлении
с византийским унциалом и глаголицей**

Визан- тийский унциал IX—X вв.	Кириллица				Буквы глаго- лицы
	Буквы кириллицы X—XI вв.	Название букв	Звуковое значение	Число- вое зна- чение	
Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ	Α Β В Г Δ Ε Ж З И Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х	азъ букы вѣди глаголи добро кстъ живѣтѣ сѣло земля ижеи иже (г'ервь) како людик мыслитѣ нашь онъ покон рьци слово твердо оукъ фрктъ хѣръ	[a] [б] [в] [г] [д] [е] [ж'] [д'з'] [з] [и] [и] [г'] [к] [л] [м] [н] [о] [п] [р] [с] [т] [у] [ф] [х]	1 — 2 3 4 5 — 6 7 8 10 — 20 30 40 50 70 80 100 200 300 (400) 500 600	Ⲁ Ⲃ Ⲅ Ⲇ Ⲉ Ⲋ Ⲍ Ⲏ Ⲑ Ⲓ Ⲕ Ⲗ Ⲙ Ⲛ Ⲝ Ⲟ Ⲡ Ⲣ Ⲥ Ⲧ Ⲩ Ⲫ Ⲭ Ⲯ Ⲱ Ⲳ Ⲵ Ⲷ Ⲹ Ⲻ Ⲽ Ⲿ ⲿ

Το Κυριλλικό αλφάβητο (10^{ος} – 11^{ος} αι.) στη δεύτερη στήλη σε σύγκριση με το βυζαντινό (9^{ος} – 10^{ος} αι.) στην πρώτη στήλη και το γκαλγκολικό στην έκτη.

Визан- тийский унциал IX—X вв.	Кириллица				Буквы глаго- лицы
	Буквы кириллицы X—XI вв.	Название букв	Звуковое значение	Число- вое зна- чение	
Ω	Ω	отъ (омега)	[o]	800	Ω
—	Ч	ци	[ц']	900	Υ
—	Υ	уръвь	[ч']	90	Ϡ
—	Ш	ша	[ш']	—	Ɑ
—	Щ	шта	[ш'т']	—	Ɑ
—	Ъ	кръ	[ъ]	—	Ɑ
—	Ы, ЫН	кры	[ы]	—	Ɑ
—	Ь	кръ	[ь]	—	Ɑ
—	Ѣ →	гть	[æ]	—	Ɑ
—	Ю	—	[ʲy], [jy]	—	Ɑ
—	Ѧ	—	[ʲa], [ja]	—	Ɑ
—	Ѣ	—	[ʲe], [je]	—	Ɑ
—	Ая	юсѣ малыи	[e]	(900)	Ɑ
—	Ѧ →	Ѧюю —	[ʲe], [je]	—	Ɑ
—	Ѧю	юсѣ большии	[q]	—	Ɑ
—	Ѧ	—	[ʲq], [jq]	—	Ɑ
Ϡ	Ѧ	кси	[кс]	60	Ɑ
ψ	Ѧ	пси	[пс]	700	Ɑ
Ϡ	Ѧ	Ѧнта	[ф]	9	Ɑ
Ϡ	Ѧ, Ѧ	нжица	[и], [в]	400	Ɑ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ): Το Κυριλλικό αλφάβητο (10^{ος} – 11^{ος} αι.) στη δεύτερη στήλη σε σύγκριση με το βυζαντινό (9^{ος} – 10^{ος} αι.) στην πρώτη στήλη και το γκαλγκολικό στην έκτη.

Таблица 1

АЛФАВИТ

Печатные буквы	Рукописные буквы	Названия букв	Печатные буквы	Рукописные буквы	Названия букв
Аа	<i>Аа</i>	а	Пп	<i>Пп</i>	пэ
Бб	<i>Бб</i>	бэ	Рр	<i>Рр</i>	эр
Вв	<i>Вв</i>	вэ	Сс	<i>Сс</i>	эс
Гг	<i>Гг</i>	гэ	Тт	<i>Тт</i>	тэ
Дд	<i>Дд</i>	дэ	Уу	<i>Уу</i>	у
Ее	<i>Ее</i>	е	Фф	<i>Фф</i>	эф
Ёё	<i>Ёё</i>	ё	Хх	<i>Хх</i>	ха
Жж	<i>Жж</i>	жэ	Цц	<i>Цц</i>	цэ
Зз	<i>Зз</i>	зэ	Чч	<i>Чч</i>	че
Ии	<i>Ии</i>	и	Шш	<i>Шш</i>	ша
Йй	<i>Йй</i>	й (краткое)	Щщ	<i>Щщ</i>	ща
Кк	<i>Кк</i>	ка	Ъ	<i>ъ</i> (ер)	твердый знак
Лл	<i>Лл</i>	эль	Ы	<i>ы</i> (ер)	ы
Мм	<i>Мм</i>	эм	Ь	<i>ь</i> (ер)	мягкий знак
Нн	<i>Нн</i>	эн	Ээ	<i>Ээ</i>	Э (оборотное)
Оо	<i>Оо</i>	о	Юю	<i>Юю</i>	ю
			Яя	<i>Яя</i>	я

Το σημερινό ρωσικό αλφάβητο που καθιερώθηκε το 1919
μετά την κομμουνιστική επανάσταση

Τυπώθηκε στο Πανεπιστημιακό Τυπογραφείο
με δαπάνη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
Τυπογραφείο

Διανέμεται Δωρεάν στους φοιτητές.

